

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ezoterizm

uyum

efsane

Σφαίρα

gizemli

πέρας

ἀπείρων

misticizm

igonya

Σῶμα

$$1 + 3 = 2^2$$

$$1 + 3 + 5 = 3^2$$

matematik

PYTHAGORAS

BİR GİZEM PEYGAMBERİ

Derman Bayladı

PYTHAGORAS

BİR GİZEM PEYGAMBERİ

Derman Bayladı

1940'ta doğdu. İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'ni bitirdi. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji ve Klasik Filoloji bölümlerinde okudu. TRT İstanbul Radyosu'nda on beş yıl prodüktör olarak görev yaptı ve yüzlerce radyo programına imzasını attı. 1983 yılında gerçekleştirmiş olduğu 'Bu Şehri İstanbul' adlı dizi programla Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nce Radyo-TV yayınları dalında 'Yılın Gazetecisi' seçildi. 1985 yılında TRT'deki görevinden kendi isteğiyle emekliye ayrıldı.

Henüz Pertevniyal Lisesi'nde öğrenciyken tarih öğretmeni merhum Reşad Ekrem Koçu'nun anlatmış olduğu "Troyalı Hektor'un öyküsü" ve birlikte gezdikleri İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde gördüğü eserler onda mitolojiye karşı merak uyandırdı. Bu merak onu mitolojinin köklerini aramaya, Eski Yunan ve Latin dillerini öğrenmeye yönlendirdi. Anadolu kültür ve uygarlığı üzerine türlü çalışmalar, İngilizce ve Fransızca'dan 20'nin üzerinde çeviri yaptı. Halen araştırma ve çevirilerinin yanı sıra profesyonel turist rehberi olarak çalışmaktadır.

Say Yayınları'ndaki diğer yapıtları:

- *Dinler Kavşağı Anadolu*
- *Efsaneler Dünyasında Anadolu*
- *İstanbul'un Yüreğinde Tarihi Yolculuk*
- *Mitoloji Sözlüğü*
- *Naşmeler Talatın C'saydı (Üçüncü Selim'in Romanı)*
- *Tanrıların Öyküsü*
- *Uygarlıklar Kavşağı Anadolu*
- *Felsefenin Beşiği Anadolu*

PYTHAGORAS

BİR GİZEM PEYGAMBERİ

Derman Bayladı

say
İstanbul

Say Yayınları

Yeni Düşünce Dizisi - 12

Pythagoras - Bir Gizem Peygamberi / Derman Bayladı

ISBN 978-975-468-723-1

Editör: Aslı Kurtsoy

Baskı: Engin Ofset

Litros Yolu II. Matbaacılar Sitesi 1NA33

Topkapı-İstanbul

Tel.: (0212) 612 05 53

1. baskı: Say Yayınları, İstanbul, 2008

12 11 10 09 08

5 4 3 2 1

© Say Yayınları

Ankara Cad. 54 / 12 • TR-34410 Sirkeci-İstanbul

Telefon: (0212) 512 21 58 • Faks: (0212) 512 50 80

web: www.sayyayincilik.com

e-posta: sayyayinlari@ttmail.com

Genel Dağıtım: **Say Dağıtım Ltd. Şti.**

Ankara Cad. 54 / 4 • TR-34410 Sirkeci-İstanbul

Telefon: (0212) 528 17 54 • Faks: (0212) 512 50 80

e-posta: dagitim@saykitap.com

online satış: www.saykitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	7
1. BÖLÜM: PHYTHAGORAS'IN YAŞAMI VE PYTHAGORAS ÜZERİNE ÜRETİLEN EFSANELER.....	11
PYTHAGORAS'IN KİMLİĞİ VE KİŞİLİĞİ.....	13
PYTHAGORAS'IN GENÇLİĞİ, ÖĞRENİMİ VE YOLCULUKLARI	16
<i>Mısır'a Yolculuk</i>	<i>18</i>
<i>Mısır ve Babil'de Öğrenim</i>	<i>20</i>
<i>Pythagoras'ın Samos'taki Yaşamı</i>	<i>21</i>
<i>Pythagoras'ın Ölümü</i>	<i>25</i>
PYTHAGORAS ÜZERİNE ÜRETİLEN EFSANELER.....	27
<i>Tanrı Soylu Pythagoras</i>	<i>27</i>
<i>İkinci Orpheus Pythagoras</i>	<i>30</i>
<i>Kerametler Gösteren Bir Ermiş</i>	<i>32</i>
<i>Pythagoras'ın Çok Yönlü Kişiliği.....</i>	<i>35</i>
ORPHEUS	36
<i>Orpheusçuluk.....</i>	<i>38</i>
2. BÖLÜM: PYTHAGORASÇI ÇİLECİLİK.....	43
PYTHAGORAS'IN ÖĞÜTLERİ.....	52
<i>Gençlere Öğütler.....</i>	<i>52</i>
<i>Kadınlara Öğütler.....</i>	<i>53</i>
<i>Dostluk, Arkadaşlık</i>	<i>54</i>
<i>Phintias ile Damon'un Öyküsü.....</i>	<i>55</i>
PYTHAGORASÇILIKTA CİNSELLİK.....	56

PYTHAGORAS VE EVREN BİLİM	59
<i>Evren ve Sayılar</i>	64
PYTHAGORASÇI DÜŞÜNCEDE RUH KAVRAMI	65
PYTHAGORASÇI FELSEFEDE RUHGÖÇÜ İNANCI	72
3. BÖLÜM: SAYILAR VE KARŞITLAR	77
<i>Sayıların Anlamları</i>	79
<i>Karşıtlar</i>	82
<i>Pythagorasçılığın Gizemli Beşgeni</i>	91
PYTHAGORASÇILIK'TA MÜZİĞİN ÖNEMİ	92
PYHTAGORAS HAKKINDA SÖYLENENLER	94
PYTHAGORAS'TAN ALTIN ÖĞÜTLER	98
4. BÖLÜM: PYTHAGORASÇILAR	101
ESKİ PYTHAGORASÇILAR	105
<i>Krotonlu Demokedes</i>	105
<i>Alkmaion</i>	106
<i>Himeralı Petron</i>	109
<i>Metapontumlu Hippasos</i>	109
SONRAKİ PYTHAGORASÇILAR	110
<i>Krotonlu Philolaos</i>	110
<i>Lokrisli Timaios</i>	113
<i>Eurytos</i>	115
<i>Tarentumlu Arkhytas</i>	115
<i>Syrakusaili Hiketas</i>	118
<i>Ekphantos</i>	118
YENİ PYTHAGORASÇILAR	119
<i>Tyanalı Apollonius</i>	120
<i>Gadesli Moderatus</i>	121
<i>Gerasalı Nikomakhos</i>	122
<i>Apameialı Numenios</i>	122
SONSÖZ	124
YARARLANILAN KAYNAKLAR	125
ADLAR DİZİNİ	127

ÖNSÖZ

Pythagoras adında bir filozof gerçekte yaşamış mıydı?

Bu soru ilk bakışta konuyla ilgilenen hemen hemen herkese saçma gibi görünecektir. Ne demek yaşadı mı? Yaşamadıysa onun adına bağlanan felsefe okulu ne oluyor o zaman? Peki ya üzerinde ilk çağlarda da uzun uzun tartışılan ruh ve ruhgöçü sorunu –ki Platon’un *Phaidon* adlı yapıtı tümüyle bu konuya ayrılmıştır– nereden kaynaklanıyor öyleyse?

Haydi, bunları da bir yana bırakalım. Orta öğrenim sıralarındaki geometri derslerinde *Pisagor Teoremi* adıyla öğrendiğimiz kuramı ortaya atan o Pisagor kimdi o zaman?

Hepsi bu kadar da değil. Daha pek çok soru sorulabilir bu belirsizlik karşısında.

Burada Pythagoras’ın tarihsel kişiliğini yadsıma çabası içine girecek değiliz elbette ki. Ama onun çevresinde sonradan örülen ve de söylencelerden oluşan sis perdesi, birçok kişinin zihninde Pythagoras adında bir filozofun gerçekte yaşayıp yaşamadığı konusunda kuşkular yaratıyor. O kadar ki, Aristoteles bile onun adına bağlanan okulun felsefesinden söz ederken kurucu Pythagoras’tan değil de, o okulun görüşü çerçevesinde felsefe üreten Pythagorasçılardan söz etmektedir hep.

Kitabın adını “*Bir Gizem Peygamberi Pythagoras*” diye koymamız nedensiz değil. Gerçekte yaşayıp yaşamadığı konusunu bir yana bırakırsak, Pythagoras felsefe tarihinde önemli –hem de çok önemli– yeri olan bir filozof. Ancak çevrelendiği gizem perdesi hem onun –açık seçik bilemediğimiz– özyaşamöyküsünü hem de felsefesini öylesine sıkı sıkıya sarmış ki, bizler bu perdenin aralığından nasılsa sızabilmiş solgun ışığın yetersiz aydınlığında hayal meyal ve de el yordamıyla bir şeyler sezmeye çalışıyoruz.

Hakkında anlatılan ve söylencelerle karışık özyaşamöykülerine bakılırsa Tanrı soyluymuş Pythagoras. Tektanrılı inançların kavramlarıyla nitelendirilecek olursa da –yine o yaşamöykülerinin betimlemelerine göre– peygamber, aziz, ermiş, evliya... demek gerekiyor onun için. Kaldı ki, tektanrılı inançlardan Hristiyanlıkta Hazreti İsa da “Tanrı’nın Oğlu” diye biliniyor. Pythagorasçılık da dönemin çoktanrılı inanç düzeni içinde kendine özgü bir din ya da en azından bir tarikat oluşturmaktaydı. Pythagoras da, hele ki gösterdiği ileri sürülen mucize ya da kerametler göz önüne alındığında, bir peygamber ya da bir tarikat piri olarak kabul edilebilir öyleyse.

Pythagoras hakkında anlatılan değişik yaşamöykülerindeki belirsizlikler beraberinde çelişkiler de getiriyor. Örneğin genel kanı Pythagoras’ın tek bir yapıt bile bırakmadığı yolundadır. Oysa Diogenes Laertios, Pythagoras’ın *Eğitim*, *Devlet* ve *Doğa* adlarında üç yapıtı olduğunu söylerken, hemen ardından da “*Pythagoras’ın adı altında gelen eser, Thebai’ye kaçmış ve Epameinondas’a hocalık yapmış olan Taraslı Pythagorasçı Lysis’indir,*” diyerek görüşünü bildirir.*

* Diogenes Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, VIII. Kitap/6, Çev.: Candan Şentuna, Yapı Kredi Yayınları, 2. Baskı, 2004.

Benzeri çelişkili anlatıları Pythagoras'ın nasıl öldüğü konusunda da görmekteyiz. Diogenes Laertios'un anlattığı gibi bakla tarlasında mı, Dikaiarkhos'un belirttiği üzere Mousaların Metapontion tapınağına sığınıp kırk günlük bir açlığın ardından mı ölmüştü? Yine antik yazarlardan Photios'a göre Pythagoras 104 yaşına değin yaşamıştı.*

Çelişkili anlatılara Pythagoras'ın aile yaşamı konusunda da rastlanıyor. Pythagoras Krotonlu Brontinos'un kızı Theano ile evliymiş ama bu Theano kimilerine göre Brontinos'un kızı değil karısıymış ve Pythagoras'ın da öğrencisiymiş.**

İşte bu karmaşıklıklar yumağının içinden gerçek olanı çekip çıkarmak hiç de kolay iş değil. Hatta buna olanaksız demek belki daha doğru olacaktır. Aristoteles de bunun bilincinde olduğundan, Pythagoras'ı göz ardı ederek yalnızca Pythagorasçılardan söz etmiş. Hele ki Pythagoras'tan yüzyıllar sonra yaşamış yazarlar onu neredeyse Tanrılar katına yüceltecek biçimde hakkında inanılması güç, daha doğrusu olanaksız öyküler uydurduklarına göre, Aristoteles'e bu tutumunda hak vermemek haksızlık mı olur acaba? Kitapta bu öykülere de yer verilmiştir.

Her ne olursa olsun, Pythagoras'ın, yalnızca onun öğretisinin izinden giden yandaşlarını değil, örneğin Empedokles, Platon gibi filozofları da etkilemiş olduğu bir gerçek. Bilim alanında ise Pythagoras'ın, özellikle matematiğin gelişmesinde ve astronomideki payı büyük. Bu gelişmelerin onun izinden giden eski ve yeni Pythagorasçılara da bağlanmış olması bu gerçeği değiştirmez.

* Photius, *Anonymous Biography of Pythagoras* / 2.

** Diogenes Laertios, a.g.e., 42.

Kim ne derse desin, felsefe tarihinde bir marka, bir patent olmuştur Pythagoras. Ona bağlanan buluşların altında imzası olmasa bile –ki bundan da kesinkes emin değiliz– izinden giden filozof ve biliminsanlarına *Pythagorasçılar* denilmesi, onun büyüklüğünü kanıtlamaya yeterlidir sanırız.

1. BÖLÜM

PYTHAGORAS'IN YAŞAMI VE PYTHAGORAS ÜZERİNE ÜRETİLEN EFSANELER

PYTHAGORAS'IN KİMLİĞİ VE KİŞİLİĞİ

Filozof, matematikçi, gökbilimci, bir tür peygamber, yandaşlarına göre kerametler gösteren bir ermiş, ahlakçı, müzikçi, politikacı ve hekim...

Ama bütün bu sayılanlardan öteye gizemli bir kişilik ayrı zamanda. Ve sanırsanız onu çağlar ötesine taşıyan asıl ilginçliği de sımsıkı gerilmiş bu gizem perdesi gerisinde saklı kişiliği olsa gerek.

Aristoteles bir tür felsefe tarihi niteliği taşıyan *Metafizik* adlı yapıtında Pythagoras'ın kendisinden değil, topluca *Pythagorasçılar* diye adlandırılan filozofların görüşlerinden söz eder. Ama Aristoteles'in Pythagoras konusunda şu sözleri söylediği de ileri sürülür:

*"Akıl yürüten bir tür hayvan vardır ki, Tanrı'dır o; bir başkası da insandır; Pythagoras ise üçüncü türe örnektir."**

Yaşamı gizem perdesinin yanı sıra efsanelerle de çepeçevre sarmalanmış bulunan bu düşünce ve biliminsanının sahip olduğu nitelikleri tek tek belirterek tanımlamak en doğrusu olmalı. Onun hakkında anlatılanlara ve yaptıklarına bakılırsa, yukarıda sayılan sıfatların hepsini kendisinde toplamıştı Pythagoras. Ya da hiç değilse –yan-

* Leon Robin, *La Pensée Grecque et les Originines de l'esprit Scientifique*, Albin Michel, 1963 et 1973, s. 73.

daşları tarafından– ona bağlanan (atfedilen) nitelikler böyledir.

Yaşamı (daha doğrusu gerçek yaşamı) konusunda hemen hemen hiçbir şey bilmiyoruz. Bu konuda bizlere ulaşanlar ise birtakım bölük pörçük bilgi kırıntılarından ibaret. Kendisinden geriye kalan yazılı hiçbir belge de yok. Bilebildiklerimiz de bu nedenle, ondan yüzyıllarca sonra yaşamış kişilerin yazdıklarından çıkarabildiğimiz yaşam-öyküleri olmaktan öteye gidemiyor. Ama bunlar da nereye kadar doğru olabilirler dersiniz? Öyle ki, Pythagoras diye bir filozofun yaşadığından kuşkuya bile düşeceğiz neredeyse.

Pythagoras'ın çağdaşı filozoflardan da onun hakkında dış dokunur bir tanıklık elde edemediğimize göre, geriye kalan tek çare İS 3. yüzyılda yaşamış yazarların yapıtlarına başvurmak olacak yine de. Pythagoras ise İÖ 6. yüzyılda yaşamış. Arada dokuz yüz yıllık bir zaman farkı var demek ki.

Pythagoras'ın yaşamöyküsü konusunda yararlanacağımız antik kaynakların başlıcaları İamblikhos, Porphyrios ve Diogenes Laertios'un yapıtları. Adları sayılan bu yazarların üçü de İS 3. yüzyılda yaşamışlar. Bu yapıtlar, içerdikleri olağanüstü öyküler ve efsane öğeleri nedeniyle tam güvenilir kaynaklar olmasalar da, etkisini çağlar ötesine taşıyabilmiş bir düşün ve bilimadamının –ve de deyim yerindeyse bir *tarikat kurucusunun*– kimliği konusunda az çok bir fikir edinmemizi sağlayacaklardır.

Pythagoras'ın yaşadığı zaman yelpazesi olarak genellikle İÖ 580-500 ya da 570-496 tarihleri öne sürülüyor.

İÖ 6. yüzyılın büyük bir bölümünü yaşamış oluyor demek ki. Bu tarihler geniş anlamda İonia (İyonya), daha dar anlamıyla da Miletos felsefesinin egemen olduğu dönemle örtüşmektedir. Demek oluyor ki, *Doğa Felsefesi*'nin kurucusu Thales, onun öğrencileri ve ardılları Anaksimandros ve Anaksimenes'in –onlar gibi İyonyalı olmasının yanı sıra– çağdaşıydı Pythagoras.

Konuyu buraya getirmişken İÖ 6. yüzyıl İyonya'sının inanç platformundaki görünümüne bir göz atmak yerinde olacaktır sanırız.

İyonyalı düşüncesinin *dünyevi* olduğunu belirtmemiz gerekir öncelikle. İyonyalının zihninde de bir “Tanrı” kavramı vardır kuşkusuz. Ancak bu kavramı ifade etmek için kullandıkları “Theos” sözcüğü dinsel anlamının yanı sıra “Birincil İlkeyi”, kişileştirilmiş insani tutkuları ve doğa güçlerini adlandırmaya da yarıyordu.*

İşte yine bu dönemde Pythagoras'ın İyonyalı yurttaşı ve çağdaşı bir düşünür çarpıcı kişiliğiyle çıkar ortaya: Kolophonlu (Değirmendere-İzmir) Ksenophanes'tir bu düşünür. O da Pythagoras gibi yurdu İyonya'dan ayrılacak, yine onun gibi İtalya'ya gidip yerleşecektir. Ve de “Miletoslu düşünürlerle Elea okulu arasında tarihsel bir köprü” oluşturacaktır.**

* John Burnet, *Early Greek Philosophy*, Elibron Classics, 3rd Edition, s. 14-80.

** Wilhelm Capelle, *Sokrates'ten Önce Felsefe*, Çev.: Oğuz Özügül, Pencere Yayınları, s. 85.

PYTHAGORAS'IN GENÇLİĞİ, ÖĞRENİMİ VE YOLCULUKLARI

Samoslu (Sisam) Mnesarkhos işleri yolunda, hali vakti yerinde bir mücevher işlemecisiydi. Günlerden bir gün kalkıp Delphoi kentine gitti. Bir iş seyahatiydi bu. Hazır oraya kadar gitmişken bir de Tanrı Apollon'un tapınağına uğradı. Uzun süreden beri Suriye'ye bir yolculuk yapmayı tasarlıyordu Mnesarkhos. Ancak bu yolculuğun kendisi için yararlı olup olamayacağını bilmediği için bu konu üzerinde Tanrı sözcüsüne danışmak istemişti.

Tanrı Apollon'un rahibesi bilici kadın Pythia olumlu sözlerle Mnesarkhos'u tasarladığı yolculuk konusunda yüreklendirdi. Bu yolculuk Mnesarkhos için çok hayırlı ve de verimli olacaktı. Bu arada bir şey daha söyledi Tanrı sözcüsü kadın: Mnesarkhos karısını da yanında götürmeliydi. Bu da nedensiz değildi. Kadın hamileydi çünkü ve bu yolculuk sırasında bir erkek çocuk dünyaya getirecekti. Çocuk büyüdüğü zaman hem güzellik hem de akıl yönünden herkesten üstün olacak, insanlığın gelişimine çok büyük katkılarda bulunacaktı.

Tanrı sözcüsü bilici Pythia doğacak çocuk konusundaki bütün bu kehanetleri, Tanrı Apollon'un esinlemesiyle kendiliğinden söyleyivermişti. Oysa müstakbel baba bu konuda hiçbir şey sormamıştı ona. Bu yüzden Pythia'nın sözlerini Tanrı'dan gelen bir mesaj olarak algıladı. Oğlu üstün nitelikler ve Tanrısal yeteneklerle donanmış bir insan olacaktı demek ki.

Mnesarkhos'un Delphoi'dan Samos'a dönüşünde yaptığı ilk iş karısının Parthenis olan adını Pythais'e değiştirmek oldu. Bu yeni ad Tanrı sözcüsü Pythia'yı hatırlatıyor-

du çünkü. Sonra da birlikte Suriye'ye doğru yola çıktılar. Aradan çok geçmedi, Pythais, Fenike'nin Sidon kentinde bir oğlan çocuğu dünyaya getirdi. Kehanetin birinci bölümü gerçekleşmişti. Mnesarkhos yine Pythia adından esinlenerek oğluna Pythagoras adını koydu. Çocuğun doğacağını ona Pythia müjdelemişti çünkü. Yunanca'da *agorevo* (ἀγορεύω) fiili daha birçok anlamının yanı sıra *söylemek*, *bildirmek*, *ilan etmek* anlamlarını da içerir. Pythagoras adı da *Pythia'nın bildirdiği* –bir başka deyişle *müjdelediği*– anlamına geliyor. Kyreneli Aristippos *Doğa Düşünürleri Üzerine* adlı yapıtında (onun) “gerçeği Pythios kadar doğru dile getirdiği için *Pythagoras* adını aldığını” söylüyormuş.*

Mnesarkhos çıktığı Suriye yolculuğundan büyük bir servet kazanmıştı. Apollon rahibesinin kehaneti bir kez daha doğru çıkıyordu böylece. Mnesarkhos, yurdu Samos'a zengin bir adam olarak dönüyordu. Tanrı Apollon'a şükranlarını göstermek için orada büyük bir tapınak yaptırdı.

Şimdi de sıra oğlunun eğitime gelmişti. Onun en iyi şekilde öğrenim görüp yetişmesi için öğretmen olarak Kreophilos ile Suriyeli Pherekydes'i tuttu.

Çocuğun doğuştan gelen yetenekleri, gördüğü çok iyi öğrenimle iyice gelişmekteydi. Öyle ki, henüz çok genç bir delikanlıyken dahi, kendisinden çok yaşlı insanlarda bile gerek davranışları gerekse edindiği derin bilgisiyle büyük saygı uyandırıyordu. Bunun bir nedeni de, çevrede genç adamın bir “Tanrı oğlu” olduğuna inanılmasından kaynaklanıyordu.

Çok geçmedi. Pythagoras'ın ünü giderek İyonya'nın öteki şehirlerine de yayılmaya başladı. Böylece Miletos'ta

* Diogenes Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, VIII. Kitap / 21, Çev.: Candan Şentuna, Yapı Kredi Yayınları, s. 389.

Thales, onun komşu kenti Priene’de de Bias, Pythagoras’ın adından söz edildiğini duydular. Daha sonra, Yunanca konuşan diğer komşu kentlerde de tanındı bu ad. Pythagoras her yerde “uzun saçlı Samoslu” diye anılmaktaydı. Birçok kişi bu genç adamın Tanrısal esine mazhar olduğuna inanıyordu.

Pythagoras on sekiz yaşına henüz varmıştı ki, Samos tiranı Polykrates despotça yönetimiyle ortalığı kasıp kavurmaya başladı. Böylesi bir yönetim altında öğrenimini artık istediği gibi sürdüremeyeceğini anlayan genç Pythagoras bir gece Miletos’a doğru yelken açtı. Orada Thales ve Anaksimandros’la görüştü. Bu doğacı filozoflar genç adamın zekâsına ve doğuştan sahip olduğu yeteneklerine hayran olmaktan kendilerini alamamışlardı. Onu, öğretilerini en iyi kavrayan kişi olarak değerlendirdiler Miletoslu filozoflar. Özellikle de Thales... Çünkü o, bu genç adamın, öteki öğrencilerinden her konuda üstün olduğunu fark etmişti.

Thales genç filozof adayına Mısır’a gitmesini, orada Memphis ve Zeus tapınaklarındaki rahiplerle ilişkiye geçmesini salık verdi. Kendi dillere destan bilgeliğinin asıl kaynaklarının o rahipler olduğunu bu çok yetenekli öğrencisine itiraf etmekten de çekinmedi. Pythagoras’ın, eğer o kişilerle çalışırsa, dünyanın tanıdığı en akıllı ve bilgili insan olacağı kuşkusuzdu Thales’e göre.

Mısır’a Yolculuk

Pythagoras, üstadı Thales’ten birçok şey öğrenmişti. Ama öğrendiklerinin en önemlisi zamanı iyi kullanmaktı. Bu da onu şaraptan ve hayvansal besinlerden yüz çevir-

meye, aç gözlülükten kaçınmaya, hazırlanması ve de sindirilmesi kolay yiyeceklerle yetinmeye yönlendirdi. Yaşamının önde gelen ilkelerinden biri olmuştu bu. Böylece ruhu arıyor, daha az uyuyor ve genel sağlığı da her zaman aynı kalıyordu.

Kendi nefsinin bu şekilde eğitmeyi başardıktan sonra Mısır'a doğru yelken açtı filozofumuz. Ama yolculuk sırasında önce doğduğu şehir Sidon'a uğradı. Fenike'de Byblos ve Tyr gizemlerine kabul edildi.

Artık Mısır'a doğru yola çıkabilirdi. Bu amaçla gemiye bindi. Ancak gemicilerin ona karşı niyetlerinin iyi olduğu söylenemezdi. Onlar akıllarından bu güçlü kuvvetli genci köle olarak satmayı geçiriyorlardı. Ne var ki Pythagoras'ın başkalarına da saygı aşılayan dürüst yaşam tarzına tanık olunca bundan çok etkilendiler. Bu alçakgönüllü gençte doğaüstü bir şeyler olduğunu düşünmeye başladılar.

Onların bu düşüncelerini pekiştiren bir de olay gerçekleşti. Yolculukları sırasında bir ara, karaya çıkmaları gerekmişti. Tekrar gemiye dönüşlerinde Pythagoras, Mısır'a doğru yelken açmaya hazır olup olmadıklarını sordu gemicilere. Olumlu yanıt alınca da, yolculuk boyunca bir daha artık hiç konuşmadı. İki gece üç gün hiç kımıldamadan ve yemek yemeden hep aynı konumda durdu. Gemicilere fark ettirmeksizin –o da yine dimdik durumda– hafiften kestirmeleri bir yana bırakılacak olursa, uyku da uyumadı. Gemiciler, gemilerinde sanki bir Tanrı varmış da, onun sayesinde yolculukları hiçbir kesintiye uğramadan sürüyormuş kanısına kaptırmışlardı kendilerini artık.

Mısır sularında korunaklı bir kumsala vardıklarında Pythagoras'ın kıyıya inmesine yardım etmek istedi gemi-

ciler. Genç filozofun bedeni uzun süren o zorlu diyet sonucunda ne de olsa yorgun düşmüştü. Bu yüzden gemicilerin yardım önerilerini geri çevirmedi. Karaya ayak bastıkları zaman gemiciler Pythagoras'ın onuruna geçici bir sunak kurarak üzerini de meyve fidanlarıyla doldurdular.

Gemiciler yollarına devam etmek üzere yeniden gemilerine dönerlerken, Pythagoras da kumsaldan içerilere doğru yürüyerek tek başına sürdürmekteydi yolculuğunu.

Mısır ve Babil'de Öğrenim

Pythagoras, Mısır'da büyük bir heves ve istekle oradaki tüm tapınaklara devam etti ve bu süreç içinde tüm rahiplerin saygı ve hayranlıklarını kazandı. Her bir ayrıntı üzerinde titizlikle ve bizzat çalışıyordu. Dönemin ün yapmış kişileri ve bilginleriyle tanıştı. Tanıştıkları arasında adları ermişe çıkan kişiler de vardı. Kendince, görülmesi gerekli olduğunu düşündüğü her yeri ziyaret etti. Mısır tapınaklarında yirmi iki yıl geçirdi ve Tanrısal bütün gizemlerle derinlemesine ilgilendi böylece. Bu arada geometri ve astronomi üzerinde de çalıştı.

İşte o sıralar Pers hükümdarı Kambyes Mısır'ı fethetti (İÖ 525). Kambyes'in askerleri Pythagoras'ı tutsak ederek Babil'e götürdüler. Ancak Pythagoras orada da vaktini boşa harcamayarak sihirle uğraştı. O kadarla da kalmadı, aritmetik, müzik ve bütün öteki bilim dallarında da bilgisini ilerletti. Orada on iki yılını geçirdi. Sonunda yurdu Samos'a döndüğünde ise yaşı elli altıyı bulmuştu artık.

Pythagoras'ın Samos'taki Yaşamı

On sekiz yaşında bir delikanlı olarak ayrıldığı baba yurdu Samos'a yeniden döndüğünde altmışına merdiven dayamış bir insandı artık filozofumuz. Yaşamının otuz sekiz yılını Samos'tan –Samos'un İyonya Birliği'ni oluşturan şehir devletlerinden biri olduğu göz önüne alınırsa ülkesi İyonya'dan– çok uzaklarda, yabancı ellerde geçirmişti. Ancak bu uzun yıllar boşuna geçmiş değildi. Pythagoras'ın hiç durmaksızın çalışan, araştıran kafası sayısız denemek kadar çok bilgiyle doluydu şimdi. Bunun bilincine varan Samoslu hemşerileri de, edindiği bilgileri kendileriyle paylaşması önerisinde bulundular filozofa. O da çok olumlu yaklaştı bu öneriye. Ne var ki, sıra uygulamaya gelince işin rengi değişti. Çünkü Pythagoras'ın öğretme yöntemi, Mısır'da kendisine uygulanan yöntemle büyük benzerlik gösteriyordu. Bu yöntem ise, dikkatlerini uzun süre bir konu üzerine yoğunlaştırmayı sevmeyen Samosluların hiç de hoşlarına gitmemişti. Bu yüzden ki Pythagoras, Samoslular arasında matematik öğrenmeye hevesli tek bir öğrenci bile bulamamıştı. Ne var ki, bu ilgisizlik karşısında pes etmeyerek bir düzen kurguladı kafasında.

Bir top oyunu izlemek için Gymnasion'a (jimnazyum) gittiği günlerden birinde oyuncular arasında bir genç dikkatini çekmişti filozofumuzun. Bu gencin bedensel yeteneği dışardan bakıldığında çok üst düzeyde görünüyordu. Pythagoras bu gençle ilgilendi. Çevresine sorup sordu. Pythagoras bu gençle ilgilendi. Çevresine sorup sordurunca da onun çok yoksul olduğunu öğrendi. Delikanlıyı yanına çağırarak ona ilginç bir öneride bulundu. Genç adama geometri öğretmek istiyordu.

Sporcu gencin bu öneri karşısında başlangıçta şaşkınlığa düştüğünü tahmin etmek zor olmasa gerek. Dahası, yoksulluğunu ileri sürüp, “Benim ders ücretini ödeyecek param yok ki!” diyerek öneriye karşı çıktığını da düşünebiliriz. Ama önerinin ilginçliği asıl şuradan geliyordu: Pythagoras öğrencisinden para almayacak, dahası üstüne kendisi para verecekti. Genç adamın öğrendiği her geometri şekli karşılığında üç *obol* ödeyecekti ona. Delikanlı da bu sayede spor yaşamını sürdürebilecekti.

Böyle bir şeyi hayalinden bile geçirmeyen genç, öneriyi sevinçle kabul etti. Derslere başladılar. Pythagoras öğrencisine aritmetik ve geometrinin temel kavramlarını öğretmekle işe başlamıştı. Öğrencisi her yeni şekli öğrendikçe de Pythagoras ona üç *obol* veriyordu.

Bu iş bir hayli zaman sürüp gitti bu şekilde. Bu süreç içinde de genç öğrenci kendisini matematiğin büyüsüne adanmış kaptırmış olmalı. Bir süre sonra, yalnızca para kazanmak amacıyla değil, matematik öğrenmek için de kendisini derslerine vermişti.

Genç adamın öğrenme tutkusu, öğrencisinin gelişimini dikkatle izleyen Pythagoras’ın gözünden kaçmış değildi doğal olarak. Günün birinde öğrencisine bir açıklamada bulundu: Hoca yoksul düşmüştü. O güne değin, öğrenilen her şekil başına ödemiş olduğu üç *obolü* bundan böyle artık veremeyecekti.

Genç adam bu sözleri işitince hocasına, artık ondan para istemeyeceğini, bütün arzusunun dersleri sürdürmek olduğunu söyledi. Pythagoras bunun üzerine, “Ne demek istediğimi iyi anlatamadım galiba,” dedi öğrencisine. “Be-

nim ekmek almaya bile param yok. Burada oturup bu işlerle vakit geçirmek karın doyurmuyor. Yaşamımı sürdürebilmem için ben de para kazanabileceğim işlerle uğraşmak zorundayım.”

Genç adamın bu açıklama karşısında canı sıkılmıştı. Kendini böylesine bir tutkuyla kaptırdığı matematik dersleri sırf hocasının dara düşmesi yüzünden sona erecekti demek. O zaman, Pythagoras'ın vaktiyle kendisine yapmış olduğu önerinin bir benzerini o da hocasına sundu:

“Sizin bana yapmış olduğunuz iyiliğin karşılığını ben de aynen size ödeyeceğim. Öğrenmiş olduğum her şey için üç obol vereceğim size.”

Bu genç adam daha sonra hocasının adı Pythagoras'ı kendisine de ad olarak aldı.

Pythagoras baba yurdu Samos'ta yaşadığı süre içinde yalnızca orada yerleşip kalmadı. Girit ve Delos adalarına, anakara Yunanistan'ında Sparta'ya giderek oralardaki yasaları inceledi. Samos'a döndüğünde de halkın “Pythagoras'ın Yarım Dairesi” adını verdiği bir okul açtı. Bilimsel ve felsefi çalışmalarını ise kent dışındaki bir mağarada sürdürdü. Bu arada da ünü yavaş yavaş bütün Yunanistan'a yayılmaya başlamıştı. Değişik yerlerden birçok insan onun biliminden ve düşüncelerinden yararlanabilmek için akın akın Samos'a geliyordu.

Derken bir gelişme daha oldu. Pythagoras'ın ünü yayıldıkça Samos halkının gözünde saygınlığı da artıyordu. Samoslu hemşerileri onun yönetim işlerinde de görev almasını istemekteydiler. Öyle ki, bu isteklerini giderek bir

baskıya dönüştürmekten geri kalmadılar. Derken bu baskı artık dayanılmaz bir hal aldı. Pythagoras bu baskılara boyun eğip yönetimde görev almayı seçerse, artık felsefeyle uğraşmasının olanaksız olacağını bilincindeydi. O da yönetimi değil, felsefeyi seçti. Ne var ki, bunu artık Samos'ta yapamayacağı için baba yurdundan ayrılmak zorundaydı.

Ve öyle de yaptı Pythagoras. İtalya'ya giderek güneydeki Kroton şehrine yerleşti. Vaktiyle Yunanistan'dan gelmiş, bilgi ve kültür düzeyi yüksek bir halk topluluğu yaşamaktaydı orada. Pythagoras yaptığı etkili konuşmalarla altı yüz kişilik bir yandaş kitlesi topladı çevresine. Bu, felsefeyle ilgilenen bir topluluk olmasının yanı sıra, bir dayanışma ve yardımlaşma topluluğuydu aynı zamanda. Bu topluluğa Yunanca'da *Koinobios'lar* (Yunanca yazılışıyla κοινό-βίος *ortaklaşa ya da komün halinde yaşayan*) deniliyor. Bu sözcük İngilizce ve Fransızca gibi Batı dillerinde *Cenobite(s)* olarak ifade ediliyor.

Pythagoras böylece okulunu kurmuş oluyordu. Çok geniş bir kitleye hitap eden bu okulda ayrıntılı ve titiz bir sınavdan geçirilerek alınan iki grup öğrenci vardı. Birinci gruba Yunanca'da *Mathematikoi*: Matematikçiler (Μαθηματικοί) *kendini incelemeye veren, matematikle ilgilenenler* deniliyordu. Bunlar ayrıcalıklı öğrencilerdi. İkinci grup ise *Akousmatikoi*: *Dinleyiciler* (Ἀκουσματικοί) diye adlandırılıyordu. Bunların ise "öğrenmeye açık hevesliler" olduğunu söylemek daha uygun olsa gerek. Okulun örgütlenmesinden, kurallarından ve öğretim konularından ileri bölümlerde daha geniş biçimde söz edilecektir.

Pythagoras'ın, çocukluğundan başlayarak özyaşamıyla ilgili kimi bilgileri Iamblikhos'un yapıtından* alıntılanarak ve oldukça geniş bir özetle sunmuş bulunuyoruz. Pythagoras'ın yaşamı üzerine kalem oynatan Porphyrios ve Diogenes Laertios gibi başka yazarlar ve düşünürler de var.

Ancak bu yaşamöykülerinin modern çağ yazarlarınca onaylandığını söylemek güç. Bu yazarlardan örneğin Robin Leon, Pythagoras'ın Samos'taki yaşamı hakkında hemen hemen hiçbir şey bilinmediğini ileri sürüyor ve onun Anaksimandros ve Pherekydes'e öğrencilik ettiği konusuna olasılık vermiyor.**

Pythagoras'ın Ölümü

Pythagoras'ın yaşamı ve kişiliği sisli puslu bir belirsizlik perdesi ardından keşfedilmeye çalışıldığına göre, onun nerede, nasıl, kaç yaşında öldüğünün de belirgin olmaması doğal sayılmalıdır. Bu konuda anlatılanlar da birer yakıştırma olmaktan öteye gitmiyor. Bu anlatılar içinde en yaygın olanlardan birini aktaralım:

Kroton'un önde gelen soylu ve zengin ailelerinden birine mensup Kylon adında bir genç, vaktiyle Pythagoras'ın okuluna girmek ister. Bunun için de filozofa dil döker, övgüler yağdırır. Ne var ki, kılı kırk yaran bir sınav sistemiyle öğrencilerini kabul eden Pythagoras onun yaltaklanmalarının ardındaki gizli nedeni kavramıştır. Bu iltifatlara kanıp ona yüz vermek şöyle dursun, bir de kapı dışarı eder Kylon'u.

* Iamblichus of Syrian Chalcis, *Life of Pythagoras*, Chapter II (2. Bölüm).

** Leon Robin, *La Pensée Grecque*, s. 72.

Böyle bir davranışı hiç beklemeyen ve de fena halde gururu kırılan genç adam o günden sonra Pythagoras'ın amansız bir düşmanı kesilir. Bu arada filozofun Kroton toplumunda gitgide yükselen saygınlığı da Kylon'un beslediği kin ve düşmanlık duygularını daha da keskin hale getirmiştir. Toplumda sözü geçen bir aileden geldiği için çevresine bir yandaş grubu toplamayı başarır Kylon ve etkili konuşmalarıyla onları kışkırtır. Şimdi sıra artık öç almaya gelmiştir.

Bu işler oladursun, Pythagoras o sıralar eski öğretmeni Suriyeli Pherekydes'i görmek için Delos'a gitmiştir. Pherekydes ağır hastadır çünkü. Pythagoras da üstadının bakımıyla ilgilenir orada.

O günlerden birinde Pythagoras'ın dostları güreşçi Milon'un evinde toplanırlar. Milon, Pythagoras'ın damadıydı. Sohbeta daldıkları sırada birden Kylon ve adamlarının baskınına uğrarlar. Saldırganlar evi önce bir güzel taş yağmuruna tutarlar, ardından da ateşe verirler. Bu saldırıdan Arkhippos ve Lysis adında iki kişi kurtulabilir ancak.*

Ancak Porphyrios, Dikaiarkhos ve daha başka tarihçiler, saldırı sırasında Pythagoras'ın da o evde bulunduğunu söylüyor. Bu anlatıma göre Pythagoras'ın dostlarından kırk kişi orada saldırı sırasında öldürülmüş. Ötekiler de şehre geldikçe aynı akıbeti uğramışlar. Pythagoras ise kaçmayı başararak Mousa'ların Metapontion'daki tapınağına sığınmış, ama kırk gün sonra o da açlıktan ölmüş.**

* Porphyrios, *Life of Pythagoras* / 55 ve Iamblichus of Syrian Chalcis, *Life of Pythagoras*, Chapter XXXV (35. Bölüm).

** Porphyrios, *Life of Pythagoras* / 56-57, Diogenes Laertios VIII / 39-40.

Pythagoras'ın nasıl öldüğüne ilişkin bir başka anlatım da şöyle:

*"Pythagoras, Milon'un evinde dostlarıyla otururken, içeri kabul edilmeye değer bulunmayanlardan biri kıskançlığından tuttu evi yaktı; kimileri de bunu, başlarına tiran olur korkusuyla bizzat Krotonluların yaptığını söyler. Pythagoras tam kapıdan çıkarken yakalanmış; bakla dolu bir yere gelince, üstüne basıp geçmemek için, yürümektense yakalanmayı, konuşmaktansa öldürülmeyi yeğlediğini söyleyerek, orada durmuş; böylece peşindekiler tarafından boğazlanmış."**

Öte yandan Pythagoras'ın 104 yaşına kadar yaşadığı da söyleniyor.**

PYTHAGORAS ÜZERİNE ÜRETİLEN EFSANELER

Tanrı Soylu Pythagoras

Tektanrılı inançlar sisteminde din, mezhep ya da tarikat kurucularına –İslamiyet'teki adlandırılışlarına göre belirlemek gerekirse– *peygamberlere, şeyhlere, pirlere* genellikle insanüstü nitelikler, mucizeler, kerametler atfedilir. Bu konuda dinsel içerikli olağanüstü öyküler (menkıbeler) üretilir.

Aynı olguyu çoktanrıcılığın egemen olduğu inançlar döneminde de görüyoruz. Bu dönemde de, belirli bir toplumun bağlı bulunduğu inanç sistemi çerçevesinde ortaya

* Diogenes Laertios, a.g.e., VIII / 39.

** Photius, *Anonymous Biography of Pythagoras* / 2.

çıkması ve *tarik*at diye adlandırabileceğimiz dinsel kurumlar vardı. Bunların kurucularına da Tanrısallık ya da kutsallık atfedilirdi. Nedeni de, bu kurucuların Tanrısallık bir soydan gelmiş olmalarıydı. Bu inancın uzantısını tektanrılı bir din olan Hristiyanlıkta da görmekteyiz. Örneğin, “Tanrı’nın oğlu İsa” kavramında olduğu gibi.

Pythagorasçılığın, çoktanrılı inanç sisteminde bir din ya da en azından bir *tarik*at olarak algılandığı göz önüne alındığında, bu inanç birliğinin kurucusu kabul edilen Pythagoras’a Tanrısallık nitelikler yüklemek de doğal sayılmalıdır öyleyse. Bunun sonucu olarak onun birtakım mucizeler, kerametler gösterdiğine ilişkin efsaneler üretilmesine de şaşılmamalı.

Pythagoras’a bağlanan birinci olağanüstü nitelik onun Tanrı soylu olmasıdır. Yukarıda da anlatıldığı gibi, Pythagoras’ın babası Mnesarkhos, Suriye’ye yapmayı tasarladığı bir iş seyahatinin verimli olup olmayacağını öğrenmek için Delphoi’daki Apollon tapınağına gider. Tanrı Apollon’un sözcüsü Pythia ona yolculuğunun çok başarılı geçeceğini bildirir. Ama bir şey daha söyler bu arada: karısının gebe olduğunu. Oysa Mnesarkhos karısının durumundan haberdar olmadığı gibi çocuk konusunda da hiçbir şey sormamıştır Tanrı sözcüsüne.

Ve işte efsane de burada devreye girer.

Epimenides, Eudoksos ve Ksenokrates’in ileri sürdüklerine göre Tanrı Apollon, Mnesarkhos’un karısı Parthenis ile ilişki içindeymiş. Adını bilmediğimiz Samoslu bir ozanın bu konuyu pekiştiren bir de şiiri var. Şöyle:

*“Ey Samoslu ırkının en güzeli Pythais!
Tanrı Apollon’la sarmaş dolaş ol da,
Doğur Zeus’un dostu Pythagoras’ı.”**

Çoktanrılı dönem inançları göz önüne alındığında, Tanrılar ve Tanrıçaların ölümlülerle cinsel ilişkide bulunmaları pek de öyle ender rastlanan olaylardan sayılmazdı.

Pythagoras'ın Kroton'daki öğrencileri ve çıkarları da ona *Tanrısallık* sıfatını yakıştırmakta sakınca görmemişlerdi anlaşılan. Kimileri *Pythialı Apollon*, kimileri de *Güneyli Apollon* diyorlardı Pythagoras için. Onun *Paion*** olduğunu ileri sürenler ya da *Ay'da* yaşayan Tanrısal yaratıklardan biri olduğunu söyleyenler de yok değildi. Yine kimileri de Pythagoras'ın “dünyaya düzen vermek ve felsefenin hayırlı ışığını yaymak üzere çağdaşlarına insan biçiminde görünen bir *Olymposlu Tanrı*” olduğunu düşünüyorlardı. Bu düşüncüyü güçlendiren, pekiştiren öyküler de var. Örneğin, Pythagoras Hyperborealıların rahibi Abaris'e uyluğunu göstermiş bir gün. Uyluk altındanmış. Pythagoras bu sayede kendisini “*Hyperborealı Apollon*” ile özdeşleştirmekteymiş.***

Pythagoras'a –ona yakıştırılan Tanrısallık sıfatının yanı sıra– kerametler gösteren bir ermiş olarak da inanıldığı anlaşıyor. Bu konuda da üretilen bir hayli menkıbe var.

* Iamblichus, *Life of Pythagoras* / II.

** *Paion* (Yun.: Παιών) Bu sözcük Yunanca'da *iyileştiren, hekim* anlamlarına geliyor. Tanrı Apollon'a verilen sıfatlardan biridir.

*** Christoph Riedweg, *Pythagoras, His Life, Teaching, and Influence*, Cornell University Press.

İkinci Orpheus Pythagoras

Pythagoras hayvanlar üzerinde söz geçirme yeteneğine sahipmiş. Bir çeşit Orpheus yani. Orpheus'un müziğiyle yarattığı etkiyi o, sözleriyle yaratıyormuş. Kimi menkıbeler onun bu yönü üzerinde duruyorlar. Bunlardan biri Pythagoras'ın yırtıcı bir ayıyı nasıl yola getirdiği üzerinedir:

İtalya'nın Daunia (günümüzdeki adıyla Puglia) bölgesinde bir yabani ayı çevreyi kasıp kavurmakta, oralarda yaşayanlara büyük zararlar vermektedirmiş. Pythagoras, hayvanı yakalamayı başarır; onu sever, okşar, mısır ve meyveyle besler. Ardından da bir daha hiçbir canlıya dokunmayacağı konusunda yemin ettirdikten sonra salıverir hayvanı. Ayı da bunun üzerine gidip dağlarda, ormanlarda saklanır. Gerçekten de, onun herhangi bir canlıya saldırdığını bir daha duyan olmaz.*

Pythagoras'ın hayvanlarla dostluğu üzerine üretilmiş bir başka menkıbe de şöyle:

Pythagoras bir gün, çifte koşulmuş bir öküzün yeşil baklaları yediğini görür. Hemen çobanın yanına gidip "Öküzüne söyle de, baklaları yemekten vazgeçsin!" der ona. Çoban bir kahkaha atar: "Peki, söyleyeyim, ama nasıl? Ben öküzlerin dilinden anlamam ki! Ama eğer sen anlıyorsan git kendin söyle!"

Pythagoras bunun üzerine hayvanın yanına giderek kulağına uzun uzun bir şeyler fısıldar. Tuhaftır, hayvan bir daha baklaya ağzını sürmez.

* Porphyrius, *Life of Pythagoras* / 23; Iamblichus of Syrian Chalcis, *Life of Pythagoras* / XIII.

Anlatıldığına göre bu öküz çok uzun yıllar Tarentum'da Hera tapınağında yaşamış. Halk ona kutsal bir hayvan gözüyle bakıyormuş. Birçok da ziyaretçisi varmış.*

Anlatılan bu tür olağanüstü olaylarla dolu öykülere bakılırsa, Pythagoras yalnızca karada yaşayan hayvanlara değil, gökte uçan kuşlara da söz geçirebiliyormuş.

Bir gün, Olimpiyat Oyunları sırasında dostlarıyla konuşmektymiş. Bir ara konu kuşlardan açılmış. Tanrıların sadık kullarına kuşlar aracılığıyla mesajlar gönderdiklerinden söz ediyorlarmış. İşte tam o sırada gökyüzünden bir kartal süzülerek aşağıya, Pythagoras'ın yanına inmiş. Pythagoras da kartalı biraz sevip okşadıktan sonra salıvermiş.**

Pythagoras'ın hayvanlar üzerindeki etki ve yetki alanı kara ve havayla sınırlı kalmıyor, denizleri de kapsıyor. Bir örnek de oradan verelim:

Pythagoras ağları balıklarla dolu birkaç balıkçıyla konuşmaya girişmiştir. Onlara yakaladıkları balıkların tam tamına ne kadar oldukları konusunda bir sayı bildirir. Adamlar bunun üzerine, eğer tahmini doğru çıkarsa onun her buyruğunu yerine getireceklerini söylerler. Pythagoras da onlara balıkları saymalarını, sonra da canlı olarak yeniden denize salmalarını buyurur. Balıklar sayılır. Tam da Pythagoras'ın bildirdiği kadardır. Ama adamların asıl hayrete düştükleri konu, denizden çıkarılalı epeyce uzun bir zaman geçtiği halde balıklardan bir tekinin bile ölmemiş olmasıdır.***

* Porphyrius, a.g.e. / 24 ve Iamblichus, a.g.e. / XIII.

** Porphyrius, a.g.e. / 25 ve Iamblichus, a.g.e. / XIII.

*** Porphyrius, a.g.e. / 25 ve Iamblichus, a.g.e. / XIII.

Kerametler Gösteren Bir Ermiş

Pythagoras müritleri ve yandaşlarınca ermişlik, hatta bir çeşit peygamberlik mertebesine yüceltildiğine göre ondan birtakım kerametler, dahası mucizeler beklemek de doğal sayılmalıdır. O da bu konudaki beklentileri boşa çıkarmamıştır nitekim. Şehirlerin başına çöken veba türünden salgın hastalıkları uzaklaştırır, kasırga ve doluyu anında durdurur, müritlerinin kolayca geçebilmelerini sağlamak için deniz ve ırmaklardaki dalgaları sakinleştirmiş. Onun Tanrısal yetilerinden biri de gaipden haber vermek, olacakları önceden bildirmekmiş. Bir seferinde sakin bir rüzgârda yol almakta olan bir geminin batacağını söylemiş dostlarına. Dediği gibi de olmuş.

Bir başka sefer de, bir kuyudan su içtikten sonra deprem olacağını söylemiş. Çok geçmeden bu dediği de gerçekleşmiş.

Onun bir başka Tanrısal yetisi de, birbirinden çok uzakdaki deniz aşırı iki şehirde birden aynı gün ve aynı anda öğrencileriyle birlikte bulunmaktı.

Cansız varlıklarla da konuşuyormuş Pythagoras. Bir gün yoldaşlarıyla birlikte Nessos ırmağını geçerken seslenmiş ırmağa. Irmak da çok belirgin bir şekilde “Selam Pythagoras!” diyerek karşılık vermiş filozofa.*

Pythagoras ve onun izleyicileri insanın öldükten sonra bir başka canlıda yeniden hayat bulacağına inanıyorlardı. Ancak bu inanış modern parapsikolojinin “bir insan ruhunun, gelişimini sürdürmek üzere bir sonraki yaşamında yine bir insan bedeninde dünyaya geleceği” görüşünden

* Iamblichus, a.g.e. / XXVIII.

(reenkarnasyon) farklıdır. Pythagorasçı inanışta ruh bir sonraki yaşamını yalnızca insan bedeninde değil bir hayvanda, dahası bitkide de yeniden sürdürebilir (Tenasühh-rulıgöçü-transmigrasyon). Doğru kaynaklı bu inanışa daha ilerde ilgili bölümlerde ayrıntılı olarak değineceğiz. Bu bölümde Pythagoras'ın değişik bedenlerde yaşamış olduğuna ilişkin olağanüstü öykülerden söz edeceğiz.

*“Pythagoras kendisiyle ilgili olarak eskiden Aithalides olduğunu (Hermes'in oğlu) anlatıyormuş; Hermes ona ölümsüzlük dışında ne isterse seçmesini söylemiş. O da yaşarken de, ölüyken de olup bitenlerin anısına sahip olmayı istemiş. Böylece yaşarken her şeyi anımsıyormuş, öldükten sonra da aynı anıları koruyormuş. Sonra zamanı gelince Euphorbos'un bedenine girmiş ve Menelaos tarafından yaralanmış. Euphorbos da eskiden Aithalides olduğunu ve bu armağanı Hermes'ten aldığını söylüyor, ruhunun nasıl göç ettiğini, kaç bitki ve hayvanın içine girdiğini, ruhunun Hades'te ne çok acı çektiğini ve öteki ruhların neler katlandıklarını anlatıyordu.”**

Ancak bu bedenden bedene geçiş macerası Euphorbos'ta sona ermez, sürer gider. Euphorbos öldükten sonra onun ruhu Hermetimos'a geçmiş. Hermetimos daha sonra Deloslu balıkçı Pyrrhos olmuş. O da ölünce Pythagoras olmuş ve bu geçişlerin hepsini (yani Aithalides > Euphorbos > Hermetimos > Pyrrhos > Pythagoras zincirini) anımsamış.**

Pythagoras'ın bir de Hades'e iniş öyküsü vardır. Bu öyküyü de –Hieronymos'tan alıntıyla– yine Diogenes Laertios anlatıyor:

* Diogenes Laertios, a.g.e. / VIII-4.

** Diogenes Laertios, a.g.e. / VIII-5.

"Pythagoras Hades'e indiğinde, Tanrılar hakkında söylediklerinin cezası olarak, Hesiodos'un ruhunu ses çıkaran tunç bir sütuna bağlı, Homeros'un ruhunu da, çevresinde yılanlarla ağaca asılı görmüş. Kendi karılarıyla birlikte olmak istemeyenlerin de cezalandırıldıklarını görmüş. Kroton halkı tarafından özellikle onurlandırılmasının nedeni buymuş."

Pythagoras hakkında başkaları tarafından üretilen olağandışı öyküler bir yana, yine Diogenes Laertios'un bu sefer Hermippos'tan aktardığı öykü eğer doğruysa, filozofumuzun bu üretimlere bizzat kendisinin de katkıda bulunmuş olduğunu kabul etmememiz için bir nedenimiz olmaz düşüncesindeyiz. Öykü şöyle:

"(Pythagoras) İtalya'ya gittiğinde yeraltına bir oda yaptırmış ve annesine olup bitenleri zamanını da belirterek bir tablete yazmasını, sonra da bunları kendisi yukarı çıkıncaya kadar aşağı göndermesini söylemiş. Annesi denileni yapmış. Bir süre sonra zayıflıktan iskelete dönmüş bir halde yukarı çıkmış; meclise gidip Hades'ten geldiğini söylemiş; olan olayları onlara okumuş. Onlar da bu söylenenler karşısında büyük heyecan duyup gözyaşlarına ve hıçkırıklara boğulmuşlar, Pythagoras'ın Tanrısal bir varlık olduğuna inanıp ondan bir şey öğrensinler diye kadınlarını ona göndermişler: Bunlara Pythagorasçı kadınlar denmiş."

Pythagoras hakkında bunlara benzer olağanüstü olaylarla dolu daha da pek çok öykü anlatılır.

* Diogenes Laertios, a.g.e. / VIII-21.

** Diogenes Laertios, a.g.e. / VIII-41.

Pythagoras'ın Çok Yönlü Kişiliği

Pythagoras'ın –yaşadığı çağa göre– çok geniş bilgisinden ve derin kültüründen kaynaklanan bir kişilik geliştirmiş olduğunu görmekteyiz. O, bu kültür birikimini hem Doğu'yu hem de Batı'yı derinlemesine tanıyarak elde etmiş bulunuyordu.

Felsefe tarihi açısından değerlendirildiğinde Pythagoras bir filozoftur elbette ki. Zaten (*Felsefe*) sözcüğünü ilk kullanan ve kendisini de (*Filozof*) diye adlandıran ilk kişinin Pythagoras olduğu söylenir.*

Ne var ki, felsefenin yanı sıra matematikle, astronomiyle ve hekimlikle de uğraşmıştır Pythagoras. Bu açıdan bakıldığında onun bir *biliminsanı* olduğu da ortaya çıkar. Musiki tarihine göz attığımızda da Pythagoras'ın *müzikolog* yönünü fark ederiz. Siyaset tarihi ele alındığı zaman, bu kez bir *siyaset kuramcısı* çıkar karşımıza.

Ama bütün bu niteliklerinin ötesinde Pythagoras'ı en ilginç kılan yanı onun *gizemci* (*mistik*) kişiliğidir. Pythagoras'ın gizemciliği yalnızca manevi alanla sınırlı kalmaz. Sayılara birer anlam yüklemek suretiyle *matematiğe* de yansır. Felsefesinin ağırlık noktasını da *gizemcilik* oluşturur böylece.

Pythagoras'ın gizemci felsefesi *Ezoterizmi* (Batınilik) de içeriyor. Giderek bir tarikat biçiminde örgütlenen bu felsefe akımı dışa kapalıydı doğal olarak. Ancak ezoterizmin mucidinin Pythagoras olduğunu söylemek doğru değildir. Ezoterizmi Doğu'ya yaptığı yolculuklarda adamakıllı içselleştirmiştir Pythagoras. Felsefesinin ise, onunkıyla tı-

* Diogenes Laertios, a.g.e. / I-12; Iamblichus, a.g.e. / XII; Christoph Riedweg, *Pythagoras*, s. 90.

patıp aynı olmayan, ama benzer bir başka akımdan etkilendiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Bu akımın adı *Orpheusçuluk*'tur. Giderek bir inanç birlikteliğine, bir dine dönüşen bu akımın kuruculuğu ise efsane kahramanı Orpheus'a bağlanır.

Öyleyse önce Orpheus'u tanıyalım.

ORPHEUS

Klasik Mitologya'nın en önemli ve üzerinde en fazla konuşulan kahramanlarından biridir Orpheus. Giderek kendine özgü bir din kurucusu sayılmış ve de Tanrısallık derecesine yüceltilmiş bir kahramandır. Ancak onun kahramanlığı Perseus, Herakles, Theseus, Akhilleus, Odysseus ve de benzeri daha niceleri gibi silah ve kol gücüne, kaba kuvvete değil, olağanüstü, dahası *Tanrısallık* diyebileceğimiz müzik yeteneğine dayanır.

Efsane bizlere onun Thrakia kralı Oiagros ile Mousa Kalliope'nin oğlu olduğunu bildiriyor. Büyükbabası Kharops getirdiği bir haberle Dionysos'un ordusunu yok edilmekten kurtarmıştı. Dionysos da ona hem Thrakia krallığını verdi hem de dininin gizemlerini ve yöntemlerini öğretti. Kharops'tan da Oiagros öğrendi bu sırları. Böylece *Orpheusçuluk* adıyla yeni bir din doğmuş oldu.

Orpheus'un müzik yeteneği öylesine inanılmaz derecedeydi ki, liri ya da kitarası eşliğinde şarkı söylemeye başladığı zaman kayalar yerinden oynuyor, ağaçlar ona doğru geliyor, en yırtıcı kaplanlar kuzu gibi uysallaşarak dizinin dibinde oturuyor, en katı yürekler bile yumuşayıveriyordu. Rodoslu Apollonios, Argonautlar seferine katılan

yiğitleri sayarken ilk sırada Orpheus'un adını verir. Orpheus bu yolculuk sırasında çalgısıyla ve şarkılarıyla Seirenler'i (*Sirenler*) bile kendilerinden geçirmiş, Argonautların onlardan etkilenecek büyük bir felakete uğramalarını engellemiştir.

Orpheus'un en ünlü macerası karısı Eurydike'yle ilgili olanıdır. Bu hikâye her ikisi de Latin ozanı olan Ovidius ve Vergilius tarafından çok dokunaklı bir anlatımla dile getirilir.

Orpheus, Eurydike adlı bir ağaç perisine (*Dryas*) âşıktı. Kız da gönülden tutkuluydu ona. İki sevgili birlikte çok güzel günler geçirdiler. Ne var ki, fazla uzun sürmedi mutlulukları. Günlerden bir gün, yüksek otlar arasında çöreklenmiş bir yılan güzel Eurydike'yi sokarak ölümler ülkesi Hades'e gönderdi onu.

Orpheus sevgili eşinin ardından günlerce ağladı, dövündü. Ama sonunda Thanatos'un (*ölüm*) oldu bittisine boyun eğmeyerek canlı canlı Hades'e inmeyi denedi. Başardı da. Ölümler ülkesinin Hakanı Hades'e ve ecesi Persephone'ye yakardı, eşini kendisine geri vermeleri için. Bu yakarışlarını sazından çıkardığı en içli ezgilerle yapıyordu. Öyle ki, onu dinleyen bütün ruhlar ağladılar. Cehennem'in sonsuz azaplıları bile büyülenmişlerdi bu ezgilerden. İksion'un çarkı durmuş, Sisyphos kayasının üzerine oturmuştu. Tityos'un ciğerini parçalayan akbabalar da işlerine ara vermişlerdi bu ezgileri dinlemek için.

Hades'le Persephone de çok duygulanmışlardı. Yaşayanların dünyasına alıp yeniden götürsün diye Eurydike'yi verdiler Orpheus'a. Ama bir de koşul ileri sürdüler: Orpheus, ardı sıra yürüyecek olan Eurydike'nin yüzüne Hades'in kapısından dışarı çıkıncaya değin bir kez bile bakmayacaktı.

Artık birkaç adım kalmıştı yeryüzüne çıkmaya gerçi, ama Orpheus'un içini öylesine derin bir özlem doldurmuştu ki, yeniden ışığı görmek için geçecek olan birkaç saniyelik zaman yüzyıllar gibi bitmez tükenmez geldi ona. Dayanamadı. Döndü, baktı arkasına. Bakmasıyla da, sevgili eşini bir daha görmemecesine kaybetmesi bir oldu.

Orpheus bu olaydan sonra bir daha hiçbir kadına karşı ilgi duymadı. Ne var ki, Thrakialı kadınlar bu ilgisizliğinin öcünü fena aldılar ondan. Orpheus'u parça parça ettiler. Kesik başını ve çalgısını denize attılar. Derler ki, kesik baş içli şarkılar söyleye söyleye ta Lesbos'a (Midilli) kadar gitmiş. Daha sonraları da Orpheus'un adına bir tapınak kurulmuş orada.

Bir başka anlatıma göre ise, Orpheus'un kadınlar tarafından parçalanışı Dionysos'un öfkesine bağlanır. Orpheus, Helios'u (Güneş) Tanrıların en yücesi olarak görürmüş. Güneş'in doğuşunu izlemek için her sabah çok erken kalkarmış. Ama Dionysos'a hiç saygı göstermezmiş. Buna kızan Şarap Tanrısı Bakkhaları kıskırtmış. Onlar da Orpheus'u parça parça etmişler.*

Orpheus'un öyküsü böyle. Şimdi de adını bu efsane kişisinden alan inanç birlikteliğine gelelim. Bu birlikteliğe *Orpheusçuluk* diyoruz.

Orpheusçuluk

Bu inanca göre Evren kozmik bir yumurtadan doğmuştur. İlk ana rahmini simgeleyen bu yumurtadan Tanrıların ilki Eros yani Aşk Tanrısı da çıkar. Bu Eros "androgynic"

* Derman Bayladı, *Klasik Mitolojyada Tanrılar, Olaylar, Kalmamaları*, s. 382-84.

yani hem erkeğin hem de dişinin cinsiyetine sahip “hün-sa” bir Tanrı’ymış. Eros böylece ilk Tanrılar kuşağına hayat vermiş. Zeus da bu Tanrılardan biriymiş.

Efsane bundan sonra *Birinci Dionysos* diye de bilinen Zagreus’un öyküsüyle ilişkilendirilir.

Zeus, bir yılan biçimine girerek kendi öz kızı Persephone ile birleşmişti. Persephone amcası Hades tarafından yeraltındaki ölümler dünyasına kaçırılmazdan önce gerçekleşmişti bu olay. Bu birleşmeden de Zagreus doğmuş.

Zeus bu oğluna karşı özel bir sevgi besliyor, dahası onu kendi yerine geçirerek Evren’in efendisi yapmayı tasarlıyormuş. Ne var ki, bu amacına erişebilmesi için çocuğun kıskanç Hera’dan korunması gerekmektedir her şeyden önce. Bunu göz önünde tutan Tanrılar Hakanı, küçük Zagreus’u Apollon ve Koureteler’in koruyuculuğuna teslim etmiş. Onlar da çocuğu Parnassos Dağı’nın ormanlarında saklayarak orada büyütmüşler.

Gelgelelim Hera çocuğun saklandığı yeri bulmuş yine de. Titanları onu kaçırmakla görevlendirmiş. Zagreus kurtulabilmek için şekilden şekle girmiş ve bir ara boğaya dönüştüyse de yakalanmaktan kurtulamamış sonuçta. Titanlar çocuğu parçalamışlar. Etlerinin bir bölümünü çiğ çiğ, bir bölümünü de pişirerek yemişler. Apollon, Zagreus’un bedeninden arta kalan parçaları toplayarak Delphoi’da gömmüş. Zeus da Titanları yıldırımlarıyla vurarak yok etmiş. Sonra da Zagreus’un henüz atmakta olan yüreğini Semele’ye yutturarak gebec bırakmış onu. Zagreus daha sonra Dionysos olarak yeniden doğmuş.*

* Derman Bayladı, *Klasik Mitolojyada Tanrılar, Olaylar, Kahramanlar*, s. 51.

Titanlar Zagreus'u parçalayıp yedikleri için Zeus da yıldırımlarıyla vurarak küle dönüştürmüştü onları. Bu kül-lerden insanoğlu yaratılmış. Bu nedenledir ki, insanoğlu-nun yapısında Zeus oğlu Zagreus'tan geçen Tanrılık cev-herinin yanında Titanların kötülük genleri de vardır. Bu kötülüğün cezasını ise ölümsüz ruhunun ölümlü bedene hapsedilmesiyle çekmektedir insanoğlu. Bir başka anla-tımla *"beden ruhun mezarıdır"*

Bu konu Platon'un *Kratylos* adlı yapıtında, Sokrates ile Hermogenes arasındaki söyleşide de dile getiriliyor:

"SOKRATES – Birtakım kimseler bedene ruhun mezarı (semâ) diyorlar, onun şimdiki hayatta mezarda yattığını düşü-nüyorlar. Başkalarına göre ruh, bildirmek istediklerini bedenle bildirdiğinden ona pek haklı olarak işaret (semâ) deniliyormuş. Bu adı böyle açıklayanlar, bence daha ziyade Orfikçiler'dir. Çünkü onlara göre ruh dünyada hatalarının cezasını çekmekte-dir; bedenın kendisi hapisaneye, içinde ruhunı muhafaza edi-leceği (sôzêtai)** duvarlarla çevrili bir yere benzetiliyor. Bede-nin (sôma=mahpes)*** adı bile onun, bütün günahlarının ce-zasını çekinceye kadar ruhun içinde kalacağı bir hapisane oldu-ğunu düşündürüyormuş; bu manayı çıkarmak için bir tek harf bile değiştirmeye lüzum yokmuş."*****

Orpheusçuluk ruhun bir bedende yeniden dünyaya ge-leceğine inanır. Ama daha önce de belirtildiği gibi, bu ye-niden dünyaya gelişin ille de bir insan bedeninde gerçek-

* Semâ: (Yunanca yazılışı: σῆμα) hem *işaret* hem de *mezar* anlamına geli-yor.

** Sôzêtai (Yunanca yazılışı: Σόζειται)

*** Sôma (Yunanca yazılışı: Σῶμα)

**** Eflatun, *Kratylos* / 400 c, M.E.B. Bakanlığı Yayınları.

leşeceği düşünülmemeli. Bu yeni beden bir hayvana da ait olabilir. Bedeninden kurtulan ruh, Hades'e giderek dünyadaki yaşamı konusunda sorguya çekilir. Bir önceki yaşamında göstermiş olduğu davranışların türüne göre de yeniden dünyaya gönderildiğinde nasıl bir bedende yaşaması gerektiği saptanır. Ruh yeniden bedenlenmesi sırasında *Lethe* (unutma) ırmağının suyundan içmek zorundadır. Böylece hem bir önceki yaşamını hem de Hades'teki sorgulanışını unutacaktır.

Arınmış ruhlara gelince, onlar artık ölümsüzlük kazanmış oldukları için onların dünyaya yeniden dönmelerine gerek yoktur.

Orpheusçulara göre, yeryüzüne sürekli gidiş-geliş zincirinin kırılabilmesi için "*çileci*", "*arınmacı*" ve de "*vecde dalıcı*" (*extatique*) bir yaşam sürmek gerekiyordu. Bu amaçla da, toplumdan uzak bir şekilde, şehir dışında yaşarlardı Orpheusçular. Yunan çoktanrılı dininin gereklerinden olan kanlı kurban törenlerinden de uzak dururlardı. Orpheus'un koyduğuna inandıkları kurallara uymak zorundaydılar. Yine onların inançlarına göre, bu zorunlulukları yerine getirmekle ruhları tam bir vecd haline girecek ve aslında kendisi için bir mezar olan bedeninden çözülecektir.

Bir Orpheus müridi et yemediği gibi yünden yapılma giysiler de giymez. Beyaz giysi de yasaktır ona. Ölüye de dokunmaz. Hayvanlar insanlarla aynı özden geldikleri için onların etlerini yemezler. Hayvanlardan elde edilen ürünleri yemek de yasaktır bu inanca göre.

Orpheus tarikatına giriş törenleri Tanrı Dionysos adına düzenlenirdi. Oruç ve perhiz gerektiren çok zorlu bir çile-

cilik ilkesi üzerine kurulu bu törenler müzik eşliğinde yapılıyordu. Orpheus'un –mitolojiye göre– en ünlü müzisyen olduğunu hatırlayalım. Törenlerin böylesine zorlu olması vecd haline girmeyi kolaylaştırmak içindir.

Orpheusçuluk yalnızca Pythagorasçılık üzerinde değil, Platonculuk, Stoacılık ve Yeni Platonculuk üzerinde de etkili olmuştur.

Orpheus ve Orpheusçuluk üzerine bu özet incelemeden sonra Pythagoras çileciliğine artık geçebiliriz.

2. BÖLÜM

PYTHAGORASÇI ÇİLECİLİK

Pythagoras'ın çok yönlü kişiliğinden ve bu kişiliği oluşturan filozofluğundan, bilimsanlığından, müzik kuramcılığından söz edilmişti.

Ama bütün bu sayılanların ötesinde onun bir de “gizemci” yönü vardır. Felsefesi de gizemcilikten ayrılmaz zaten. Bu yönüyle –bir din değilse bile– en azından bir tarikat kurucusu olduğu da söylenilebilir Pythagoras'ın.

Ancak bütün bu alanlarla Pythagoras'ın hangi yoğunluk ve ölçülerde ilgilendiği bilinmiyor. Bu nedenledir ki Aristoteles, Pythagoras'tan değil de Pythagorasçılardan söz eder.

Pythagorasçılık bir felsefe akımının ya da okulunun (ekol) olduğu kadar bir tarikatın da adıdır aynı zamanda. Bu okul ya da tarikatta iki çeşit öğrenci (ya da mürit) mevcuttu. Bunlardan birincilere *Mathematikoi* (matematikle uğraşan, Yunanca: Μαθηματικοί) denilirdi. Bunlar kendilerini matematik bilimlerini öğrenmeye adanmış ayrıcalıklı kişilerdi. İkincilerse *Akousmatikoi* (Dinleyiciler, Yunanca: Ἀκουσματικοί) diye adlandırılıyorlardı. Bunlar da Pythagorasçı olmaya aday heveslilerdi.

Pythagoras okulunda öğrenci olmak bir ayrıcalık sayılırdı. Bu okula kabul edilmek hiç de öyle kolay değildi. Öğrenci adayları çok titiz sınavlardan, incelemelerden geçirilirdi. Adayın önce anne babası ve yakınlarıyla ilişkisi mercek altına alınırdı. İkinci olarak da gülmesine, sus-

masına, konuşmasına bakılırdı. Daha sonra da istekleri, çevresi, kimlerle görüştüğü, boş vakitlerini nasıl geçirdiği, nelere sevinip nelere üzüldüğü soruşturulurdu. Bütün bu soruşturmaların yanı sıra ayrıca beden yapısı, dış görünümü, oturup kalkması da göz önünde tutulurdu.

Pythagoras tarikatına girmek isteyen adayların sınavı bir dağ başında yapılırdı. Orada yalnız başına kalan adaya, bir üçgeni tepelerinden kesen dairenin ne demek olduğu ve on iki kenarlı bir geometrik şeklin niçin Kozmos'u temsil ettiği sorulurdu. Alınan yanıtlardan sonra da birtakım koridorlardan geçilirdi. Daha önce tarikata girebilmiş kişilerin alaycı soruları karşısında iradesi denenen aday, dayandığı takdirde çirak olarak tarikata kabul edilirdi. *Paraskeve* (Yunanca: Παρασκευή) adı verilen bu dönem bir hazırlık aşamasıydı. Bu dönemde ona, ana babaya karşı sevgi öğretilir ve bu sevgi yavaş yavaş yükseltilerek Tanrı'ya kadar genişletilirdi. Baba Tanrı'yı, ana ise tabiatı temsil ederdi.*

Bu süzgeçlerden geçirilerek seçilmiş adaylarla üç yıl boyunca hiç ilgilenmez gibi görünürdü Pythagoras. Ama aslında onları uzaktan ve gizli gizli gözlem altında tutardı. Böylece adayın şana, şöhrete, halk tarafından pohpohlanmaya değer verip vermediğini öğrenmeye çalışırdı.

Bu sınavlardan yüz akıyla çıkan aday sonraki aşamada beş yıl boyunca sessiz kalmaya zorlanırdı. Diline hâkim olmayı öğrenmek, elde edilebilecek bütün zaferlerden daha güçtür çünkü. Dilini tutmayı bilen öğrenci, öğrenmiş olduğu gizemleri başkalarına açıklamayacaktır.

* Cemil Sena, *Meşhur Filozoflar Ansiklopedisi*, Nebioğlu Yayınevi, s. 159.

Bütün bu aşamalardan da başarıyla geçen aday artık *mürit* olmuştur. Üstadın öğretilerini onunla paylaşan bir “ezoterik” olmaya da hak kazanmış demektir böylece. O zamana değin aday, Pythagoras’ın yalnızca sesini duyabilir, ama kendisini göremezdi. Üstat onlarla bir perde gerisinden konuşurdu çünkü. Bu durum, “*O dedi!*” sözüyle ifade edilirdi. Ama artık bu sınav da başarıyla geride bırakıldığına göre hocalarının yüzünü de görebileceklerdi. Bu aşamayı geçemeyen adaylar ise *ölmüş* kabul edilirdi. Akousmatikoslar (Dinleyiciler) onlar için simgesel bir mezar yaparlardı.

Bir sonraki aşama ise mürit olmaya hak kazanmış adayların bireysel yeteneklerine göre değişik sınıflara yerleştirilmeleri işlemiydi. Öğrencilerin her biri farklı yapılarda kişiler oldukları gibi, öğrenme ve algılama yetenekleri de değişiklik göstermekteydi doğal olarak. Değişik kavrayışta ve bilgi düzeyindeki öğrencilerin bir arada toplandığı bir sınıfta, öğrencilerin yalnızca bir bölümünün durumu göz önüne alınarak ders verilmesi, ötekilere yönelik haksızlık olacaktı.

Akousmatikoslara verilen derslerde şu sorular ortaya atılırdı:

“*Mutlular Adası nedir?*”, “*Güneş ve Ay nedir?*”, “*Delphi Bilicisi nedir?*”, “*Tetraktys nedir?*”, “*Alienk (uyum) nedir?*”, “*Seireneler’in (Sirenler) gerçek doğaları nedir?*”, “*En doğru iş nedir?*” vb.

Pythagoras derslerini *Mousalar Tapınağı*’nda veriyordu. Bu tapınak Kroton’da onun isteği üzerine yaptırılmıştı. Öğrenciler burada, toplumsal yaşamdan kopmaksızın öğrenimlerini bir arada sürdürüyorlardı. Okulda tam anla-

mıyla disiplin egemendi. Bu disiplin ise bazı katı kurallara uymayı gerektiriyordu. Ruhun arındırılması için de gerekliydi bu kurallar.

Yiyecek, içecek konusunda sıkı bir perhiz uygulamaları Pythagoras'ın öğrencileri. Hayvansal besinler yemekten kaçınırlardı. Şarap da yasaktı. Az yer, az uyurlardı. Pythagoras, öğrencilerine ünü, şanı, zenginliği ve benzeri şeyleri küçümsemelerini öğütlerdi. Saygı ise, ancak ona gerçekten layık olanlara gösterilmeliydi.

Öğrenciler sabahleyin yataklarından kalkar kalkmaz banyolarını yaparlar, sonra da tapınağa ya da kutsal koruluklara gitmek üzere yürüyüşe çıkarlardı. Dersler öğleye kadar sürerdi. Ardından da yemeklerini yerlerdi. Son derece sade olan öğle yemekleri ekmek, bal ve zeytinden ibaretti.

Pythagoras'ın öğrencileri akşamları da kendi vicdanlarıyla yüz yüze bir hesaplaşmada bulunmak zorundaydılar. Bu hesaplaşma başlıca üç soru üzerinde odaklaşırdı: *"Nerede hata yaptım?"*, *"İyi ne yaptım?"*, *"Yapmam gerektiği halde yapmadığım ne var?"**

Öğrenciler yeni bir güne uyandıklarında, o günü en verimli şekilde nasıl kullanabileceklerini tasarlamak zorundaydılar. Bu konuda, kutsal kitap buyrukları gibi uymaları gereken kurallar mevcuttu:

"Tanrılara ve onların iradelerine bağlılık göstermek", *"Tanrıların hayatta bize vermiş oldukları mevkileri sebatla korumak"*, *"bozgunculara karşı yasaların yanında olmak"*, *"dostlara karşı vefalı olmak ve dostlar arasında her*

* Leon Robin, *La Pensée Grecque*, s. 76.

şeyin ortak olduğunu söylemek (φιλότης ἰσότης: *dostluk eşitliktir*)", "malın mülkün kullanımında ölçülü ve alçakgönüllü olmak", "kötü bir iş yaptığı zaman kendisinden utanmak", "boşa yemin etmekten kaçınmak ve ettiği yeminin gereğini yerine getirmek", "tarikata girişte öğrenilen sırları açığa vurmamak".*

Sır saklama konusundaki buyruğu, tarikata yeni katılan adaylara hazırlık aşaması boyunca dayatılan "suskun kalma zorunluluğu" ilkesiyle karıştırmamak gerekir. Bu buyruk çok büyük olasılıkla katılım törenlerinin (initiation) içerdiği bütün aşamaları ve sonuç olarak varsayımsal açığa vurmaları da kapsıyordu.**

Pythagoras ilkeleri, *Emirler ve Nehiyler*'den (buyruklar ve yasaklamalar) oluşuyordu. Sayıları oldukça çoktur. Biz bunlardan, bir fikir verebileceğini ve örnek oluşturacağını düşündüğümüz bir bölümünü göreceğiz yalnızca:

- Terazinin üzerine basma.
- Tahıl kilesinin üzerine oturma.
- Yürek yeme.
- Ateşi bıçakla karıştırma.
- Çıktığın yoldan geriye dönme.
- Ana yollarda dolaşma.
- Evinde kırlangıç barındırma.
- Yüzüğünün üzerinde Tanrı resmi taşıma.
- Yükü indirene değil, kaldırına yardım et.

* Leon Robin, *La Pensée Grecque*, s. 76.

** Leon Robin, *La Pensée Grecque*, s. 76-77.

- Herkesle kolayca el sıkışma.
- Tencerenin izini külün üzerinde bırakma.
- Kanca tırnaklı hayvan besleme.
- Ölmüş hayvanları yeme.
- Ekmeği koparma.
- Ebegümeci yetiştir, ama kendin yeme.
- Baklagillerden sakın.
- Horozu besle, ama kurban etme, çünkü Güneş ve Ay için kutsaldır.
- Güneşe karşı işeme.
- Öğle üzeri uyuma.
- Kalkar kalkmaz yatağını topla, yatakta vücut izi kalmasın.
- Sofradan düşeni kaldırma.
- Tanrılara budanmamış bağdan şarap sunma.
- Gök gürlerken yere dokun.
- Ayakkabıyı önce sağ ayağına giy, yıkarken de önce sol ayağını yıka.
- Eşiğin üzerinde durma.
- Kar üzerine yazı yazma.
- Kurbanın üreme organlarını yeme... vb.

Görüldüğü gibi bunların bir bölümü uyulması ya da sakınılması gereken buyruklar ve yasaklar, bir bölümü de genel (ya da özel) nitelikte tavsiyelerdir. Daha böyle pek çok buyruk ve yasak vardır. Bunların birçoğu günümüzde bizlere anlamsız görünmektedir. Ancak Pythagoras'ın yaşamöyküsü üzerinde kalem oynatan kimi ilkçağ yazar-

ları (Iamblichus, Porphyrius, Photius, Diogenes Laertios vb.) bu sözlerin boşuna söylenmediğini belirterek, her bir buyruk ya da yasaklamaya anlam yüklüyorlar. Yine bir örnekleme olması bakımından bu açıklamalardan bazılarını sunalım:

Örneğin "Terazinin üzerine basma!" buyruğu, "adaleti ve eşitliği çiğneme!" anlamına geliyormuş. "Tahıl kilesinin üzerine oturma!" buyruğu, "gelecek için de aynı şekilde kaygılan" demekmiş. Çünkü kile insanın günlük azığıymış. "Ateşi bıçakla karıştırma!" sözü ise "güçlülerin öfkesini ve yüksek gururlarını kışkırtma" demeye geliyormuş.* "Yükü indirene değil, kaldırına yardım et!" sözü "aylaklığa değil, gayrete özendirmeye" yönelikmiş. "Tencerenin izini külün üzerinde bırakmamak" da, "bir kez barıştıktan sonra eski kırgınlıkları unutmak" anlamını içeriyormuş. "Kanca tırnaklı hayvanları besleme" sözü, "ailene hırsız ya da hainleri katına" demek oluyormuş. "Güneşe karşı işeme!" demekle "alçakgönüllülük" öğütleniyormuş.** "Yürek yeme!" sözüyle de "yüreğini kaygılar içinde bunaltma" demek isteniyormuş.*** Pythagoras'ın yasaklamaları arasında kutsal balıkların yenmemesi de vardı. "*Çünkü Tanrılarla insanlara aynı yeri vermemek gerek, tıpkı özgür insanlarla köleler için olduğu gibi.*"**** Bu satırlardan anlaşıldığına göre, *özgür insanla köle* arasında açıkça bir ayırımdan yanaydı Pythagoras.

Ve bu açıklamalar böylece sürer gider.

* Diogenes Laertios, a.g.e. / VIII-29.

** *Pythagorean Symbols, or Maxims*, Hierocles-31.

*** Porphyrius, *Life of Pythagoras* / 42.

**** Diogenes Laertios, a.g.e. / VIII-34.

PYTHAGORAS'IN ÖĞÜTLERİ

Gençlere Öğütler

Pythagoras bir gün gymnasiuma gittiğinde çevresi gençler tarafından kuşatılır. O da bunu fırsat bilerek birtakım öğütlerde bulunmaya başlar onlara:

"Kimi kavramların, ötekiler üzerinde öncelikleri vardır!" der gençlere. *Erken, geç'ten önce gelir.* Bu nedenle yaşlılara saygı gösterilmelidir. *Doğu Batı'dan, sabah akşamdan, başlangıç bitimden, yükseliş çöküşten, yerliler yabancılardan, şehir tasarımcıları şehir kuruculardan daha önemlidir.* Yine aynı şekilde değer bakımından *Tanırlar Tanrısallardan, Tanrısallar yarı Tanrılardan, yarı Tanrılar insanlardan, çocuklarını dünyaya getiren ana babalar da dünyaya getirdiklerinden* önde gelirler.

Pythagoras gençlere yaşamlarında ılımlı davranmalarını öğütlüyordu. Ona göre, arzuların en fazla yoğunlaştığı dönem gençlik çağıdır. Bu çağda duyguların iyi denetim altına alınmaları gerekir. Ilımlılık kadın-erkek, genç-yaşlı her yer ve herkes için gereklidir.

Pythagoras bütün bu öğütlerin yanı sıra gençleri zihinlerini işletmeye de çağırıyordu. Örneğin, *"Güç, insan yeteneklerinin en önde geleni değildir,"* diyordu. *"Yalnızca bedene özen göstermek, değersiz bir arkadaşla bağlanmak gibidir. Beden çabuk çöker. Oysa edinilen bilgi insan ölünceye değin bırakmaz onu. Dahası, kimilerinin ünlerini ölümleri sonrasında bile sürekli kılar. Ve işte bu bilgi iyi, vefalı bir arkadaş gibidir."*

"Bilgili olmanın en büyük üstünlüğü, bilgili insanın mal varlığına sahip biri gibi olmasıdır. Ancak şu farkla ki,

zengin bir insan bir başkasına kendi zenginliğinden pay verdiği zaman mal varlığında bir azalma olacaktır. Oysa bilgili bir insan bildiklerini başkalarıyla paylaştığında bilgisinde hiçbir azalma olmaz. Bilgi aynı zamanda insanı vahşi hayvandan ayıran araçtır. Bir Yunan'ı Barbar'dan, özgür bir insanı köleden, bir filozofu hödükten ayıran da bilgi sahibi olmaktır yine.”*

Kadınlara Öğütler

Pythagoras kadınlara, kendi elleriyle hazırlamış oldukları çörekleri, pastaları Tanrılara sunmalarını öğütlüyordu. Kadınlar bunları köleleri aracılığıyla değil, bizzat kendileri götürmeliydiler sunağa. Kadınların Tanrılara kanlı kurbanlar sunmalarına da hiç sıcak bakmıyordu. Bir defa da öyle birçok şey getirmelerini de istemiyordu. Böyle yapmak, Tanrılara bir daha artık hiçbir şey sunulmayacağı anlamına gelirdi çünkü.

Kadınların karşı cinsle ilişkileri konusunda da öğütleri vardı Pythagoras'ın. Kadınlar kocalarını, kendilerini dünyaya getiren anne ve babalarını sevdiklerinden daha fazla sevmeliydiler. Bunun sonucu olarak da kocalarına ne karşı çıkmaya ne de onları hangi konuda olursa olsun baskı altında tutmaya kalkışacaklardı.

Kadınlara bir başka öğütü de, başkalarıyla konuşurken her zaman güler yüzlü, tatlı dilli olmaları konusundaydı. Böyle yaparlarsa karşılarındakiler de onlara güzel sözler söyleyeceklerdi.

* Iamblichus, *Life of Pythagoras* / VIII.

Dostluk, Arkadaşlık

Pythagorasçılıkta arkadaşlığın önemi çok büyüktür. Pythagoras dostlar arasında dargınlığın, kırgınlığın olmasını öğütler. Bu kuralın her türlü dostluk, arkadaşlık ilişkisinde göz önüne alınmasını ister. Ama öncelikle anne babaya yaşlılara ve hayır sahibi kişilere karşı uygulanmalıdır bu kural. Dostlar arasında rekabete, çekişmeye, öfkeye, aşırı tutkulara yer verilmemelidir. Geçmişte meydana gelen kırgınlıkların, dargınlıkların anıları elden geldiğince unutulmaya çalışılmalıdır. Bu konuda da asıl görev, iki arkadaştan özellikle yaşça daha genç olanına düşmektedir. Genç insan öfkesine ve heyecanına egemen olmayı öğrenmelidir.

Ama öte yandan yaşça büyük olanlara düşen görevler de vardır: Yaşlı kişiden daha genç olana yönelik uyarılar ve azarlamalar çok yumuşak bir biçimde ve büyük bir sakinlikle yapılmalıdır. Böylesine bir özen ve dikkatle yapılacak eleştiriler çok daha hoş ve yararlı etkiler sağlayacaktır.

Dostluğun temeli sadakattir, vefadır. Öğretmenle öğrenci arasında düzenbazlığa, yalan dolan ve ikiyüzlülüğe asla yer olmamalıdır.

İnsanın başına gelebilecek mutsuzluklar, felaketler ya da beklenmedik olaylar dostluğu hiçbir zaman etkilememelidir.*

Porphyrus'un anlattığına göre, Pythagoras ortaya koyduğu bu ilkeleri sözde bırakmıyor, doğrudan kendisi de uyguluyormuş. Dostlar arasında malların ortak olduğunu

* Iamblichus, *Life of Pythagoras* / XXII.

söylenmiş. Bir insanın dostu o insanın bir anlamda kendisi demekmiş. Eğer dostlarının sağlıkları yerindeyse onlarla sohbet edermiş Pythagoras. Hastaysalar onları iyileştirmeye çalışmış. Üzüntülüyseler kimilerini büyülerle, ef-sunlarla, kimilerini de müzikle yatıştırırmış. Bedensel hastalıklar için şarkılar besteler ve onları söyleyerek hastalarını iyileştirmiştir.

Porphyrus gerçek dostluğa örnek olarak Phintias ile Damon'un ibret verici öyküsünü anlatıyor.

Phintias ile Damon'un Öyküsü

"Phintias ile Damon Sicilya'da yaşayan ve birbirlerine bağlılıklarıyla ünlü Pythagorasçı iki arkadaşmış. Sicilya tiranı Dionysius bir gün bunların bağlılık derecelerini öğrenmek için bir düzen tasarlamış kafasında. Phintias'ı kendisine karşı komplo kurmakla suçlayarak tutuklatmış ve ölüm cezasına çarptırmış. Phintias kaderine razı olmuş ve boyun eğmiş bu karara. Ama ölmeden önce işlerini düzene koymak ve ailesini görmek için kısa süreliğine izin istemiş Dionysius'tan. Tiran kendi yerine bir kefil bulması koşuluyla Phintias'ın isteğini kabul etmiş. Phintias candan arkadaşı Damon'dan rica etmiş. Damon da dostunu kırmamış, o dönünceye değin tutuklu kalmaya razı olmuş.

Dionysius hiç beklemediği bu davranış karşısında hayrete düşmüş. Phintias gittikten sonra Damon'u çağırtmış ve ona hayatını büyük bir tehlikeye attığını söylemiş. Phintias'ın verilen sürede dönmeyeceğini, o zaman da arkadaşının yerine onun asılacağını söylemiş Damon'a. Süre gün batımında sona eriyormuş.

Ve işte tam da gün batacağı sırada dönmüş gelmiş Phintias. Böylesine bir dostluk belirtisi karşısında duygularını nasıl ifade edeceğini bilememiş Dionysius. Her ikisini de içtenlikle kucaklamış ve kendisini de üçüncüleri olarak arkadaşlığa kabul etmelerini istemiş. Ama iki arkadaş onun bu isteğini geri çevirmişler.”*

PYTHAGORASÇILIKTA CİNSELLİK

Pythagorasçı öğretilerde cinsellik de önemli bir yer tutmaktadır. Ancak bu önem ister insan, ister hayvan ya da bitki olsun, yaşam zincirine yeni halkalar eklemek bağlamında ele alınır. Yoksa bir zevk ve sefahat aracı olarak görülmez cinsellik.

Bu öğreti zamansız doğum olayına da sıcak bakmaz. Yalnızca insanlar için değil, bitki ve hayvanlar için de geçerlidir bu. İyi meyveler üretebilmek için belirli bir olgunlaşma dönemine gereksinim vardır. Bunun gibi, insan yaşamının daha ileri evrelerinde öğrenildiği zaman daha da yarar sağlayacak birçok şey vardır ki, cinsellik de bunlardan biridir. Bir erkek yirmi yaşından önce cinsel ilişkiye girmemelidir ve bu ilişki de sıklıkla olmamalıdır. Beden sağlığı ve aşırılık aynı kişide barınamaz. Pythagorasçılar anne, kız evlat ve kız kardeşle ilişkiyi yasaklayan erken Yunan yasalarından övgüyle söz ediyor, doğallık dışı ilişkilere de şiddetle karşı çıkıyorlardı.

Cinsellik iyi ve yararlı kuşakların yetişmelerine yönelik olacağına göre, bu konuda asıl çaba da anne ve babalara

* Porpyrius, *Life of Pythagoras* / 60-61.

düşmektedir. Anne ve babalar soylarını sürdürecek kuşaklar için elverişli koşulları hazırlamalılardır. En başta alınacak önlem, aşırılıklardan uzak ve sağlıklı bir yaşam sürmeyi sağlamaya yönelik olmalıdır. Vücuda zarar verecek yiyeceklerden, hepsinden önemlisi sarhoşluk verici nesnelerden kaçınılmalıdır.

Pythagorasçılar kötü, bozguncu, fesat karakterlerin yoz tohumlar ürettiklerini düşünürlerdi. Aylak ya da bilinçsiz kişiler yeryüzüne bir hayvandan başka bir şey getirmeyeceklerdir. Köpekseverler köpeklerinin yavruları için elden gelen her türlü özeni gösterirler. Onlar şunun da bilincindedirler: Dünyaya gelecek yavruların iyiliği, onları dünyaya getirenlerin iyiliğine, mevsimin doğruluğuna ve ortamın elverişli olmasına da bağlıdır. Kuşları ve başka hayvanları sevenler için de geçerlidir bu. Ama ne tuhaftır ki, kendi tohumundan yetiyecek kuşaklar için aynı titizlik ve dikkati göstermez insan. Doğumdan sonrasında ise çocuğun ne beslenmesi ne de eğitimiyle ilgilenir. İnsanlığın büyük bölümünün kötülük ve yozlaşmışlık içinde yüzmesinin en güçlü ve belirgin nedeni, bu boş vermişlik ve genelde insanın hayvanlar gibi düşüncesizce üreme çabasıdır.*

Cinsel hazlar konusunda da öğütleri vardı Pythagoras'ın. "Yazın değil, kışın sevişmeli" der örneğin. Nedeni de cinsel hazlar sonbahar ve ilkbaharda daha hafiftir, ama aslında her mevsimde ağırdır ve sağlık için iyi değildir. Üstat, "Ne zaman ilişki kurmalı?" diye soranlara da, "Ne zaman zayıf olmak istersen" diye karşılık veriyormuş.**

* Iamblichus, *Life of Pythagoras* / XXXI.

** Diogenes Laertios, a.g.e. / VIII-9.

Klasik dönem yazarlarının anlattıklarından öğrendiğimize göre Pythagoras Doğu ülkelerinde uzun yıllar süren yolculuklar yapmıştı. Ama sonuçları göz önüne alındığında salt gezme görme amacıyla yapılmamış olduğunu anlıyoruz bu yolculukların. Bir başka deyişle ve günümüz anlayışıyla dile getirildiğinde salt *turistik amaçlı geziler* olmamıştı bunlar. Pythagoras uzun yıllarını geçirdiği bu ülkelerde *gizemciliğe (misticizm)* ve onun bütünleyicisi *batımlığa (ezoterizm)* derinlemesine vakıf olmuştu.

Ancak hepsi bir yana, Pythagoras her ne kadar yaşamının büyük bölümünü yurdundan uzak bir şekilde önce Doğu'da, sonra da Batı'da (İtalya) geçirmiş olsa da o bir İyonyalıydı her şeyden önce. İyonyalı doğacı filozofların çağdaşı olduğuna, dahası İyonya felsefesinin kurucusu Thales ve onun öğrencisi Anaksimandros'la görüştüğü varsayıldığına göre, Pythagoras'ın bu felsefeden hiç mi hiç etkilenmediğini ileri sürmek de yanlış olacaktır kuşkusuz.

İyonya felsefesi (ya da dar anlamıyla ele alacak olursak İyonya felsefesinin kurucusu Miletos felsefesi) *doğacı bir görüşün* temsilcisidir. O dönem için bilimsel bir görüştür bu. Bu doğacı görüş Evren'i açıklamaya yöneliktir. Evren ise *Arkhe* (Yun. Αρχή) adı verilen temel ilke ya da başlangıç ilkesiyle açıklanır. Örneğin Thales'e göre bu temel ilke *Su'*dur. Onun öğrencisi ve ardılı Anaksimandros, arkhe olarak *Apeiron* (Ἀπείρων: *Sonsuz*) kavramını öne sürüyor. Doğacı geleneğin üçüncü filozofu Anaksimenes'in Arkhe'si ise *Hava'*dır.

Bu temel ilkelerin her üçü de somut kavramlardır. Doğacı filozoflar arasında sayılmayan, ama doğacı geleneğin büsbütün uzağına da düşmeyen İonyalı Pythagoras'ta da bir "arkhe" kavramı vardır. Ancak onun arkhesi soyut bir kavram olan *sayılardır*.

Pythagoras felsefesinin temelini oluşturan sayıları ileri bölümlerimizde ele alacağız. Ama daha önce Pythagoras Kozmolojisi'ni (Evrenbilim) incelemeye çalışalım.

PYTHAGORAS VE EVRENBİLİM

Pythagorasçılara gelinceye değin evrenin merkezinin "yer" olduğu görüşü egemendi. Pythagorasçılar bu "yer" merkezli evren düşüncesini bir yana bırakmışlardır. Onlara göre yeryüzü bir küre biçimindedir ve de evrenin ortasındaki merkezi ateşin çevresinde döner durur. Pythagorasçılar bu gizemli ateşe simgesel olarak "*Tanrıların* (bir başka anlatımla da *Yıldızların*) *Anası*, *evrenin odağı*, *Zeus'un makamı*, *Zeus'un tahtı*, *Zeus'un kulesi*, *bağlama noktası*, *Doğa'nın ölçü birliği...*" gibi adlar veriyorlardı. Pythagorasçıların düşüncesine göre dünya göğün dışındaki sınırsız havanın (*Pneuma*, Yun.: Πνεῦμα) bir tür soluk almasıyla oluşmuştur. Yoğunlaşma ve gevşemeyle daha sonra da nesneler ayrılmıştır...

İşte bu şekilde ve az çok bir canlıya benzer biçimde oluşan evren giderek örgenleşir (genişler). Ancak sonsuza değin sürecek olan bir evrim değildir bu. Evrim (en azından Philolaos'a göre) "Büyük Yıl"da son bulacaktır. Sonra da yeniden başlayarak aynı olay tam tamına tekrarlanacaktır.

Bu evrimin tek yönlü olmadığını da belirtmek gerekir ayrıca. Maddenin evrimiyle de koşutluk gösterir. Tanrı'nın yani "Ebedi BİR'in" eşya içinde belirmesi demektir. Pythagoras üçüncü derecedeki öğrencilerine bu konuyu şöyle açıklıyormuş. Pythagoras'ın gizemciliği devreye giriyor burada:

"Pythagoras bu son derslerinde, göklerin bütün yıldızlarının, âlemin ruhu demek olan büyük Maya'nın geçici bir şekli olduğunu söyledi. Bu ruh sonsuz semada dağınık bir halde bulunan maddeyi bir merkezde yoğunlaştırdıktan sonra tartılamaz bir kozmik akışkan halinde birleştirip ayırarak şuraya buraya dağıtmıştı. Her güneşe bağlı olan çevrisel (girdibadi) hareketlerde bu evrensel ruhtan bir parça vardır. Bu ruh, milyonlarca yüzyıl o çevirinin (girdap) içinden uzaklaşmak isteyen bir kuvvet halinde döner durur. Bu küçük âlemin yıldızlarında birbiri ardından belirecek olan kudretler, türler ve tek mil yaşayan ruhlar Tanrı'dan yani büyük Maya'dan gelmişlerdir. Onlar BABA'dan inmişlerdir. Yani yüce bir ruh düzenine bağlı olarak daha evvel geçmiş olan maddi bir evrimi geçtikten sonra meydana çıkmışlardır. Gözle görülmeyen kudretlerden bazıları asla ölmezler. Onlar bu âlemi oluşturmakla görevlidirler. Diğerleri hem sıralarına, hem de ebedi kanuna bağlı olarak bu görünen âlemde kendilerini göstermek için sıra beklemekte ve kozmik uyukularını uyumakla ve Tanrısal rüyalar görmekle meşguldürler. Büyük MONAD'tan gelen ve güneşe mensup olan ruhla merkezci ateş, erimiş bir halde bulunan maddeyi işler. Bu itibarla gezegenler güneşin kızlarıdır. Çekimin ve maddeye yapışık hareketin etkisi ile doğan gezegenlerden her biri, güneşin ruluunda vücuda gelmiş yarı şuurlu bir ruha maliktirler. Bunların evri-

minde kendilerine mahsus birtakım sıfatları ve özel rolleri vardır. Her gezegen Tanrısal fikirlerden birini ifade ettiği için, eski bilgiler bunlardan her birine büyük Tanrılardan birinin adını vermişlerdir. Bu yıldızlar, Tanrısal kudretlerin kozmostaki ebedi faaliyetlerinin sembolleridir. Yıldızları ve bütün varlıkları teşkil eden dört unsur, maddenin dört dalmı gösterir. Bunlardan toprakla katılık halinin, suyla akıcılığın, havayla uçuculuğun, ateşin ise çok ince olduğu için ruhla aralarında büyük bir yakınlık ve benzerlik vardır. Bunlardan başka varlığın bir de esîri hali vardır. Bu, maddenin en canlı ve ince safhasıdır. Bu bir atom hali olmadığı için, her yere sokulur. İşte buna KOZMİK AKIŞKAN veya ÂLEMİN RUHU denilir.”*

Bu öğretiye göre birçok evrenin varlığı kabul ediliyor. Ama bu çokluk sonsuzluk anlamına da gelmiyor. Eski Pythagorasçılardan Petron’un, üçgen biçiminde düzenlenmiş bu evrenlerin (dünyaların) sayılarını hesapladığından söz edilir.**

Her şey bu merkezi ateşin çevresinde sıralanmıştır. On göksel cisim de dairesel dönüşlerini onun etrafında gerçekleştirirler yine. Evren’i bir kabuk gibi sarmalayan en yukardaki bölüme *Olympos* adı veriliyor. Burası sabit cisimlerin Gök’ünü içerir. Bunların doğudan batıya doğru devinimleri de büyük olasılıkla ilk kez Pythagoras tarafından dile getirilmiş olmalı. Ayrıca merkezi ateşin karşısı bir başka ateş daha vardır ki, bunun içinde tümüyle saf öğeler yer alırlar. Daha altta ise içinde beş gezegenin hareket

* Cemil Sena, E. Schuré’den alıntı. *Meşhur Filozoflar Ansiklopedisi*, Nebioğlu Yayınevi.

** Leon Robin, *La Pensée Grecque*, s. 85-86.

halinde olduğu Kozmos bulunmaktadır. Bunların devinimleri sabit gök cisimlerinin, güneşin ve ayınkilerin ters yönündedir. Ve nihayet Ay ve Yer alanları dışındaki *Ouranos* gelir. Düzensiz ve de yetkin olmayan bir *Oluş* bölgesidir burası.

Yer eğer merkezde bulunmasaydı –tıpkı öteki yıldızlar gibi– merkezi ateşin çevresinde devinip duran ve böylece birbiri ardınca gece ve gündüzü meydana getiren bir yıldız olurdu.*

Pythagorasçılar hareketli gök cisimlerinin *On adet* olduğunu söylüyorlarmış. Bu *On* sayısı Pythagorasçıların “Sayılar Felsefesi” ile bağlantılıdır. Daha sonraki bölümlerde “*her şeyin temelinde sayıların yattığını*” ileri süren Pythagorasçı görüşü de ele alacağız. Bu bölümde ise şimdilik şu kadarını belirtmekle yetinelim ki, Sayılar Kuramı “Kozmoloji’ye” de el atmaktan geri kalmıyor. Bu konuda Aristoteles’in neler söylemiş olduğunu görelim:

böylece tüm diğer şeylerin doğaları bakımından sayılara benzer görünmesi, sayıların ise kendilerine doğanın bütününde ilk şeyler olarak görünmelerinden dolayı Pythagorasçılar sayıların öğelerinin, her şeyin öğeleri olduğunu ve bütün göğün bir ahenk ve sayı olduğunu düşünmüşlerdir. Onlar göksel olaylar, göğün kısımları ve evrenin tüm düzeniyle sayıların özellikleri ve müziksel skalalar arasında bulabildikleri bütün benzerlikleri toplayıp kendi sistemleri içine sokmakta ve eğer herhangi bir noktada bir boşluk kendini gösterirse, kuramlarının tutarlılığını sağlamak üzere çabucak zorunlu eklemelerde bulunmaktaydılar. Örneğin 10 sayısı mükemmel ve sayıların tüm doğasını içinde

* Leon Robin, *La Pensée Grecque*, s. 86.

*bulunduran bir sayı olarak görüldüğünden gökte hareket eden cisimlerin 10 tane olduğunu söylemektedirler. Ancak görünen gök cisimleri yalnızca 9 tane olduğundan bu boşluğu doldurmak için onlar bir onuncuyu, yani Karşı-Yer'i icat etmişlerdir.”**

Peki nedir bu Karşı-Yer? (*Antikhthon*, Yun. *Αντιχθών*). Nerede bulunuyor ve de biz onu niçin göremiyoruz?

Karşı-Yer'in (*Antikhthon*) merkezi ateşle Yer arasında bulunuyor, Yerle birlikte, ama daha küçük bir yörünge üzerinde ve bizim ikâmet etmediğimiz yarım küre tarafında dönüyormuş. Bizim onu göremeyişimizin nedeni de işte buymuş! Bu Karşı-Yer'in eklenmesiyle de *On'lu gök cisimleri serisi* tamamlanmış olmalıymış böylece.**

Karşı-Yer adındaki bu gök cisminin bir işlevi var mı acaba?

“Bu sonuncu gök cisminin –ve yine benzer tarzda göremediğimiz belki başka gök cisimlerinin de– işlevi ay tutulmalarını ve bunların güneş tutulmalarından niye daha sık olduğunu açıklamaya yönelikmiş gibi görünüyor. Çünkü ay ve güneş aynalar misali, ışıklarını merkezi ateşten alırlar, sonra da bize doğru yansıtırlar. Güneş sıcaklığını da yansıtır. Böylece üç değişik güneş ayırt edebiliriz. Birincisi yıldızın kendisi yani aynadır. Diğer ikisiyse merkezi ateşten gelen ışınlarla bizden tarafa doğru yansıyan ışınlardır.”***

Pythagorasçı evrenbilim konusuna Pythagorasçı filozofları ele aldığımız bölümde yeniden değineceğiz.

* Aristoteles, *Metafizik*, Çev.: Prof. Dr. Ahmet Arslan, Sosyal Yayınlar, 985 b/ 33-36; 986 a/1-14.

** Leon Robin, *La Pensée Grecque*, s. 86.

*** Leon Robin, *La Pensée Grecque*, s. 86-87.

Evren ve Sayılar

Sayılar Pythagorasçı felsefenin temel ilkesini, bir başka anlatımla *Arkhe'sini* oluşturdıklarına göre bunların Pythagorasçı kozmolojiye (evrenbilim) uygulanmaları da doğaldır. Her yıldız bir sayıya karşılık gelir. *Bir ilkesinin yeri merkezi ateştir. Karşı-Yer On'lu dizinin birinci yerindedir. Yer 2, Güneş de 7 sayısına karşı gelir, çünkü sabit gök cisimlerinden başlayarak yedinci sırayı tutar güneş.*

Yeterince hızlı bir devinim halindeki cisim ses çıkartır. Aynı şey yıldızlar için de geçerlidir. Onların hızları da uzaklıklarına göre değişecektir, tıpkı lirin tellerinin titreşim hızının da uzunluklarına göre değişmesi gibi. Lirdeki ses uyumunun göksel düzende de var olması gerekirdi şu halde. Peki, ama biz bu ahengi o zaman niye duyamıyoruz?

İşin aslı şu ki, biz bu sesi her zaman duyuyoruz. Sesin algılanması ise sessizliğin olmasına bağlıdır. Ama biz hiçbir zaman sessiz kalamadığımız için göksel ahengin de farkında değiliz.*

Evrende ışık ve karanlık, sıcak ve soğuk, kuru ve yaş eşit ağırlıklıdır. Bunlardan sıcak üstün gelirse yaz olur, soğuk üstün gelirse kış olur. Sıcakla soğuk eşitlenirse yılın en güzel dönemi olur.**

Pythagorasçı gizemciliğin "*Sayılarla*" birlikte temelini oluşturan "*Ruh*" kavramına da artık geçebiliriz.

* Leon Robin, *La Pensée Grecque*, s. 87.

** Diogenes Laertios, a.g.e. / VIII-26.

PYTHAGORASÇI DÜŞÜNCEDE RUH KAVRAMI

Pythagorasçı düşüncedeki ruh kavramına daha önceki bölümlerde de kısmen değinmiştik. Bu kavram üzerinde bir başka akımın, *Orpheusçuluk*'un (*Orfizim*) etkisi olduğunu da belirtmiştik. Pythagorasçı felsefedeki ruh görüşünü bu bölümde biraz daha derinlemesine incelemenin yararlı olacağı kanısındayız.

“Orpheusçu ve Pythagorasçı öğretiler aynı temel eğilimin katı ve esnek cisimlenişleri olarak adlandırılabilirler. Birinde gaipten haber verme, ötekinde anlama ve bilme; birinde kişisel gereksinim, ötekinde devlet ve toplum kaygısı; birinde saflığa özlem ve kirlenme korkusu, ötekinde ahlak ve toplum düzenini iyiye götürme çabası; birinde güçlü bir kendine güven duyma eksikliği ve çileciliğe varan tövbekârlık, ötekinde sert bir disiplin, müzik ve vicdan muhasebesiyle beslenmiş ahlak kültürü egemendir. Orpheusçu topluluğun üyeleri bir birlik oluştururlar; Pythagorasçı topluluğunkilerse yarı politik nitelikli bir dinsel şövalyelik bağıyla bir araya gelmişlerdir. Orpheusçuluk matematiksel ve gökbilimsel araştırmaları hiç bilmez. Pythagorasçılık da evrendoğumsal (*cosmogonique*) ve Tanrıdoğumsal (*theogonique*) şiir üzerinde kafa yormaz. Ama bu derece farklı olmalarına karşın iki mezhebin birbiriyle sık sık karıştırılması gibi çok şaşırtıcı bir durum gözlemlenir aralarında. O kadar ki, bu ikisinden hangisinin diğerinden bir şeyler aldığını söyleyebilmek mümkün olmaz kimi zaman.

Metempsychose diye adlandırılan kavram ruh kuramının önemli bir bölümüyle ilintilidir. Pythagorasçı mite göre Aristoteles, 'Herhangi bir ruh herhangi bir bedene girebilir' diyormuş.“*

Metempsychose (Yun. *metempsychosis* “Μετεμψύχωσις”) sözcüğü Yunanca'da “bir ruhun bir bedenden bir başkasına geçişi” anlamına geliyor.**

“Pythagorasçılık” denilince aklımıza bir felsefi öğretinin gelmesi doğaldır. Ancak bu öğreti bir metafizik inanç üzerine oturmuştur ki, bu inancın temeli da *Ruh*'tur. Pythagorasçı okula bu açıdan bir tarikat da denilebilir. Az ya da çok bütün dinsel tarikatlarda olduğu gibi Pythagorasçılıkta da *Gizemcilik* (*Mistisizm*) ve *Batınilik* (*Ezoterizm*) egemendir. Bu kavramlar da kaynaklarını ruh inancından alırlar.

Pythagoras insanın küçük bir evren (mikrokosmos) olduğunu söylüyormuş.*** Bu da insanın, doğanın bir özeti olduğu anlamına geliyor. İnsan dört unsurdan oluştuğu için de Evren'in bütün güçlerini kendisinde toplamış bulunuyor. Evren Tanrıları, dört unsuru, hayvanları ve bitkileri de içine alır çünkü. Tanrısal bir güç olan *Akıl*'a, unsurların doğasına, hareket etme, büyüme ve üreme güçlerine sahiptir insan.

Ama şu da var: İnsan sahip olduğu bu güçlerin her birinde, hayvanlarla karşılaştırıldığında onlara göre daha aşağıdır. Örneğin beş ayrı spor dalıyla ilgilenen ve böyle-

* Extrait de Theodore Gomperz, *Orphée et Pythagore*, Chapitre I, La doctrine de transmigration des âmes.

** A. Bailly, *Dictionnaire Grec-Français*, s. 1267.

*** Photius, *Anonymous Biography of Pythagoras* / 15.

ce de güçlerini beş ayrı alana dağıtan bir sporcuyu ele alalım. Bu kişi yalnızca tek bir spor dalıyla ilgilenen sporcudan o dalda daha aşağı olacaktır doğallıkla. Bu şekilde bütün güçleri kendisinde toplayan bir insan da bunların her birinde tam anlamıyla güçlü olamaz. Akıl yürütme bakımından Tanrılardan, sahip olduğumuz unsurlar bakımından da bizzat unsurların kendilerinden daha aşağıyız. Öfkemiz ve arzularımız akla sahip olmayan hayvanlarınkinden daha geridedir. Kendilerini besleyebilme ve gelişme yeteneği açınsındansa bitkiler bizden üstündür. Değişik güçlerden meydana geldiğimiz için de daha zor bir yaşam sürmekteyiz.*

Bu açıklamadan sonra yeniden *ruh* konusuna dönebiliriz:

Pythagorasçı öğretide ruh ölümsüzdür. Yaşamın temel ilkesidir. İnsanlar ölürler. Başlangıcı sonla birleştiremedikleri içindir bu. Çünkü durup dinlenmeksizin dairesel bir tarzda –ve de hep kendi çevresinde– dönen yıldızlar gibi ruh da sürekli hareket halindedir.

Pythagorasçı ruh öğretisi konusunda Diogenes Laertios'un yazdıklarına da bir göz atmak, bu öğretiyi daha iyi değerlendirebilmek açısından yararlı olacaktır:

“Sıcaklıktan pay alan ne varsa, hepsi canlıdır; bu nedenle bitkiler de canlıdır; ama hepsinin ruhu yoktur. Ruh soğuk esîrden de pay aldığı için, yaşamdan farklıdır; ölümsüzdür, çünkü parçası olan şey de ölümsüzdür. Canlılar tohumlar sayesinde çoğalırlar, topraktan kendi kendine çıkan hiçbir şey yoktur. Tohum, içinde sıcak buhar barındıran bir beyin damlasıdır; bu

* a.g.e. / 15.

damla ana karnına girdiğinde, beyinden ikhor, sıvı ve kan salgılar, bunlardan et, sinir, kemik, kıl ve bedenin tümü oluşur; bunlardan da ruh ve duyum oluşur.****

Sonra da devam ediyor Diogenes Laertios:

*"İnsan ruhu akıl, mantık ve tutku olmak üzere üç bölümlüdür. Akıl ve tutku öteki canlılarda da vardır, ama mantık yalnızca insanda vardır. Ruhun egemenliği yürekte beyne kadardır; ruhun yürekteki bölümü tutkudur, beyindeki bölümleri ise akıl ve mantıktır. Duyular bunlardan dökülen damlalardır. Akıllı bölüm ölümsüzdür, ötekiler ölümlüdür. Ruh kanla beslenir; ruhun gücü rüzgârdır. Ruh da ruhun gücü de gözle görülmez, çünkü esîr de gözle görülmez."*****

Damarlar, atardamarlar ve sinirler ruhun bağlarıdır; ama ruh güçlenip iç dinginliğini kazandığı zaman, bu bağları söz ve eylemler oluşturur. Ruh yere atılınca, beden gibi havada dolaşmaya başlar. Ruhları Hermes yönetir, bu nedenle hem karadan hem denizden ruhları bedenlerinden alıp götürdüğü için ona Pompeus ("eşlikçi"), Pylaios ("kapıcı") ve Khthonios (yeraltı") da denir; temiz ruhlar en yükseğe götürülür, kirli ruhlar ise ne temiz ruhlara yaklaşabilirler ne de birbirlerine; buna karşılık Erinylerce kırılmaz zincirlerle bağlanırlar."****

"Tüm hava ruhlarla doludur: Bunlar daimon ve kahraman adıyla anılırlar; insanlara düşleri, belirtileri ve hastalıkları gönderenler bunlardır, hem yalnız insanlara değil, davar ve öteki

* İkhor (Yun. ἰχὼρ) Mitolojide Tanrıların damarlarında akan kan. Daha sonraki anlamları ise vücut sıvıları, salgıları, irin, cerahat. Platon "Timaios" adlı yapıtında bunlardan söz eder.

** Diogenes Laertios, a.g.e. / VIII-28.

*** Diogenes Laertios, a.g.e. / VIII-30.

**** Diogenes Laertios, a.g.e. / VIII-31.

*sürü hayvanlarına da. Arındırıcı ve defedici törenler, her türlü bilicilik, belirtiler ve benzerleri bunlara ilişkindir. Pythagoras'a göre, insan yaşamında en önemli şey ruhu iyiye ya da kötüye yönlendirmektir. İnsanların mutluluğu ruhların iyi olmasına bağlıdır, ama ruhları kötüyse hiçbir zaman huzur bulamazlar ve aynı yolda ilerleyemezler.”**

Buradan ruh-beden ilişkisi içinde “hastalık-sağlık” hallerine geçebiliriz. Sağlık, daha doğru bir anlatımla “sağlıklı olma” hali insan bedenindeki karşıt güçlerin –biri ötekine baskın çıkmayacak biçimde– ikiyeşerli olarak dengede bulunmaları halidir. Bu karşıt ikili güçlere örnek olarak *soğuk ile sıcak, yaş ile kuru, acı ile tatlı* gösterilebilir. Daha da pek çok örnek vardır böyle. Bu karşıt güçlerin arasındaki denge bozulur da, biri ötekine baskın duruma geçerse, işte o zaman hastalıklar ortaya çıkıyormuş.

Ancak dengelerin bozularak hastalıkların ortaya çıkmasına yol açan bu belirleyici nedenler dışındaki başka etkenleri de tanımak gerekiyor. Örneğin besinin aşırılığı ya da yokluğu, dengesizliğin nerede olduğu, dış nedenler, suyun yapısı ya da ülkenin konumu da bu bağlamda önem kazanıyor.**

Yerle merkezi ateş arasındaki bağlantı örneğinden yola çıkılarak, insan bedeninin de başlangıç ilkesini sıcaktan almış olduğu doğrultusunda bir akıl yürütmede bulunulabilir. Bunu söylerken tohumun ve ana rahminin sıcaklığını göz önünde tutuyoruz. Sıcaklık soğukla biraz serinlemeyi arzu ederek dışarıdaki havayı kendisine çekermiş. Bu doğum oluyormuş. Sonra da bu havayı solumayla ge-

* Diogenes Laertios, a.g.e. / VIII-32.

** Leon Robin, *La Pensée Grecque*, s. 89.

ri veriyormuş. Eğer böyle yapmazsa kendisi yok olurmuş. Soğumanın aşırısı ya da eksigi kanın, vücut sıvılarının, safranın üzerine etki yaparak dolaylı yoldan hastalıklara neden olurmuş. Normal bir yaşamın karşıtlar arasında bir uyum (ahenk), bir uzlaşma olduğu ortaya çıkıyormuş böylece.*

Bu konuda Pythagorasçı hekim Philolaos'un öğrencisi Simmias'ın görüşlerine yer verelim. Simmias, Platon'un *Phaidon* adlı yapıtında bedeni bir rübaba (bir telli çalgı) benzeterek şöyle bir açıklamada bulunuyor Sokrates'e:

"Çünkü bir rübabın ahengi için, kendisi ve telleri için de aynı şey söylenebilir. Düzenlenmiş bir rübapta ahengin de görünmeyen, tenlik olmayan güzelin ta kendisi olduğu, Tanrılık olduğu; rübabın kendisinin ve tellerinin, birtakım cisimlerden, maddeden bileşik, topraklı ve ölümlü tabiata yakın şeylerden olduğu söylenebilir. Şimdi rübabın parçalandığını veya tellerinin koptuğunu ve kesildiğini; sonra da senin gibi düşünerek, bu ahengin zorunlu olarak gene var olduğunun ve hiç yok edilmediğinin müdafaa edildiğini tasarlayalım; teller koparılınca, rübabın ölümlü tabiatı olan telleriyle beraber gene var olması imkânsız olduğu gibi, Tanrılık olanla, ölümlü olmayanla aynı tabiatta, aynı aileden olan ahengin de yok edilmesi, ölümlü olandan daha önce yok olması imkânsızdır. Hayır denilecek, ahengin ta kendisinin bir yerde hâlâ var olması, onun başına en ufak bir şey gelmesinden önce tahtayla tellerin çürüyüp gitmiş olması gerekir. (...) Tenimizin sıcaklık, soğukluk, kuruluk, yaşlık ile ve bunlara benzer başka şeylerle içerden gerilmiş olduğu, birliğinin korunduğu gibi, ruh da uygun ve doğru bir ölçüyle birleştirilmiş olduğu zaman bu aynı öğelerin bir karışımı ve bir ahengidir. O

* Leon Robin, *La Pensée Grecque*, s. 89.

*halde ruh gerçekten bir ahenk olursa, ten ölçüsüz bir şekilde hastalıklarla, başka başka kötülüklerle gevşeyince, yahut gerilince ruhun da Tanrılık olan tabiatı aksine, seslerin de, meslek adamlarının bütün işlerinde görülen başka ahenkler gibi, birdenbire yok olması gerektiği apaçıktır. Halbuki her bir cisimden geri kalan şeyler, yakıluncaya veya bozuluncaya kadar, uzun uzadıya var olur. Ruhumuz, tenin niteliklerinin bir karışımı olmakla, ölüm adı verilen şey de önce yok olur denirse bizim bu kanıtlamaya verebildiğimiz karşılık işte budur.”**

Orpheusçuluk bölümünde ruhun, işlediği hataların cezası olarak bedende hapis kaldığı görüşüne, Platon’un *Kratylos* adlı yapıtından bir alıntıyla yer vermiştik. Yine Platon’un *Phaidon* adlı yapıtında ise Philolaos’un öğrencisi Kebes değişik bir görüş ileri sürüyor. Ölmüş bir dokumacı örneğiyle tartışmaya katılıyor:

bu dokumacı, ne kadar çok olursa olsun, kendi dokuduğu böyle birçok elbise eskittikten sonra ölüyor, ama sanırım sonuncuyu eskitmeden ölüyor. Bunun için de insan bir elbiseden ne daha dayanıksız, ne de daha aşağıdır. Bu düşünce, aldannıyorsam, tenle olan ilişkisinde ruhl için de uygun gelebilir. Ruhun uzun zaman devam ettiğini ve tenin de daha zayıf, daha devamsız olduğunu söylemek doğru olur; bununla beraber hele hayat uzun yıllar sürerse, her ruhun birçok ten eskittiği söylenebilir. Gerçekten, insan hâlâ yaşadığı halde, ten yıpranıp tükeniyorsa, ama ruhl, eskittiğini yeni baştan dokumaktan geri kalmıyorsa bundan, ruhl yok olduğu gün, zaruri olarak dokuduğu son elbiseyi giydiği ve bunun, eskitmeden öldüğü biricik elbise olduğu sonucu çıkar. Halbuki ruhl bir kere yok oldu mu; ten za-

* Eflatun, *Phaidon*, 86/b-d, Çev.: Suut K. Yetkin Hamdi R. Atademir, M.E.B. Yayınları, 1997.

yıf tabiatını birdenbire açığa vurur ve çürüyerek, çarçabuk yok olur.”*

Orpheusçuluk bölümünde bedenın (Soma-Σωμα) ruh için bir mezar (Sema-Σημα) olarak görüldüğü belirtilmişti. Bunu Platon’un *Kratylos* adlı yapıtından aktarılan bir alıntıda görmüştük. (Bkz. *Orpheusçuluk*.) Bunu Pythagorasçı hekim Philolaos söylüyormuş.** Buradan, ruhun işlediği hatalar sonucu ceza olarak bedene hapsedildiği sonucuna varılıyor. Bu görüşe göre ruh bedenden ayrı bir varlık oluyor.

Peki ruh nasıl bir şeydir? Aristoteles’e göre ruh “en sakin havada bile durmaksızın hareket halinde bulunan ve havada uçuşup duran, bizim ancak güneş ışınları aracılığıyla fark edebildiğimiz tozlar” imiş.***

Pythagorasçı okulun temelini oluşturan görüşlerden “ruhgöçü” inancına geçebiliriz artık.

PYTHAGORASÇI FELSEFEDE RUHGÖÇÜ İNANCI

Pythagorasçı felsefede ruhun ölümsüzlüğüne inanıldığına göre, bedenın ölmesiyle birlikte özgür kalan ruh ne olur?

Bu sorunun yanıtı gerek Orpheusçular gerekse onlardan esinlenen ve etkilenen Pythagorasçıların ruhgöçü konusundaki inançlarına da açıklık getiriyor. Yanıt basit: Ruh varlığını bir başka bedende sürdürür.

* * Eflatun, a.g.e., 87/d-e.

** John Burnet, *Early Greek Philosophy*, s. 278.

*** Leon Robin, *La Pensée Grecque*, s. 90.

Ama bir soru daha var: Beden madem ki ruhun daha önce işlemiş olduğu hataların cezası karşılığı tutuklu bulunduğu bir zindandır, ruh zindana kapatılmayı gerektiren böyle bir hata ya da günahı ne zaman ve nerede işlemiş olabilir acaba?

Bu sorunun yanıtı da yine birincisiyle bağlantılı. Ruh bu hataları ya da günahları daha önceki yaşamında ve başka bir bedendeyken işlemiştir. Her bir yaşam, bir öncekinin ödülü ya da cezasıdır çünkü. Pythagorasçılar *"saf, temiz insanların tinlerinin (ruh) doğum çemberinden kurtulduktan sonra Hades'in daha üst bölgesine çıktığına, oysa temiz olmayanların tinlerinin kopmaz bağlarla Eriny'lere bağlı olduğuna inanırlardı. Beden uykuya daldığında tin uyanık olduğu için, havanın, düşlerinde insanları ziyaret eden koruyucu tinlerle dolu olduğuna; iyi bir tine sahip bir insanın mutlu olduğuna inanırlardı. Gönne törenleri kişisel kurtuluşlarını sağlayacak biçimde düzenlenirdi."**

Ruhun daha önceki günahlarının kefareтини ödemek üzere bedenden bedene dolaşması inancı daha önce de belirtildiği gibi Orpheusçuluk'tan kaynağını alıyor. Bu inanç ise Hristiyanlıktaki *"İlk günah (Pèche originel)* kavramını hatırlatır. Daha önce de anlatıldığı gibi Titanlar Dionysos'u parçalayıp yemişlerdi. Zeus da onları yıldırımlarıyla yakarak küle dönüştürmüş, bu küllerden de insanlar yaratılmıştı. İşte bu nedenledir ki, küllerin Titanlık'ı içeren bölümü insanlarda kötülük yapma dürtüsü uyandırır. Ne var ki, aynı küllere Dionysos'un Tanrısallığı da geçmiş bulunuyordu. Bu Tanrısallık ise iyilik yapma duygu-

* George Thompson, *İlk Filozoflar*, Çev.: Mehmet H. Doğan, Payel Yayınevi, 1988.

su veriyormuş insanlara. Ruhun bir bedende hapsedilmesi Titanların işledikleri günah yüzündenmiş. Pythagorasçılar hayvanların da bedenlerinde, daha önceki yaşamlardan gelme bir insan ruhunun bulunabileceği düşüncesiyle –kimi istisnalar dışında– et yemekten kaçınırlardı. Bu konuda Ksenophanes’in söylediği ileri sürülen bir sözü aktaralım:

(Pythagoras) bir gün dövülen bir köpeğin yanından geçiyormuş; acıyıp şöyle demiş: *“Yeter, hayvana vurma artık! Uluyup inlediğini duyunca tanıdım hemen, eski bir dostun ruhu var onda.”**

Aristotelesçi Eudemos’un da bu konuda öğrencilerine şöyle dediği anlatılır:

*“Her şeyin geri döndüğünü söyleyen Pythagoras’a inanacak olursak, o zaman yine benim karşımda oturacaksınız ve ben size yine ders anlatıp şu değneğimi sallayacağım; diğer hiçbir şey de bundan farklı olmayacak.”***

Ruhgöçü konusuna Herodotos da değinir. O, bu inancın aslında Mısırlılardan kaynaklandığını ileri sürerek, Yunanların bu öğretiyi kendi malları gibi kullandıklarını, ama bu kişilerin kimler olduklarını –adlarını da bildiği halde– açıklamayacağını söyler.***

Bir başka anlatıya göre Pythagoras bizzat kendisi, daha önce başka bir bedende yaşamış olduğunu somut bir biçimde kanıtlamış:

* Wilhelm Capelle, *Sokrates’ten Önce Felsefe*, Çev.: Oğuz Özgül, Pencere Yayınları, s. 75.

** Egon Friedell, *Antik Yunan’ın Kültür Tarihi*, Çev.: Necati Aça, Dost Yayınevi, 1994.

*** Herodotos, *Herodot Tarihi*, Çev.: Müntekim Ökmen, 2/147, Remzi Kitabevi, 1973.

*"Pythagoras Troia Savaşları döneminde Panthos'un oğlu Euphorbos olarak yaşadığını, Menelaos tarafından öldürüldüğünü söylüyormuş. Bir defasında Argos'a gittiğinde duvarda asılı bir kalkan görmüş. Troia Savaşında ganimet olarak alınmış bir kalkanmış bu. Kalkanı gören Pythagoras'ın gözünden yaşlar boşanmış. Argoslular niye bu kadar heyecanlandığını sorunca, Pythagoras da, Euphorbos olduğu dönemde bu kalkanı Troia'da kendisinin taşıdığını söylemiş. Argoslular onun deli olduğuna hükmederek söylediklerine inanmamışlar. Fakat Pythagoras bu savını kanıtlayacak gerçek bir işaret göstereceğini ileri sürerek kalkanın iç yanında arkaik harflerle EUPHORBOS adının yazılı olduğunu söylemiş. Bu akıl almaz sav üzerine kalkan hemen duvardan indirilmiş ve iç tarafındaki EUPHORBOS yazısı görülmüş."**

Ruhun ölümsüzlüğü ve değişik bedenlerde yeniden dünyaya gelişi inancı kimi yasaklamaların da nedenlerini açıklıyor. Örneğin et yemekten kaçınılması gibi. Bakla yeme yasağı da yine bu çerçevede ele alınabilir. Baklanın sapında düğüm yoktur, bu nedenle de Hades'teki ruhların ışığa geçişlerinde doğal bir geçit görevi yapar. Pythagorasçılıkta kimi hayvanların daha kutsal sayılmalarının nedeni, bu hayvanların ruhlarının cehennem Tanrılarıyla olan sıkı ilişkileridir. Bu hayvanlar Hades'ten çıkan ruhları kabul etmeye daha elverişli sayılırlar.**

Ruh konusundaki görüşlerden, tartışmalardan çıkan sonucu John Burnet şu yorumuyla özetliyor:

"Bizler bu dünyada yabancıyız. Beden ise ruhun mezarıdır. Ancak kendimizi öldürerek kaçmaya çalışmamalıyız (bu mezar-

* Jonathan Barnes, *Early Greek Philosophy*, Penguin Classics, 1987, s. 34.

** Cemil Sena, *Meşhur Filozoflar Ansiklopedisi*, Nebioğlu Yayınevi.

dan). Çünkü çobanımız olan Tanrı'nın köleleriyiz biz. Onun buyruğu olmaksızın kaçıp kurtulmaya hakkımız yok. Bu yaşamda üç tür insan vardır, tıpkı Olimpiyat oyunlarına gelen üç tür halk gibi. En aşağıdaki sınıf alım satım için gelenlerden oluşur. Bunların bir üzerindeki, yarışmak için gelenlerdir. Hepsinin en iyileri ise seyretmek için gelenlerdir.”*

* John Burnet, *Early Greek Philosophy*, s. 94.

3. BÖLÜM

SAYILAR VE KARŞITLAR

Pythagorasçılıkta evrenin temel ilkesi *Sayılar, Uyum (Ahenk) ve Müzik*'tir. Evrendeki her şey sayılardan türemiştir ve de yine onlara dönecektir.

Sayılar Pythagorasçı felsefede kutsal bir değer, gizemli bir nitelik kazanmıştı. Bu düşünceye göre, her şeyin bir sayısı vardır. Sayılar olmadan hiçbir şey kavranamaz ve bilinemez. Nesnelerin özünü bizlere açıklayanlar sayılardır. Bu nedenle sayılar *en bilge* olandır.

Buradan da *Uyum*'a (Ahenk, Harmonia. Yunanca: Ἀρμονία) geçiyoruz. Çokluğun birliği ve uyusmazlığın uyumu o. Her şey sayıların bir uyumu olduğu gibi, sayıların ögesi de karşıtların ögesidir aynı zamanda.

Önce sayıların ifade ettikleri anlamları, sonra da karşıtlıkları görelim:

Sayıların Anlamları

Bir sayısı temel sayıdır. Tek ve çift sayıları meydana getirendir. Sayıların ve varlıkların sonsuz dizisi *Bir*'den çıkar. İki türlü *Bir* vardır. İlki, bütün sayılar (varlıklar) zincirinin içinden çıktığı ve sonuç olarak da onları içeren, kuşatan, özetleyen, karşıtı olmayan "monadların monadı",* "Tanrıların Tanrısı" *Mutlak Bir*'dir. Bütün varlıkların değişmez ve ebedi kaynağı, sarsılmaz ilkesidir. Kendi içinde

* Monad: Bölünmez birlik. (Ed. n.)

hareketsiz duran zekâyı ifade eder. *Mutlak Bir* ne çifttir ne de tektir ya da aynı zamanda hem çift hem tek, hem tekil hem çoğuldur. Tanrı ve Evren'dir o.

Öteki *Bir* ise sayılar dizisinin ilki; çokluğa karşıt olan ve onlarla sınırlanan, yaratılmış monad, göreceli *Bir*'dir. *Bir* ile çok arasındaki karşıtlık bütün ötekilerin anasıdır.

İki sayısı dişiliği ve doğanın bu dişilikten geldiğini ifade eder. *Üç* sayısı uyum (ahenk) ve düzenle maddenin içerdiği üçlü ögeyi temsil eder. Bu sayı, başlangıcı, ortası ve sonu olan ilk rakamdır, yetkin bir sayıdır. *Dört* Tanrısal gücü simgeler. İlk çift sayı *iki*'nin kendisiyle çarpımından elde edilen bu sayı adaletin de simgesidir. *Beş* sayısı evliliğin simgesidir. *Altı* organik ve hayati varlıkların türlü şekillerini gösterir. Burada dişilik ilkesi olan (2), erkeklik ilkesi (3), mutlak (1) ile birleştiği için soyların devamını da bu sayı gösterir. *Yedi* sayısı kritik zamanları temsil eder. Örneğin yedi günlük, yedi aylık ya da yedi yıllık dönemlerin varlıkların gelişiminde baskın rolleri vardır. *Sekiz* sayısı akıl, ahlak ve erdemin temsilcisidir. *Dokuz* sayısı '*mutlak Bir* (1)' ayrı tutulacak olursa ilk tek sayı *Üç*'ün karesidir. O da *Dört* sayısı gibi adaleti temsil eder.

Gelelim *On* sayısına: Yetkin bir sayıdır bu. Her şey ondan çıkar. Yaşamın ilkesi ve yol göstericisidir. Göksel ve Tanrısal olduğu kadar insanidir de. Eğer *On*'lu (Dekas) olmasaydı her şey belirsizlik içinde ve karanlıkta kalırdı. Bütün sayıların temelidir o. *On sayısının içinde ilk olarak eşit sayıda tekler ve çiftler bir araya gelmiştir. (1, 3, 5, 7, 9 ve 2, 4, 6, 8, 10) Bir* sayısı birinci çiftle (1+2), birinci tek (3) birinci kareyle bir aradadır (1+2 ve 3+4). Bunların toplamı da yine 10 eder. Tek sayıların bir başka özelliği de bunların, iki

sayının karelerinin farkı olmasıdır. $3=2^2-1^2$; $5=3^2-2^2$; $7=4^2-3^2$; $9=5^2-4^2$

Ardışık tek sayıların toplamı da kare sayılara eşittir:

$$1+3=2^2; \quad 1+3+5=3^2; \quad 1+3+5+7=4^2; \quad 1+3+5+7+9=5^2; \\ 1+3+5+7+9+11=6^2 \text{ vb...}$$

On sayısı ilk ve mutlak tek *Bir*'i, ilk çift *İki*'yi, ilk çift sayının karesi *Dört*'ü, *mutlak Bir* dışındaki ilk tek sayı *Üç*'ü, *Üç*'ün karesi *Dokuz*'u, eşit miktarda tek ve çift sayıyı içerir. Toplamlarıyla Kutsal *Tetraktys*'in (Τετρακτύς) temsilcisi *On*'luyu (Dekas-Δεκάς) oluşturan ilk dört sayının da simgesidir ($1+2+3+4=10$). *Dört* sayısı aynı zamanda ilk karedir. ($2 \times 2=4$)

Burada *Yedi* sayısının önemi üzerinde ayrıca durmak gerekir. Bu sayı *Bir*'le başlayıp *On*'la sona eren sayı dizisi içinde ilginç bir yere sahiptir. Örneğin *Bir* sayısına *Üç* sayısı eklendiğinde *Dört* sayısı elde ediliyor ($1+3=4$). Bu sayıya yeniden *Üç* eklediğimizde de *Yedi* sayısını buluyoruz. Aynı yöntemle devam ederek *Yedi* sayısına da *Üç* ekleyince Kutsal *Tetraktys*'i temsil eden *On* sayısına ulaşmış oluyoruz.

Yedi sayısının onlu dizi içinde bir başka özelliği daha var: Bu sayının, dizinin başlangıç sayısı olan *Bir*'e uzaklığı, bitiş sayısı olan *On*'a uzaklığının iki katıdır ($7-6=1$, $7+3=10$) ya da ($7-1=6$), ($10-7=3$). *Yedi* sayısı demek oluyor ki, *Bir* ile *On* arasında orantısal bir konumda ($1/3$ ve $2/3$) yer almaktadır. Yine onlu dizi içinde, dizinin öteki sayılarından biri tarafından yaratılmamış ve de onlardan herhangi birini yaratmamış tek sayıdır *Yedi*.*

Ayrıcalıklı bir başka sayı da *9*'dur. Bu da ilk tek sayı *3*'ün karesini oluşturur.

* Leon Robin, *La Pensée Grecque*, s. 83.

Karşıtlar

On'luyu oluşturan sayıların anlamlarını böylece kavradıktan sonra, ayrıca bir de ikiyeşerli olarak birbirinin karşıtı *On İlke*'yi görelim. Bu *On İlke* şöyle sıralanıyor:

<i>Sınırlı ve Sınırsız</i>	→	πέρας καί ἀπείρων
<i>Tek ve Çift</i>	→	περιττον καί ἄρτιον
<i>Bir ve Çok</i>	→	εν καί πλῆθος
<i>Sağ ve Sol</i>	→	δεξιόν καί ἀριστερόν
<i>Erkek ve Dişi</i>	→	ἄρρεν καί θυλη
<i>Hareketsiz ve Hareketli</i>	→	ἥρεμουν καί κινουμενουν
<i>Doğru ve Eğri</i>	→	ευθη καί καμπυλον
<i>Aydınlık ve Karanlık</i>	→	φῶς καί σκότος
<i>İyi ve Kötü</i>	→	ἀγαθόν καί κακόν
<i>Kare ve Dikdörtgen</i>	→	τετράγωνον καί ἑτερομήκης

Pythagorasçı düşünceye göre doğadaki bütün karşıtlıklar *Bir* ve *Çok*'un ya da *Tek* ve *Çift*'in çeşitlemelerinden başka bir şey değildir. Çokluk yalnız başına sebatsızdır ve bir-lere ayrılır. Çift sayı ise tek olan *Bir*'e indirgenir. *Bir* bu düşüncede "yoğun ve bölümleri olmayan sonsuzda (apeiron) yüzen bir küre gibi betimleniyor. Tek ve çiftin, bir ve çok'un ideal zıtlığı, dolu ile boşun gerçek zıtlığı haline geliyor. Başlangıçta dolu, boş olmaksızın vardı ya da hiç olmazsa boş onun dışındaydı. Kozmos'un teşekkülü, boşun doluya hücum etmesiyle başlıyor. Bu hücum, âlemi sarsan daimi nefes gibidir. *Sfaira*'ya* girip orada yerleşerek boş onu *sfaira*'nın küçültülmüş hayali olan sonsuz sayıda sonsuz parçacıklara ayırıyor. Geometrik bakımdan keyfiyet (nitelik), kemiyet (nicelik) ve şekle irca edildiğinden, bu parçacıklar,

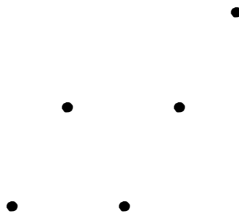
* *Sfaira* (Yun.: Σφαῖρα): Daire, küre, gökküre, yerküre.

ancak kemiyet ve şekilleriyle birbirlerinden ayrılırlar. Bunlar gerek küpler, gerek piramitler, gerek sekiz yüzlü, gerek yirmi yüzlü veya on iki yüzlü cisimler teşkil ederler. Birlik, sonsuz parçalanmaya karşı aksülamelde (tepkide) bulunduğundan, bu parçacıklar geometrik alakalarına göre birleşirler ve iptidai (ilkel) cisimleri meydana getirirler: toprak, ateş, hava, su, esîr. En birinci unsur, dört yüzlü parçacıklardan teşekkül eden ateştir.”*

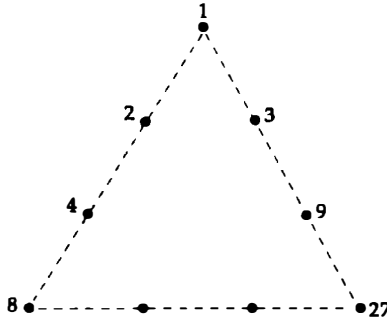
Sayılar evrenin varlık nedeni, ana ilkesi olduklarına göre her varlığın, her nesnenin temelinde de onlar yer alırlar. Geometrinin temelinde de. Geometri yoluyla da cisimlere geçilir. Şöyle ki:

(Bir) sayısının geometrideki karşılığı *nokta*’dır (.). Uzunluğu, genişliği, derinliği olmayan bir geometrik öğedir nokta. İki nokta yan yana getirildiğinde ise bir *doğru* ya da *çizgi* elde edilir. Bu da (iki) sayısının karşılığıdır ve artık elimizde uzunluğu olan bir şekil vardır. (Üç) sayısı ise Üçgen’e karşı gelir ve *Düzlem*’i temsil eder. (Dört) sayısı dört yüzlü bir şeklin karşılığı olup artık bir *Cisim* çıkmıştır ortaya.

Bu açıklamaların ışığında 10 *Nokta* ile oluşturulmuş aşağıdaki *eşkenar üçgeni* incelemeye geçebiliriz artık.

* Alfred Weber, *Felsefe Tarihi*, Çev.: Vehbi Eralp, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1949, s. 23.

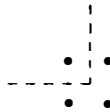
Üçgenin sol köşesindeki sayılar 1'den başlıyor ve sonraki bir öncekinin katı olarak sıralanmış bulunuyor. 2'den sonra gelen 4 ve 8 sayıları, 2'nin sırasıyla karesi ve küpü oluyorlar.

$$2^2=4; 2^3=8$$

Sağ kenarda ise sayılar 1'den başlıyor ve birbirinin üç katı olarak ilerliyor. Burada tek sayıların da kare ve küplerini görüyoruz:

$$3^2=9 \quad 3^3=27$$

Pythagorasçılar sayılarla simgelenen nokta, çizgi, düzlem ve cisimlerden yola çıkılarak maddeler evreninin tanımlanabileceğini ileri sürmekteydiler. Sayıların meydana gelişlerini açıklamak için de "Gnomon" (Γνώμων) adı verilen bir gönyeden yararlanıyorlardı. Bu gönye aracılığıyla sayıların gelişimi şöyledir:

(Şekil 1)

Önce 1 sayısını simgeleyen tek bir noktayı gönyenin içine koyuyoruz. Onun ardışığı olan tek sayı 3'ün simgesi

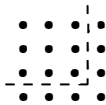
(üç nokta) gönyenin dışında kalacaktır. Bunları da gönyenin içine alırsak görünüm aşağıdaki şekle dönüşecektir.

(Şekil 2)

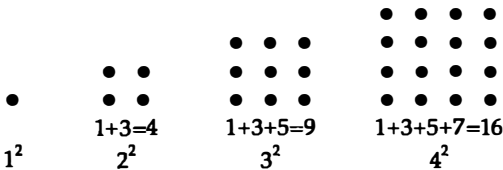
Gönyenin içinde kalan dört nokta 2 sayısının karesini oluşturuyor. Ardışık sayılar kuralına göre de gönye dışında 5 nokta kalıyor. Ancak içerdeki ve dışardaki noktaların toplamı olan 9 sayısı 3’ün karesidir.

Bir aşama daha ilerleyelim:

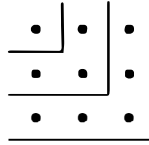
(Şekil 3)

Yine ardışık sayılar kuralına göre bu kez gönyenin içinde 9, dışında da 7 nokta yer alıyor. İçerdeki noktalar 3’ün karesini oluştururken, toplamda (9+7=16) 4’ün karesini elde etmiş oluyoruz. Bu açıklamaların ışığında kare sayıların gelişimi topluca aşağıdaki şekilde olduğu gibi de gösterilebilir:

(Şekil 4)

Bu hesaplamalar iç içe geçmiş gönyeler (*gnomon*) biçiminde de yapılabilir:

(Şekil 5)

Birbirini izleyen (ardışık) tek sayıların (şekil 5'e göre) matematik formülle ifadesi şöyledir:

$$1+3+5+\dots+(2n-1)=n^2$$

Burada (n) harfiyle ifade edilen sayı, şekil 5'te gösterilen sayılar zincirindeki son sayı olan 5'tir. Formülü değerleri yerlerine koyarak açalım:

$$1+3+5+\dots+(2 \times 5-1)=n^2$$

$$1+3+5+\dots+(10-1)=n^2$$

$$1+3+5+\dots+9=n^2$$

Formülde noktalarla gösterilen bölüme 5'in ardışığı tek sayı olan 7 girecektir. Bu sayıyı da yerine koyarak n^2 değerini bulalım:

$$1+3+5+7+9=n^2=25 \quad n=5$$

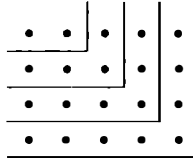
Bu formülde ($2n$) her zaman *çift sayı*'dır.

Tek sayıları içeren gnomonlarla karelerin nasıl elde edildiklerini gördükten sonra, benzeri yöntemle "dikdörtgenleri" de elde edebiliriz. Ancak bunu sağlayabilmemiz için bu kez "çift sayıları" kullanmamız gerekecektir. Yine gönyec (gnomon) ile işe başlayalım:

(Şekil 6)

Şekil 6'daki gönyenin (gnomon) içinde 2, dışında da onun ardışık çiftlisini simgeleyen 4 *nokta* bulunmaktadır. Bu noktaları da yine ikişerli artırarak gönyelerin içine yerleştirdiğimizde şu şekiller ortaya çıkacaktır:

(Şekil 7)

Şekil 7'de de görüldüğü gibi, çift sayılı gönyelerde noktaların sayısı da

$2+4+6+8+\dots$ vb. biçiminde artmaktadır. Bunun formül halinde ifadesi şöyledir:

$$2+4+6+8+\dots+2n=n(n+1)$$

Bu şekle göre, sonuncu ardışık çift sayı olan 8 formülde n değerini karşılıyor. Şekil 7'yi bu formüle uygulayalım:

$$2+4+6+8+\dots(2 \times 8) = 8(8+1)$$

$$2+4+6+8+\dots(2 \times 8) = 8(8+1)$$

$$2+4+6+8+\dots 16 = 64+8$$

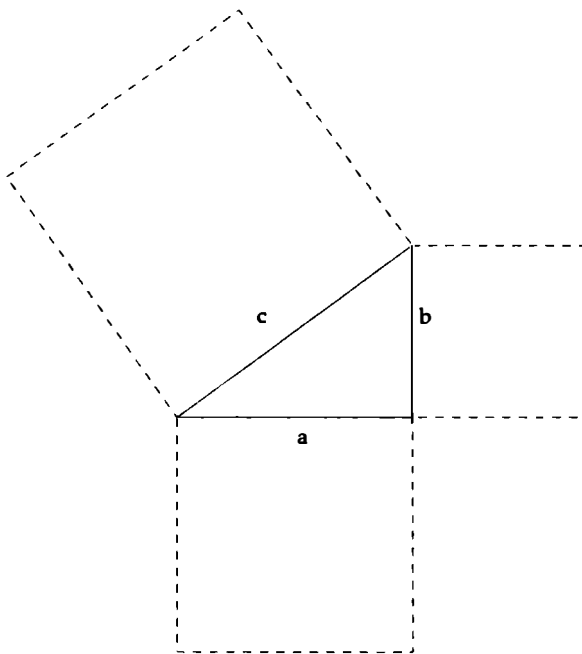
8 ile 16 arasındaki ardışık çift sayıları da sırayla yerlerine koyalım:

$$2+4+6+8+10+12+14+16=72$$

Pythagoras Teoremi

Bu teorem kısaca şöyle ifade edilebilir:

"Bir dik açılı üçgende dik kenarlar üzerine kurulan karelerin yüzölçümlerinin toplamı, dik açılı köşeye karşı gelen kenar üzerine kurulan karenin (hypoteinousa[hipotenüs]) yüzölçümüne eşittir."

(Şekil 8)

Bu teoremin matematik formülle ifadesi şöyledir:

$$c^2 = a^2 + b^2$$

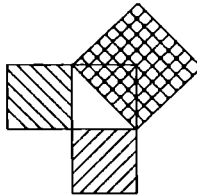
Anlatıldığına göre Pythagoras bu keşfinin ardından Tanrılara şükran belirtisi olmak üzere 100 öküz kurban etmiş. Oysa Pythagorasçılık –kimi istisnalar dışında– kanlı kurbanları ve et yemeyi yasaklıyordu. İlginç bir tezat!

Şekilde ele alınan üçgenin dik kenarları $a=4$, $b=3$ cm.'dir. Formülümüzü uygulayalım:

$$c^2 = 4^2 + 3^2 \quad c^2 = 16 + 9 = 25$$

Bu hesaba göre üçgenimizin a kenarı 5 cm. oluyor. Yani, kenarları 3, 4, 5 cm. olan bir diküçgendir bu.

Ancak şunu da göz ardı etmemeli: Bu ölçülere sahip bir diküçgende, dik kenarlar üzerindeki karelerin toplamıyla bulunan hipotenüsün karesinin aynı zamanda bir tamsayının karesi olması çok özel bir durumdur. Buradan yola çıkılarak her diküçgende yine aynı sonuca ulaşılabileceği düşüncesi bizi hayal kırıklığına uğratacaktır. Dik kenarlar üzerine çizilen karelerin toplamı yine hipotenüsün karesine eşit olacaktır ya da üçgenimiz eğer ikizkenar bir diküçgense, kenarlardan biri üzerine kurulan kare, hipotenüs üzerine kurulu karenin yarı değerinde olacaktır. Bir kare şeklini ele aldığımızda, bu karenin iki köşesini birleştiren köşegen, kareyi iki ikizkenar diküçgene ayırır ve aynı zamanda üçgenlerden her birinin de hipotenüsü olur. Ancak bu hipotenüs üzerine kurulan karenin yüzölçümü hiçbir zaman bir tam sayının karesi olmayacaktır. Örneğin kenarları 1 cm. olan bir kareyi ele alalım. Bu karenin köşegeni üzerine kurulan kare –köşegen aynı zamanda hipotenüs olduğuna göre– $1^2+1^2=1+1=2$ cm. olacaktır. 2 sayısının kare kökü ise 1,4142135... biçiminde sonsuza değin uzayıp giden bir küsurat zinciri oluşturacaktır.

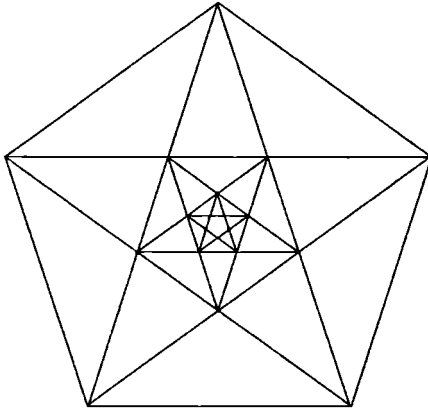

(Şekil 9)

Bir örnek de dik kenarları eşit olmayan bir üçgen üzerinden verelim: Bu üçgenin dik kenarları 2 cm. ve 3 cm. uzunluğunda olsun. Bu durumda hipotenüsün karesi:

$2^2+3^2=4+9=13$ cm. olacaktır. Hipotenüsü uzunluğunu oluşturacak bu sayının kara kökü ise 3,605512... biçiminde uzayıp giderek bir tam sayı vermeyecektir bize.*

Pythagorasçılığın Gizemli Beşgeni

(Şekil 10)

Şekil 10’da bir *eşkenar beşgen* görüyoruz. Beşgenin köşeleri birleştirildiğinde beş köşeli bir yıldız meydana geliyor. Beş üçgenden oluşan yıldızın tam ortası da yine bir eşkenar beşgen oluşturuyor. Bu beşgenin içinde de aynı şekilde köşelerin birleştirilmesiyle yıldız oluşturulabilir ve bu sonsuza değin sürüp gider. Yıldızların köşelerinin birleştikleri yerden beşgenin kenarlarına indirilen dikme-

* Bu konu için ayrıca bkz. Bertrand Russell, *Batı Felsefesi Tarihi Antikçağ*, Çev.: Muammer Sencer, Bilgi Yayınevi, s. 108 ve John Burnet, *Early Greek Philosophy*, s. 105.

lerle de ayrıca beşgenler oluşturulur. Pythagorasçılar bu gizemli beşgene “*Pentalpha*” diyorlardı.*

Pythagorasçıların bir de çarpım tablosu vardı:

1	2	3	4	5	6	7	8	9
2	4	6	8	10	12	14	16	18
3	6	9	12	15	18	21	24	27
4	8	12	16	20	24	28	32	36
5	10	15	20	25	30	35	40	45
6	12	18	24	30	36	42	48	54
7	14	21	28	35	42	49	56	63
8	16	24	32	40	48	56	64	72
9	18	27	36	45	54	63	72	81

(Şekil 11)

PYTHAGORASÇILIK'TA MÜZİĞİN ÖNEMİ

Evrenin temelindeki karşıtlıklardan ahenk (uyum) doğar. Bir başka anlatımla gerçek, karşıtlıkların birbirleriyle uyuşmalarından, uzlaşmalarından meydana gelir. Şeyler sayılarla ifade edildiklerine göre sayılar şey, şeyler de sayıdır öyleyse. Karşıtların da birbirleriyle uzlaştıkları göz önüne alınırsa, evrendeki en temel gerçek “*Ahenk*”tir (uyum). En yüksek ahenk ise müziktir.

İşte bu düşünceden yola çıkan Pythagorasçılar sayıları müziğe de uygulamışlardır. Pythagoras telli çalgılarda ses

* Leon Robin, *La Pensée Grecque*, s. 84.

perdesiyle tel uzunluğu arasında bir ilinti olduğunu saptamıştır. Bunu nasıl fark ettiği konusunda da bir öykü anlatılır:

“Pythagoras bir gün, işitme duyusuna yardımcı olabilecek bir alet icat edip edilemeyeceği konusunda derin derin düşünerek yürürken adımları onu bir demirci işliğine doğru götürür. Çekicin örs üzerindeki demire her vuruşuyla, biri hariç, birbiriyle karışmış ahenk dolu sesler çıkmaktadır. Pythagoras bu karışımında oktavı, beşliyi ve dördlüyü ayırt eder. Dörtlü ile beşli arasındaki ses aralığının ise kendi içinde uyumsuzluğunu fark eder. Ancak bu uyumsuzluk ses düzeninin görkemini tamamlayabilecek niteliktedir. Doğruca işliğe girer, yaptığı çeşitli deneyler sonucunda, çekicin demire vurmasıyla çıkan değişik seslerin vuruşun şiddetinden, çekicin şeklinden ya da üzerine vurulan demirin duruş biçiminden kaynaklanmadığını anlar. Çekicin ağırlığını ve sallanış tarzını iyice gözlemleyip kafasında not ettikten sonra evine döner. Orada iki duvar arasına çaprazlamasına bir kazık çakar ve kazığa aynı maddeden yapılmış, bükümleri aynı sayıda, aynı kalınlıkta dört tel asar. Tellerden her birinin dibinden de birer ağırlık sarkıtır. Tellerin hepsi aynı uzunlukta olunca tellere ikişer ikişer vurur ve değişik karışımlar halinde uyumlu sesler çıkar. En büyük ağırlığın asılmasıyla gerilen telden çıkan sesle en küçük ağırlığın gerdiği telden çıkan ses arasında bir oktavlık aralık vardır. Birinci telin taşıdığı ağırlık on iki birimlik iken, ikincisinininki altı birimlidir. Aradaki oran 2:1 değerindedir demek oluyor ki.

Pythagoras deneyini sürdürür. Bu kez en büyük ağırlığın asıldığı telle en küçük ağırlığın bir büyüğünün (sekiz birimlik) asılmış olanına birlikte vurur. Bu da beşli aralık sesini verir. Sayısal olarak aradaki oran 12:8 yani 3:2 değerindedir.

*Sırada dokuz birim değerindeki ağırlığın asılmış bulunduğu tel vardır şimdi. Pythagoras yine en büyük ağırlığı taşıyan telle birlikte buna vurunca dörtlü aralığı temsil eden ses meydana gelir. Bunun orantısal değeri de 12:9 yani 4:3'tür.”**

PYHTAGORAS HAKKINDA SÖYLENENLER

Gerek Pythagoras'la aynı çağda gerekse daha sonraki yüzyıllarda yaşamış yazarlar ve düşünürler onun hakkındaki övgü ya da yergi biçimindeki görüşlerini dile getirirler.

Platon'un *Devlet* adlı yapıtında Sokrates Glaukon ile söyleşirken konu Homeros'a gelir örneğin. Sokrates Glaukon'a, Homeros'un kendisinden sonrakilere bir yaşama yolu göstermediğini söyledikten sonra bu konuda Pythagoras'ı örnek gösterir şu sözlerle:

*“Pythagoras, örneğin, bunun için baş tacı olmuş. Hâlâ Pythagorasça denen bir yaşama yolunu tutan ve başkalarından ayrılan insanlar var.”***

Platon'un çağdaşı Isokrates de Sokrates hakkında şöyle bir değerlendirmede bulunmuş:

“Vakitten yana sıkıntısı olmayan bir insan (Mısırlıların) dindarlığı üzerine ilgi çekici birçok öykü anlatabilir. Ben bu konuda söz söyleyerek fikir yürüten ne tek ne de ilk insanım. Tam tersine, gerek çağdaşlarımızdan gerekse geçmişte yaşamış birçok kişi de böyle yapmıştır. Bunların arasında Mısır'a gidip Mısır-

* Iamblichus, *Life of Pythagoras*, XXVI; Christoph Riedweg, *Pythagoras*, s. 28.

** Eflatun, *Devlet*, Çev.: Sabahattin Eyüboğlu - Mehmet Ali Cımcı, 600 b, Remzi Kitabevi, 1975, s. 286.

*lılarla birlikte dirsek çürütmüş bulunan Samoslu Pythagoras da vardır. Yunanistan'a felsefeyi getiren ilk o olmuştur. Özellikle de kurban ve tapınak temizliği konularında –bunun kendisine Tanrılar katında bir üstünlük sağlamasa bile, hiç değilse insanlar arasında büyük bir ün kazandıracağı düşüncesiyle– başka herhangi bir kimseden daha titiz bir şekilde ilgi gösteriyordu. Ve de böyle olmuştur. Zira o ün bakımından başkalarından öylesine üstündü ki, bütün gençler onun öğrencisi olmaya can atarlarken, yaşlılar da çocuklarının kendi işleriyle ilgilenecekleri yerde onunla işbirliği yapmış olmalarından büyük bir hoşnutluk duyarlardı. Bizler onların yargılarından kuşku duyamayız. Zira şimdi bile onun öğrencileri olduklarını ileri sürenler suskunluklarıyla, konuşarak en büyük üne kavuşmuş olan kişilerden daha büyük hayranlık toplamaktadırlar.”**

Empedokles Pythagoras'ın hayranlarından biriydi. Ona karşı olan duygularını şu sözlerle dile getiriyordu:

*“Ancak aralarında biri vardı ki, olağanüstü bilgiye, muazzam bir düşünce zenginliğine sahipti. Çok çeşitli, üstelik akıllıca eserler vermişti. Çünkü bir kez aklının tüm gücünü kullanınca kolaylıkla görüyordu birer birer her şeyi, on hatta yirmi kuşak boyunca.”***

Empedokles Pythagoras'a karşı hayranlık duygularıyla doluydu gerçi. Ne var ki Pythagoras'la aynı ülkeden (İyonya'dan) bir başka filozof Herakleitos'un Empedokles ile aynı fikirde olmadığını görmekteyiz. Pythagoras'ın çağdaşı olan Herakleitos ondan 30-40 yıl daha gençmiş anlaşıldığına göre. Ephesoslu Herakleitos, Pythagoras'ı

* Jonathan Barnes, *Early Greek Philosophy*, s. 31.

** Wilhelm Capelle, *Sokrates'ten Önce Felsefe*, s. 75.

bir yandan över gibi görünürken öte yandan da fena halde yerin dibine batırmaktadır onu. Bu yergilerden Pythagoras ile birlikte başkaları da paylarını alırlar:

*“Mnesarkhos’un oğlu Pythagoras herkesten çok bilimle uğraşmıştır ve bu eserleri tercih ettikten sonra, bunlardan kendi bilgeliğini, yani sanatların en kötüsü olan bilgiçliği çıkarmıştır... Bilgiçlik insanı akıllı yapmaz. Aksi takdirde Hesiodos ile Pythagoras, Xenophanes ile Hekataios da olurdu.”**

*“Pythagoras yalanların başıdır.”***

Pythagoras’ın hayranlarından biri de Demokritos imiş. Diogenes Laertios onun bu hayranlığını şu satırlarla anlatıyor:

*“Karakteri yazılarından da belliydi. ‘Sanki Pythagorasçılara imreniyor gibiydi’ diyor Thrasyllus. Zaten Pythagoras’ın adını verdiği eserinde ondan övgüyle söz etmiştir. Bütün görüşlerini ondan almış gibidir ve zaman sorunu olmasa onun öğrencisi olabilirdi.”****

Syroslu Pherekydes de Pythagoras’ı övmek için şu epigramı kaleme almış:

*“Her türlü bilgeliğin sonu bende; daha fazlasını istersen, Bunu benim Pythagoras’a söyle, çünkü o Yunan ülkesinde herkesin önündedir: bu sözüm yalan değil.”*****

* Wilhelm Capelle, *Sokrates’ten Önce Felsefe*, s. 75.

** Walter Kranz, *Antik Felsefe, Metinler ve Açıklamalar*, Çev.: Suad Y. Baydur, s. 54.

*** Diogenes Laertios, a.g.e. XI / 38, s. 436.

**** Diogenes Laertios, a.g.e. I / 120 s. 57.

Khios'lu (Sakız) İon'un Pythagoras'a olan hayranlığı-
nın da, Pherekydes'inkinden aşağı kaldığı söylenemez:

*"Böylece yiğitlik ve utanma duygusunda üstün bir insan
olarak,
ruhu öldükten sonra da tatlı bir yaşama kavuştu;
aslında gene de bilge Pythagoras idi,
bütün insanların kafa yapısını görüp anlayan."**

Bir de İS 2. yüzyılda yaşamış Anadolulu bir yazarın, Samosata'lı (Samsat) Lukianos'un Pythagoras hakkında kaleme almış olduğu bir öykü vardır. Lukianos bu öyküde Pythagoras'ı önce alaya alır gerçi, ama sonunda onu haklı çıkarır.

Pythagoras öyküde, bedenden bedene geçerek sürdürdüğü sayısız yaşamlarından birinde Mikyllos adında birinin horozu olarak çıkar ortaya. Konuşan, bilge bir horoz... Daha önce hangi bedenlerde yaşamış olduğunu anlatılanlara göre öğrendiğimiz Pythagoras, bu kez de bir horoz oluncaya değin girip çıktığı bedenleri sahibi Mikyllos'a kendisi anlatır. Pythagoras olarak öldükten hemen sonra Perikles'in sevgilisi Miletos'lu Aspasia olarak doğmuştur. Sonra da sırasıyla "kinik" (köpeksi) filozof Krates, kral, işçi, İran'da vali, at, alakarga, kurbağa ve en sonunda da horoz olmuştur. Mikyllos ona Pythagoras olarak yaşadığı sırada müritlerine bakla yemeyi niçin yasakladığını sorar. Yanıt, insanın saflığını ve her şeye kolayca inanıvermesi eğilimini ortaya koymasından açısından gülümseticidir: Pythagoras kendisinden önce gelen yasa koyucularınıninkine benzer

* Diogenes Laertius, a.g.c. I / 120 s. 58.

yasalar koysaydı kimsenin dikkatini çekmeyecekti. Yasalar ne denli acayip olursa o denli beğenilecek, herkes bunlara hayran kalacaktı. Pythagoras işte bu yüzden yenilikler uydurma yolunu tutmuş, ama açıklayıcı hiçbir neden de göstermemiş. Sözleri Tanrı bildirileri gibi karanlık ve anlaşılmaz şeyler olursa herkes kendine göre bir anlam verir, kafaları büsbütün karışır diye düşünmüşmüş!

Lukianos bu öyküde Pythagoras'ı gizemci felsefesi konusunda açıkça alaya alır gerçi, ama yaşadığı yüzlerce bedende zenginliği de, yoksulluğu da tatmış bulunan horoz kalıbındaki Pythagoras, zenginliğin hiç de imrenilecek bir şey olmadığını kanıtlayarak sahibi Mikyllos'a bir bilgelik dersi verir sonuçta.*

PYTHAGORAS'TAN ALTIN ÖĞÜTLER

Bu bölümde Pythagoras'ın söylediği ileri sürülen, ama öyle olduğu bir hayli su götürür öğütlerden bir demet sunuyoruz:

- Hayırlı evlat, dürüst kardeş, sevecen eş ve iyi baba ol.
- Ölümsüz Tanrılara saygı göster, yeminini tut.
- Kahramanları, yarı Tanrıları gereğince yücelt.
- Anne babandan, yakınlarından saygıyı esirgeme.
- Kendine erdemli kişilerden dostlar seç.
- İyi öğütlere kulak ver, yararlı işler yap.

* Samsatlı Lukianos, *Seçme Yazılar*, Çev.: Nurullah Ataç, K Kitaplığı, 2002, s. 237-258.

- Küçük bir hata nedeniyle dostundan yüz çevirme.
- Oburluk, uykuya düşkünlük, öfke ve şehvet: Bunları yenmeye alıştırsın kendini.
- Seni utandıracak hiçbir işe girişme; ne başkasıyla birlikte ne de tek başına.
- Her şeyden çok kendine karşı saygılı ol.
- Düşünmeden ne konuş ne de bir davranışta bulun.
- Adil ol! Hem sözde hem de davranışta.
- Kolayca elde edilen, elden kolayca gider.
- Ne sözleri ne de eylemleriyle hiç kimse sana yarar getirmeyecek işlere bulaştırmamasın seni.
- Bilmediğin işlere kalkışma! Ama ne bilmen gerekiyorsa hepsini öğren. Daha mutlu bir yaşam sürersin böylece.
- Beden sağlığını göz ardı etme. Yediğinde, içtiğinde, beden eğitiminde ölçüyü gözet.
- Saf ve sade bir yaşama alıştırsın nefsinin. Arzu uyandıracak her şeyden sakın kendini.
- Gereksiz harcamalardan sakın. Eli sıkılıktan da... Ölçülü davranmak en iyisidir.
- Sana zararlı olabilecek hiçbir işe girişme! Eyleme geçmeden önce iyi düşün.
- Gün içinde yaptığın işlerin her birini yargının süzgecinden geçirmeden göz kapaklarının içine uykunun girmesine izin verme.
- İşe bir başla önce! Sonrasında eğer bir hata yapmışsan suçla kendini, doğru yapmışsan da sevin.

- Şunu bil ki, insanı yiyip bitiren kötülükler onun kendi seçiminin meyvesidir. İnsanlar yanı başlarında duran iyilikleri ise ne görürler ne bilirler. Kötülüklerden kurtulmayı pek az insan başarabilir.
- İnsanlığın yazgısıdır ölüm, unutma!
- Başkalarına öykünmekten sakın. Kendi aklınca düşün. Danış, tartış, ama seçimini özgürce yap.

4. BÖLÜM

PYTHAGORASÇILAR

Pythagorasçı mezhebin Yunanistan'da değil asıl İtalya'da yeşerip geliştiğini görmüştük. Zaten Pythagoras felsefesini ve öğretisini yayanlar da *Pythagorasçılar* adıyla bilinen topluluğa bağlı düşünür ve filozoflardır. Ve işte yine bu nedenledir ki, filozof Aristoteles bile bu öğretiden söz ederken Pythagoras'ın değil Pythagorasçıların adlarını anar.

Pythagoras, anlatıldığına göre, despot Polykrates'in dayanılmaz baskısı karşısında yurdu Samos'u terk ederek İtalya'nın Kroton kentinde yeni bir yurt edinmişti kendisine. Kısa sürede çevresinde Yunan kökenli bir de topluluk oluşturdu. Bu topluluk zamanla bir felsefi okul olmasının yanı sıra ayrıca bir tür mezhep ya da tarikata da dönüşmüştü. Bu tarikatın kurucusu Pythagoras'ın bizzat kendi nefsinde uyguladığı kutsama ve çilecilik tarzında katı kuralları, buyruk ve yasaklamaları da vardı. Koyduğu kurallardan ödün vermez tutumuyla müritlerince adeta bir Tanrı mertebesine yükseltilmişti Pythagoras.

Ancak bu kuruluş bir felsefe okuluydu da aynı zamanda. Bu yönüyle bilimsel araştırmalara, hekimliğe, aritmetik, geometri ve astronomiye de yönelmişti Pythagoras'ın okulu.

Pythagorasçı okul Pythagoras'ın sağlığında Güney İtalya'daki Yunan kentlerinde hızlı bir yayılma göstermişti. Ama onun ölümünden sonra Pythagorasçılar Akha kent-

leri üzerindeki üstünlüklerini yitirince Rhegion'da toplanmaya başladılar. Ne var ki orada kurdukları okul da varlığını uzun süre koruyamadı. Bu okuldan yalnızca Tarentumlu Arkhytas İtalya'da kalmıştı. Philolaos ve Lysis ise Yunanistan'a giderek bundan sonraki yaşamlarını Thebai'de sürdürmüşler, orada dersler vermişlerdi. Bu iki düşürden Lysis, Arkhippos ile birlikte güç bela Kroton'dan kaçarak canını kurtardığında Pythagoras'ın genç bir öğrencisiymiş.

Daha sonra, kimi başka Pythagorasçıların da İtalya'ya döndüklerini görüyoruz. Örneğin Philolaos İÖ 399'da, yani Sokrates'in öldürüldüğü yıl Thebai'den ayrılır. Platon'un *Phaidon* adlı yapıtında Sokrates, Philolaos'un öğrencileri Simmias ve Kebes ile söyleşir, onlara Philolaos'u sorar.*

Aristoteles Pythagorasçıların öğretileri konusunda şu görüşlerini dile getiriyor:

"Önce Pythagorasçılar sonluluk veya bir olan'ın ve sonsuzluğun, başka bazı şeylerin, örneğin ateş, toprak veya bu tiir diğer herhangi bir şeyin nitelikleri olmadığını, tersine sonsuzluk ve bir olan'ın kendilerinin, yüklemi oldukları şeylerin tözleri olduğunu düşünmekteydiler. Sayının her şeyin tözü olduğunu söylemelerinin nedeni budur. O halde bu konuda onlar bu düşünceye sahiptirler. Sonra öz sorunu ile ilgili olarak görüşler belirtmeye ve tanımlar vermeye başlayanlar da onlardır. Yalnız onlar bu konuyu çok basit bir biçimde ele almaktaydılar. Çünkü onlar çok yüzeysel tanımlar vermekte ve verilen bir tanımın hakkında geçerli olduğu ilk öznenin, tanımlanan şeyin tözü olduğunu düşünmekteydiler. (Bu, 2'nin, çiftin tasdik edildiği ilk

* Eflatun, *Phaidon*, 61 d 7- e 7.

sayı olmasından dolayı, çiftle ikinin aynı şey olmasına benzetilmektedir. Ancak hiç kuşkusuz çift olma ile iki olma aynı şey değildirler. Eğer aynı şey olurlarsa, bir şeyin birçok şey olması gerekir. Ancak bu onların gerçekten de çıkarmaktan çekinmedikleri bir sonuçtur.)*

ESKİ PYTHAGORASÇILAR

Krotonlu Demokedes

İlk Pythagorasçıların daha çok hekimler olduklarını görmekteyiz. Bu hekimlerin ilki Krotonlu Demokedes'di. Demokedes'in babası Kalliphon, Knidos'ta Asklepios rahibiymiş. Hekim-Tanrı Asklepios'un rahipleri de aynı zamanda hekimdiler. Kalliphon daha sonra Pythagoras gibi Güney İtalya'ya gider ve oradaki Kroton kentine yerleşir.

Kalliphon'un oğlu Demokedes, Kroton'da hekimlik yaparken, kolayca kızan babasından çok çektiği için daha fazla dayanamayarak ondan ayrılır ve Aigina'ya gider. Orada yerleşmesinin ilk yılında, elinde üstelik hekimlikle ilgili hiçbir gereç bulunmadığı halde, bütün öteki hekimleri gölgede bırakır. İkinci yıl Aiginalılar Demokedes'e devlet hazinesinden bir talent'lik bir ücret bağlarlar. Üçüncü yıl Atinalılar 100 mina'lık bir gelirle onu kendi hizmetlerine alırlar. Dördüncü yıl da iki talent'lik bir ücret karşılığında Samos Tiranı Polykrates'in hizmetine girer. Demokedes'in sayesinde Kroton hekimlerinin ünü de iyice yaygınlaşır. Polykrates'in ölümünden sonra ise Persler Demo-

* Aristoteles *Metafizik*, Çev.: Prof. Dr. Ahmet Arslan, Sosyal Yay., s. 106-107.

kedes'i alıp Susa'ya götürürler. Demokedes orada Pers İmparatoru Darius'u tedavi eder ve hastalığından kurtarır onu. Böylece Büyük Hakan'ın yanında hatırı sayılır bir kişi olur. Daha sonra Darius'un karısı Atossa'yı da tutulduğu göğüs ağrısından kurtarır. Demokedes'in tedavi konusunda yazdığı bir de kitabı varmış.*

İlk kuşak Pythagorasçılar arasında Kerkops, Petron, Brotinios, Hippasos gibi adlara rastlamaktayız. Bunların arasına Pythagoras'ın genç bir çağdaşı olan komik ozan Epikharmos da katılabilir. Epikharmos yaşamının uzunca bir bölümünü Syracuse'da geçirmişti. Birçok fragmanda onun Pythagorasçı düşüncelerine rastlanır. Ancak bunlarda Ksenophanes ve Herakleitos'un da tartışılmaz etkileri görülmektedir.**

Alkmaion

Eski Pythagorasçılar arasında en göze çarpan isim olarak Krotonlu Alkmaion'u görüyoruz. Hem hekim hem de filozoftu Alkmaion. Onun gençlik dönemi Pythagoras'ın yaşlılığına rastlar. Hekimliğinin yanı sıra doğa felsefesiyle de ilgilenir. Karşıtlıklar öğretisini onun Pythagorasçılardan ya da Pythagorasçıların ondan aldıkları konusu tartışmalıdır. Ancak Alkmaion'un bu karşıtlıkları Pythagorasçıların söz konusu ettikleri türden belirli karşıtlıklar olmayıp beyaz ve siyah, tatlı ve acı, iyi ve kötü, büyük ve küçük gibi tesadüfen seçtikleri karşıtlıklardır. Pythagorasçılar karşıtlıkların neler olduklarını ve sayılarını belirledik-

* Walter Kranz, *Antik Felsefe*, s. 57-59.

** Leon Robin, *La Pensée Grecque*, s. 74.

leri halde Alkmaion bu konuda belirsiz şeyler ileri sürmüştür.*

Diogenes Laertios, Favorinus'un *Tarih Derlemesi* adlı yapıtına atıfta bulunarak, doğa üzerine bir eser yazan ilk düşünürün Alkmaion olduğunu söyler. Ay'ın ve genel olarak üstündeki gök cisimlerinin ölümsüz yapıda olduğunu söylüyormuş Alkmaion. Yapıtına Tanrılara ve insanlara ilişkin görüşlerini belirten şu sözlerle giriş yapıyormuş:

*"Peirithous'un oğlu Krotonlu Alkmaion şu sözleri Brotinos'a, Leon'a ve Bathyllos'a söyledi: Görünmeyen şeyler konusunda, ölümlü şeyler konusunda Tanrıların kesin bilgisi vardır, bizler insan olarak, ancak tahminde bulunabiliriz."***

Alkmaion'un asıl önemi onun deneysel psikolojiyi bulmuş olmasından kaynaklanıyor.

Onun öğretisine göre duyu organlarının ve duyguların beyinle bağlantıları vardır. Örneğin ses duyusuyla ilgili olarak, sesin kulak çukuru boş olduğu zaman dıştaki havanın temasıyla meydana geldiğini söyler. Burnumuzla aynı anda hem koku alır hem de soluruz. Tat duyusunu dilimizle algılarız. Dil sıcak ve yumuşaktır, çünkü bu sıcaklık nedeniyle tatları eritir, gevşek yapısı nedeniyle de bu tatları beyne iletir. Gözler onları çepeçevre kuşatan su aracılığıyla görürler. Gözlerin ateş içerdikleri apaçık bir şeydir. Zira bir darbeye karşılaştığında kıvılcım saçarlar. Işık yandığı zaman gözler parlak ve saydam bölümleri aracılığıyla görürler. Bu yansıma ne denli berrak olursa görüş de o denli iyi olur.

* Aristoteles, *Metafizik*, 986 a 29-34.

** Diogenes Laertios, a.g.e. s. 409.

Bütün duyular şu ya da bu şekilde beyinle bağlantılıdır. İşte bu nedenledir ki, beyin yerinden oynadığı ya da yer değiştirdiği zaman onlar da iş görme yeteneklerini kaybederler. Çünkü duyuların yolu engellenmiş olur.*

Alkmaion'un, öğretisini karşıtlıklar üzerine kurduğu söylenmişti. Belirli sayıda nesne ya da kavramla sınırlı olmayan bu karşıtlıkların dengede bulunmalarıyla da sağlık korunmuş olur. Bunlardan birinin ötekilere tek başına egemen olması durumunda ise hastalıklar ortaya çıkar. Hastalık aşırı sıcaktan ya da soğuktan, çok fazla ya da yetersiz beslenmeden ileri gelir. Kaynağı ise ya kanda ya ilikte ya da beyindedir. Sağlık, niteliklerin orantılı bir biçimde birbirleriyle karışımıdır.**

*"Alkmaion ruhun -ölümsüz varlıklara benzediği için- ölümsüz olduğunu ileri sürüyor. Böyle oluşu da onun sürekli olarak hareket halinde bulunmasından ileri geliyormuş. Çünkü Tanrısal varlıklar da sürekli hareket halindedirler: Ay, Güneş, yıldızlar ve bütün gökyüzü gibi."****

Alkmaion'a göre insanın öteki varlıklardan farkı, onun yetkin olmasıdır. Öteki varlıklar da duyularıyla algılarlar, ama düşünemezler.

Alkmaion hayvanlar üzerine otopsiler yaparak beynin zihinsel yaşamın merkezi olduğu sonucunu çıkarmıştı. Hekimlik mesleğinde de bir göz çıkartma operasyonuna cesaret gösterecek derecede yetkin olduğu söylenir.

* Jonathan Barnes, *Early Greek Philosophy*, s. 38.

** Jonathan Barnes, *Early Greek Philosophy*, s. 37

*** Jonathan Barnes, *Early Greek Philosophy*, s. 37

Himeralı Petron

Bu düşünüre göre, evrende 183 dünya varmış ve bunlar her bir kenarında 60 dünyanın yer aldığı bir eşkenar üçgen biçiminde dizilmişlermiş. Geriye kalan üç dünyanın her biri de üçgenin birer köşesinde duruyormuş. Kenarlarda art arda sıralanmış bu dünyalar birbirlerine değişiyor ve bir halka halinde dönüyorlarmış.*

Metapontumlu Hippasos

Hippasos'un etkinliğini İÖ 5. yüzyıl ortalarında sürdürdüğü sanılıyor. Hippasos, Pythagoras'ın öğrencisiymiş. Eğer öyleyse Pythagoras'ın oldukça ileri yaşında ve kendisi de çok gençken onun öğrencisi olmuş olmalı. Hippasos'un Pythagorasçı ilk bilimsenisi ve matematikçi olduğu söylenir. Doğa bilimlerinde oldukça ileri düşüncelere sahipmiş anlaşıldığına göre.

Hippasos da Herakleitos gibi ateşi kendi felsefesinin başlangıç ilkesi (arkhe) olarak kabul ediyordu. Bu bakımdan ele alındığında Herakleitos'tan Pythagorasçılara uzanan doğa felsefesi zincirinin bir halkası olarak görülebilir Hippasos. Ona –ve Herakleitos'a– göre evren tektir, sınırlıdır ve sürekli hareket halindedir. Nesneler ateşin yoğunlaşması ya da seyrelmesiyle meydana gelirler, sonra yine ateşe karışarak orada çözülürler.

Hippasos'un yazılı hiçbir yapıt bırakmadığı söylenir. Bir inanışa göre Pythagorasçıların Pentalpha'ya ilişkin sırlarını açıkladığı için denizde boğularak ölmüştür.

* Walter Kranz, *Antik Felsefe*, s. 57; Wilhelm Capelle, *Sokrates'ten Önce Felsefe*, s. 76.

SONRAKİ PYTHAGORASÇILAR

Pythagorasçı felsefenin temelini oluşturan *Sayılar Öğretisi*'nin yeni kuşak Pythagorasçılar üzerinde de çok etkili olduğunu görmekteyiz. Aynı şekilde evrenbilim (kozmo-
loji), matematik, müzik, ahlak, pedagoji konularında da bu etki süregelmektedir.

Krotonlu Philolaos

Diogenes Laertios bu filozofun Pythagoras'ın öğrencisi olduğunu söylüyor.* Ancak ikisinin doğumu arasında yüz yılı aşkın bir zaman aralığı olduğuna göre (Pythagoras İÖ 580; Philolaos İÖ 470) olanaklı görünmüyor bu. Ol-
sa olsa üstadın ilkelerini benimseme doğrultusunda ma-
nevi açıdan bir öğretmenlik-öğrencilik ilişkisi ve niteleme-
si söz konusu olabilir.

Philolaos, Pythagorasçıların uğradıkları kırımdan can-
larını kurtarabilen birkaç kişiden biriymiş. Kroton'dan
Yunanistan'a gitmiş, yaşamının bir bölümünü orada ders
vererek geçirmiş. Platon'un *Phaidon* adlı yapıtında adları
geçen Simmias ile Kebes, Philolaos'un öğrencileriydiler.
Bu yapıtta Sokrates onlara hocaları Philolaos ile "*insanın
kendi hayatına kıymaya hakkı olup olmadığı*" konusunda tar-
tışıp tartışmadıklarını sorar.

Philolaos da Alkmaion gibi bir hekimdi aynı zamanda.
Ama bu mesleğinin yanı sıra ilkeler, sayılar, uyum, evren-
bilim, ahlak üzerine de görüşler ileri sürmüştür.

Philolaos ilke olarak *sınırı* ve *sınırsız* benimsiyordu. O-
na göre, var olan bütün şeylerin ya sınırlayan ya sınırsız

* Diogenes Laertios, a.g.e. s. 410.

ya da hem sınırlayan hem sınırsız olması gerekir. Ama şeyler yalnızca sınırsız olamazdı. Öyleyse şeyler yalnızca ne sınırlayanlardan ne de sınırsızlardan meydana gelmediğine göre evrenin içindeki şeylerin sınırlı ve sınırsızın uyum içinde birleşmesinden oluştuğu apaçıktır. Olgular da bunu açıkça ortaya koyar: Sınırlayanlardan oluşan kimi şeyler sınırlar; hem sınırlayanlardan hem de sınırsızlardan oluşanlar hem sınırlayan hem de sınırlamayandır. Sınırsız şeylerden meydana gelenler ise gerçekten sınırsızdırlar.*

Sayılar konusunda da şunları söylüyor Philolaos:

*"Bilinen her şeyin bir sayısı vardır. Zira sayı olmasaydı hiçbir şey ne düşünülebilir ne de bilinebilirdi. Sayı da kendine özgü biçimde tek ve çift olarak iki çeşittir. Bir de her ikisinin karışımından oluşmuş çift-tek diye üçüncü sayı daha vardır. Bu iki çeşidin her birinin de şeylerin bizzat kendi içlerinde ifade edildikleri birçok çeşidi vardır."***

Daha önceki bölümlerin birinde Pythagorasçıların evrenbilim konusundaki görüşlerinden söz edilmişti. (Bkz. Pythagoras ve Evrenbilim) Bir *merkezi ateş*'ten söz ediyorlardı Pythagorasçılar. Philolaos'a göre dünyanın ortasında bulunuyormuş bu merkezi ateş. O buna "Evrenin Ocağı", "Zeus'un Evi", "Tanrıların Anası", "Doğa'nın Anası", "Doğa'nın Sunağı", "Doğa'nın Bağı ve Ölçüsü" diyormuş. Ayrıca en üst noktada her şeyi kuşatan bir ateş daha varmış. Ama doğanın ortası önce geliyormuş ve bunun çevresinde de on Tanrısal cisim dönmekteymiş. Sabit yıldızlar küresi, sonra beş gezegen, sonra güneş, sonra ay, son-

* Jonathan Barnes, *Early Greek Philosophy*, s. 176-77.

** Jonathan Barnes, *Early Greek Philosophy*, s. 177.

ra yeryüzü, sonra karşı-yer, hepsinden sonra da merkezdeki ocağın yerini tutan ortadaki ateş geliyormuş. İçinde öğelerin en saf halleriyle yer aldıkları çevreleyen en yüksek bölümüne Olympos diyormuş. Olympos yörünge-
sinin altındaki –içinde ay ve güneşle birlikte yer aldığı bölgeye “kozmos”; onların da altında, ayın aşağısında ve yeryüzünün çevresinde, Oluş’un bulunduğu değişken bölüme de “gökyüzü” adını veriyor. Ona göre bilgelik düzen içindeki göksel cisimlerle ilintiliymiş. Erdem ise düzensizliğin ürünüymüş. Bunlardan ilki yetkin, ikincisiyse yetkin olmayanmış.*

Philolaos’un sağlık ve hastalık konusundaki görüşleri de şöyle:

“Bedenimiz sıcaktan oluşmuştur. Soğuktan pay almamıştır. Tohum sıcaktır ve hayvanları meydana getiren de tohumdur. Tohumun korunduğu yer ise döl yatağıdır. Burası daha da sıcaktır ve tohuma benzer. Bir şeyin benzeri olan şey, benzediği şey kadar güçlüdür. Şu halde, hayvanları meydana getiren şey soğuktan pay almadığına göre onun korunduğu yer de soğuktan pay almamıştır. Öyleyse orada oluşacak hayvanın da aynı nitelikte olacağı apaçık ortadadır. Oluşum ise şu aşamalardan geçer:

*Doğumdan hemen sonra hayvan dıştaki soğuk havayı solu-
mayla içeri çeker, sonra da dışarı verir onu. Sıcak olan bedeni-
miz de dıştaki havayla soğutulmuş olur böylece. Bedenimizin oluşması bunların yapılmasıyla ilintilidir.*

*Hastalığı yapanlar safra, kan ve balgamdır. Hastalığın yapı-
taşlarıdır bunlar. Beden içerden sıkıştırılınca kan da koyulaşır;
bedendeki damarlar yayılınca da incelir. Safra bedenin öz suyu-*

* Jonathan Barnes, *Early Greek Philosophy*, s. 179.

dur. Balgam ise doğası gereği sıcaktır: Çünkü bu sözcük (balgam) "yanmak, yangılanmak" fiilinden kaynaklanıyor. Bedendeki yangılanma balgamdan ileri gelir. Bu da hastalığın nedenidir. Diğer nedenler ise sıcaklığın, yiyeceğin ya da soğukluğun aşırılığı ya da yetersizliği gibi şeylerdir."***

Philolaos yerkürenin, merkezi ateşin çevresinde (güneş ve ay tarzında eğik bir çember çizerek) döndüğünü söylüyormuş.***

Philolaos'un iddiasına göre kozmos iki kez son bulmuş: Biri gökyüzünden dökülen ateş, diğeri yıldızların dönmesinden dolayı dökülen aydaki su yüzünden. Bu suyun buharlaşması kozmosun besiniymiş.****

Philolaos kimi organlarımızın işlevleri konusunda da görüş ileri sürüyor. Ona göre baş düşüncenin, yürek ruh ve duygunun, göbek oluşumun ve ilk gelişimin, üreme organlarıysa tohumun ve üremenin merkezidir. Beyin insanın, yürek hayvanın, göbek bitkinin, üreme organları da bütün bunların hepsinin ana ilkelerini içerir.*****

Lokrisli Timaios

Biz bu filozofu yalnızca Platon'un yapıtlarından ismen tanımaktayız. Dahası Timaios adının Pythagorasçı filozof-

* Yunanca'da *balgam* anlamına da gelen *flegma* (Yun.: φλεγμα) sözcüğü *yanma*, *yangılanma* demektir. Bu sözcük de *yakmak*, *yanmak*, *tutuşturmak* anlamlarını içeren *flegein* (Yun.: φλεγειν) fiilinden kaynaklanmaktadır.

** Jonathan Barnes, *Early Greek Philosophy*, s. 180-181.

*** Jonathan Barnes, *Early Greek Philosophy*, s. 179.

**** Wilhelm Capelle, *Sokrates'ten Önce Felsefe*, s. 368.

***** Jonathan Barnes, *Early Greek Philosophy*, s. 180.

ların yanı sıra, ancak Platon'dan sonra anılmaya başladığı sanılıyor.

Platon, Timaios'u onun adını vermiş olduğu yapıtta Sokrates'in ağzından, *"o yurdunda ne zenginlik ne de asillikten yana kimseden aşağıdır. Yurdunda yüksek vazifeler görmüş, büyük şerefler kazanmış, sanırım felsefenin de en yüksek tepelerine erişmiştir"* sözleriyle tanıtıyor. Biz Timaios'un görüşlerini de yine bu yapıttaki sözlerinden öğreniyoruz. Timaios bu yapıtta her konuda görüşlerini aktarıyor bize. Ama bu görüşler, yaşayıp yaşamadığını kesin olarak bilemediğimiz Timaios adındaki filozofa mı aittir gerçekten?

Timaios'un gerçekten yaşadığını varsayarak onun evrenbilim konusunda sözlerine gelecek olursak, Tanrı evreni kurarken önce ateş ve toprakla işe başlamış. Ama elde yalnızca iki nesne olunca, bir üçüncüsü olmaksızın onların güzelce birleştirilemeyeceğini düşünerek aralarına da havayla suyu koymuş ve onları mümkün olabildiğince aynı orantıda birleştirmiş. Öyle ki havaya göre ateş ne ise, suya göre hava o olmuş; suya göre hava ne ise toprağa göre de su o olmuş. Bu birleşme sayesinde gözle görülür, elle duyulur bir gök vücuda getirmiş. İşte evrenin gövdesi bu dört öğeden yaratılmış böylece. Şekil olarak da ona en uygun, kendisiyle en çok ilgili olanı vermiş. Bu da, her yanı her yerde merkezden aynı uzaklıkta olan küre şekliymiş. Bu yuvarlak şekil hepsinin en kusursuzu, kendi kendine en çok benzeyeniymiş.*

Yapıtta daha birçok konuda görüşlerini bildirir Timaios.

* Eflatun, *Timaios*, Çev.: Erol Güneç - Lütfi Ay, M.E.B. Yayınları.

Eurytos

Sonraki Pythagorasçılığın ilginç kişiliklerinden biri de Eurytos'tur kuşkusuz. İÖ 450 ya da 440 yıllarında doğduğu sanılıyor. Tarentumlu ya da Krotonlu olduğu söylenir. Eurytos, Philolaos'un çömeziymiş. Anlaşıldığına göre sayılar kuramını iyice aşırılığa götürmüştü. Aristoteles onun insan ve at için ayrı birer sayı saptadığını belirtir.* Değişik renklerdeki çakıl taşlarıyla da insan, hayvan ve bitki figürleri yaparak canlı varlıkları simgesel bir biçimde gösteriyormuş.

Tarentumlu Arkhytas

Yetenekli bir komutan, yönetici, filozof ve de matematikçi. Komutanlık görevi sırasında hiç yenilgi tatmamış. Büyük kıskançlık uyandırdığı için bir kez komutanlıktan çekildiği, ama çekilince askerlerin de anında düşmanın eline düştükleri söylenir.**

Arkhytas İÖ 4. yüzyılın ilk yarısında yaşamış. Platon'un da dostuymuş. Platon'un yedinci mektubundan anlaşıldığına göre Arkhytas, Syracuse'da onu tehlikeli bir durumdan da kurtarmış.

Her alandaki erdeminden ötürü birçok insan hayranmış ona. Bu nitelikleri dolayısıyla, başkaları yasa gereği bir yıldan çok komutanlık yapamazken Arkhytas yedi kez komutan seçilmiş. Sözde ve eylemde tutarlılığıyla ünlü bu filozof, kölelerine insanca davranışıyla da tanınmıştı. Örneğin bir sefer dönüşü çiftliğine gittiğinde kahyayla diğer

* Aristoteles, *Metafizik*, 1092 b 8-13.

** Diogenes Laertios, a.g.e. VIII /82, s. 409.

çalışanların işleri yüzüstü bıraktıklarını, hiç çalışmamış olduklarını görünce çok kızar. Ama öfkesine hâkim olarak yine de cezalandırmaz onları ve yalnızca bir uyarıda bulunmakla yetinir.*

Alman düşünür Eduard Zeller, Arkhytas'ın felsefe ve bilim tarihindeki yerini şöyle değerlendiriyor:

*“(Arkhytas) Eski Pythagorasçı düalizme, onu dinamik, enerjik bir sisteme dönüştürmek suretiyle yeni bir şekil vermiş ve böylelikle matematik, mekanik, akustik ve astronomi üzerinde çığır açıcı bir tesir icra etmiştir. Şeylerin esası form (εἶδος) ve maddenin (ὕλη) somut birliğine dayanmaktadır. Hareket ettirici aslî güç (ἐνέργεια) unsurlardan müteşekkil maddeyi cisimlere dönüştürmektedir. Maddeyi daima akan ve değişken harekete çözümlediği gibi, matematik doğru düşüncesini de, hareket eden bir noktanın yolu şeklinde formüle etmek suretiyle matematiğe hareket geometrisini getirmiştir.”***

“Nihayet matematiği teknik problemlerin çözümüne tatbik etmiştir. Sözgelini ağaçtan uçan bir güvercin yapmış olduğu sanılmaktadır. Keza Pythagorasçı astronomi teorilerinin gelişmesinde gözlemlenecek ilerlemeyi de Arkhytas'ın etkisine bağlayabiliriz. Gökkubbenin dönmesi yerine, yerin eksenini etrafındaki hareketinden yola çıkarak astronomik fenomenleri açıklama teşebbüsü buna dahildir. Bu ilerleme, Syrakusalı Pythagorasçılardan Ekphantos ve Hiketas'a atfedilmektedir. On kürenin etrafında döndüğü farz edilen merkezi bir ateşin mevcudiyetini kabul eden sistemde (eskilerce Philolaos'a atfedilen) daha ileri bir adım atılmıştır: güneş, ay, yer ve beş gezegen, sabit yıldızlar ve

* Walter Kranz, *Antik Felsefe*, s. 172.

** Eduard Zeller, *Grek Felsefesi Tarihi*, Çev.: Ahmet Aydoğan, İz Yayıncılık, s. 95-96.

*sayıyı tamamlamak için icat edilmiş ve ondan ayrılmış olan –yarımkürede yaşadığımız için bize görünmeyen– karşı-yer (ἀντίχθων) astronomi ile ilgili bu teorilerin dördüncü yüzyılın ortasından önce formüle edilmesinin imkânsız görünmesi, Demokritos’a kadar bütün İonyalı fizikçilerin bunlar hakkında hiçbir şey bilmemesi, Platon’un Phaidon’unda bile, yani 380’de yerin dünyanın merkezinde hareketsiz tasavvur edilmesi ve Platon’un, ancak en son eserlerinin, yani Yasalar’ın, hiç olmazsa öğrencisi Heraklides Pontikos tarafından savunulmuş bir hipotez olan yerin sürekli hareketine dair oldukça yeni olan teorinin bilgisini ele vermesiyle doğrulanmaktadır. Yerin evrenin merkezinden çıkarılması, eskilerin Kopernik’i mesabesindeki Samoslu Aristarkhos’un (İÖ 270), geometrik bir hipotez olarak güneş merkezli sistemini inşa edebilmesinin zeminini hazırlanmıştır. Bu astronomi teorileri, ancak büyük ihtimalle gene Arkhytas’a izafe edilebilecek ve onun öğrencisi (Knidoslu) Eudoksos’un daha ileri önermeler çıkartacağı sonsuz küçükler (infinitesimal) ve irrasyonelin (sayıların) keşifleri de dahil olmak üzere matematikteki mukabil bir ilerlemeyle mümkün olmuştur.”**

Arkhytas’ın düşüncelerini onun Harmonika’sından bir alıntıyla biraz daha aydınlığa çıkarmaya çalışalım:

“Matematikçiler bana mükemmel bilgiler elde etmiş gibi görünüyorlar ve onların tek tek nesnelerin yaradılışı üzerine doğru olarak düşünmeleri hiç de şaşılacak bir şey değil. Zira âlem –bütünü üzerine mükemmel bilgiler elde ettiklerinden, nesnelerin yaradılışı üzerine de tek tek olarak mükemmel bir görüşe sahip olacaklardı. Böylece bize yıldızların hızı, batışları ile doğuşları üzerine açık bir tanıma (bilgi) verdiler, geometri, sayılar

* Eduard Zeller, *Grek Felsefesi Tarihi*, Çev.: Ahmet Aydoğan, İz Yayıncılık, s. 96.

*(aritmetik) ve küreler ve bir de musiki. Zira bu bilimlerin kardeş oldukları görülüyor. Zira bunlar var olanın kardeş iki pek eski şekliyle uğraşıyorlar.”**

Syrakusaili Hiketas

Bu filozof gökyüzünün, güneşin, ayın, yıldızların, genel olarak da yeryüzü üzerindeki tüm evrenin hareketsiz olduğunu söylüyormuş. Yalnızca yeryüzü hareket ediyormuş. Yeryüzü kendi eksenini çevresinde çok büyük bir hızla dönüyormuş. Eğer yeryüzü durup da gökyüzü hareket haline geçseymiş ortaya çıkacak olgular yine aynı olacaktı.^{**}

Ekphantos

Ekphantos’un düşüncelerini de yine alıntılardan öğreniyoruz:

*“Syrakusalı Ekphantos adında biri, şeyler hakkında doğru bilgiler elde etmenin mümkün olmadığını, ama onların sınırlanabileceğini iddia ederek onlar hakkındaki kanısını ifade etmiştir. İlk cisimler ise bölünmezmiş ve aralarında üç fark varmış: Büyüklük, biçim ve güç; bunlardan da algılanabilen şeyler meydana gelmiş. Onların (ilk cisimler, yani atomlar) miktarı sınırlı olup sonsuz değilmiş. Ama cisimler ağırlıktan ve dıştan gelen bir çarpmadan değil, onun akıl ve ruh diye tanımladığı Tanrısal bir güçten dolayı hareket ediyormuş. O buna bunun yanı sıra evren diyor; bu evren Tanrısal güçten dolayı küre biçimini almış. Yeryüzü, yani evrenin ortası ise kendi merkezinde, batıdan doğuya doğru hareket ediyormuş.”****

* Walter Kranz, *Antik Felsefe*, s. 176.

** Walter Kranz, *Antik Felsefe*, s. 179.

*** Wilhelm Capelle, *Sokrates’ten Önce Felsefe*, s. 371.

"Pythagorasçılardan Syrakusalı Ekphantos'un savına göre, görülebilen bütün şeylerin ilkeleri bölünmeyen cisimler ve boşlukmuş. Zira Pythagorasçı monadların cisimsel olduklarını ilk defa o ileri sürmüştür.

"Ekphantos evrenin atomlardan meydana geldiğini, ama bir öngörü tarafından yönetildiğini iddia ediyordu.

*"Pontoslu Herakleides ile Pythagorasçı Ekphantos yeryüzünün hareket ettiğini iddia ediyor, ama bulunduğu yerden çıkarak uzayı boydan boya kat etmiyor, tersine dingilinde dönen bir tekerlek gibi batıdan doğuya doğru kendi merkezi etrafında."**

YENİ PYTHAGORASÇILAR

Bir de Roma İmparatorluk Çağı'nda yaşamış Pythagorasçılar var. Bu düşünürlere de Yeni Pythagorasçılar adı veriliyor. Bunlar da Tyanalı Apollonios, Gadesli (İspanya'da Cadiz) Moderatus, Gerasalı Nikomakhos, Apameialı Numenios' tur.

Güney İtalya'daki Tarentum'da kurulan Pythagorasçı okul Arkhytas'ın önderliğinde önemli bir gelişme göstermişti. Bu okul İÖ 4. yüzyılın ilk çeyreğinden başlayarak Platon'un Akademeia'sı ile ilişkiye girmişti. Bunun sonucu olarak da Platonculuğun içinde Pythagorasçı etkilerin ortaya çıktığını görüyoruz. Bu etkiler, Platon'un "Phaidon", "Timaios", "Devlet" vb. yapıtlarına da yansımaktadır.

* Wilhelm Capelle, *Sokrates'ten Önce Felsefe*, s. 371.

Tyanalı Apollonius

İS 1. yüzyılda yaşayan Tyanalı Apollonios'un yaşamı bir roman kahramanını andırır adeta. Tyana, yurdu-muzun Kapadokya olarak bilinen yöresindeki –günümüz-deki adıyla– Kemerhisar kentidir. Tyanalı Apollonios'un yaşamı da örnek aldığı üstadı Pythagoras'inkine benzer. O da Pythagoras gibi birçok yolculuk yapmıştır. Üstadı gibi kerametler göstermeye çabaladığı söylenir. Bu yüzden de adı karşıtlarınca sihirbaz ve şarlatana çıkarılmıştır. Buna karşılık Roma İmparatoriçesi Iulia Domna İS 217 yılında, yazar Philostratus'a Apollonios'un yaşamöyküsünü yazmasını buyurur. Philostratos bu yapıtta Apollonios'u birçok mucize gösteren kutsal bir kişiliğe büründürür. Bu yapıt çoktanrılı inanca bağlı insanlar üzerinde büyük bir etki uyandırır ve birçoklarının dinsel duygularını alevlendirir. İmparator Caracalla'nın Apollonios adına bir *heroon* (kahramanlar için yaptırılan anıt-mezar) yaptırdığı söyleniyor. Bir başka imparator Alexander Severus (222-235) ise Lararium'a Apollonios'un suretini koydurmuş. Burada İsa'nın, İbrahim'in ve Orpheus'un da suretleri bulunuyormuş.*

Apollonius'un göstermiş olduğu mucize ya da kerametler arasında özellikle hastaları iyileştirme ya da ölüleri diriltme türünden olanları onun İsa'yla karşılaştırılmasına yol açar. "*Philostratos'un Tyanalı Apollonios'un yaşamını konu alan yapıtında felsefe gerçek bir din, filozof da Tanrı'nın peygamberi ve hizmetçisi olarak görülür. İnsanın en büyük problemi ve ruhu bedenin ve duyumsal dünyanın bağlarından*

* Christoph Riedweg, *Pythagoras*, s. 125.

*kurtarmanın yegâne yolu, saf ve temiz bir hayat sürmek, Tanrı'ya dosdoğru ibadet etmektir.”**

Gadesli Moderatus

Tyanalı Apollonios'un efsanelerle karışık da olsa yaşamı konusunda bir hayli bilgi sahibi olmamıza karşılık, Gadesli hakkındaki bilgilerimiz o kadar fazla değil. Bildiklerimizi de daha sonraları kaleme alınmış bazı parçalardan öğrenmekteyiz.

Gadesli Moderatus 1. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış. Porphyrius'tan öğrendiğimize göre, Moderatus yedi kitaplık yapıtında, Pythagorasçıların –temel kavramlar ve ilkelerin belirgin bir biçimde anlaşılmasının ve ifade edilmesinin zorluğu yüzünden– öğretilerini simgesel olarak açıklamak amacıyla sayılar üzerinde uzmanlaştıklarını söylüyormuş. Yine ona göre, *“Bunun benzeri bir durum da seslerin harflerle temsil edilmesidir ki, bunlar da öğrenimin ilk öğeleri diye adlandırılan işaretlerle kavranırlar. Daha sonra ise bunların aslında gerçek öğeler olmadıklarını, yalnızca simgesel olduklarını öğreniyoruz.*

*“Örneğin geometriciler cismani olmayan şekilleri sözcüklerle ifade edemedikleri için figürlerle tanımlama yöntemine başvururlar. Bir üçgen çizilmiş olduğunu varsayalım: Çizilen şekil gerçek bir üçgeni ifade etmeyecek, onu temsil etmiş olacaktır ancak. İşte yine bunun gibi, cismani olmayan kavramlar ve temel ilkeler de sözcüklerle anlatılamazlar, sayılar aracılığıyla temsil edilebilirler yalnızca.”***

* Eduard Zeller, *Grek Felsefesi Tarihi*, s. 331.

** Porphyrius, *Life of Pythagoras*, s. 49.

Gerasalı Nikomakhos

İkinci yüzyılda yaşamış olan Gerasalı (Günümüzde *Ce-raş-Ürdün*) Nikomakhos hem matematikçi hem de müzikolog sıfatıyla çıkar karşımıza. Biz bu filozofu *Armoni El-kitabı* ve *Aritmetiğe Giriş* adlı yapıtlarıyla tanımaktayız.

Nikomakhos, Platoncu “kavranabilir dünya” ve “duyulabilir dünya” olarak ayrı ayrı incelenen kavramları Pythagoras’a bağlar. Gerçekliği “büyüklük” ve “çokluk” diye ayrı iki düzen olarak ele alıyor Nikomakhos. Akıl ise dört ayrı bilimin konu edindiği bu iki düzenin bilgisidir. Bu bilimler aritmetik, müzik, geometri ve astronomidir. Bu dört bilimin en önemli olanıysa aritmetiktir. Aritmetik, Yaratıcı Güç’ün zihninde, evrenin düzenini yerleştirirken uygulayacağı bir plan olarak mevcuttur çünkü.

Nikomakhos’un, sayıların gizemli özelliklerini ele aldığı ve günümüze kimi fragmanlar biçiminde ulaşmış “*Arithmetika Theologoumena*” (*Sayıların Teolojisi*) adlı bir yapıtı daha varmış.

Apameialı Numenios

Apameialı (Suriye) Numenios ikinci yüzyılda yaşamış. Numenios’un adı daha çok Pythagorasçı filozoflar arasında geçmekteyse de Platon felsefesiyle de bağları vardır. Numenios, Platon’un, yüce Pythagoras’la şakacı Sokrates arasındaki ortalama bir konumda yer aldığını belirtiyormuş. Numenios’a göre Sokrates de gizli bir Pythagorasçıymış.*

* Christoph Riedweg, *Pythagoras*, s. 126.

Numenios, Platoncu düşüncenin kökenini Doğu bilgelğinde arıyordu. “Platon’un Yunanca konuşan bir Musa” olduğunu söylüyormuş.*

Numenios’un düşüncesinde düalist bir Tanrı kavramı mevcuttur. Ona göre Tanrı sonsuzdur ve kusursuzdur. Bir de bunun karşıtı olan sonsuz madde vardır. Değişmez mükemmellikteki Tanrı bu yüzden aşağı hiçbir varlıkla ilişkide bulunamayacağına göre, bir de ikinci bir Tanrı’ya (Demiurgos) gereksinme olacaktır. “Dünyanın Ruhu” olan ikicil (düalist) yapıdaki Demiurgos hem Tanrı hem de maddeyle ilişki kurarak “Üçlü hiyerarşiyi” tamamlar. Numenios *ikiciliği* vurgulayarak kötülüğü maddeyle özdeşleştirir ve de ayrıca onunla “kötü dünya ruhu” arasında bağlantı kurar. İnsan ayrıca, ruhu ve bedeni arasındaki karşıtlığa dayanan ikiciliğin yanında, ruhunun ussal ve ussal olmayan niteliği dolayısıyla da bir ikicilik barındırır. Yaşam ise ruhun maddi sınırları aşması bu ikicilikten kurtulma sürecidir.**

* Leon Robin, *La Pensée Grecque*, s. 49.

** *Ansiklopeadia Britannica*.

SONSÖZ

Pythagorasçılık, dolayısıyla da *Pythagorasçılar* konusunda son olarak şunları söyleyebiliriz:

Pythagoras'ın adına bağlanmış okul, yine onun adıyla bilinen bir felsefe akımının kaynağı olmuş ve çok kısa sürede bu akıma birçok yandaş kazandırmıştı. Dahası bu okul etkisini yüzyılların ötesine de taşıdı gördüğümüz gibi. Pythagorasçılara gelinceye değin maddenin kaynağı olarak tek bir ilke benimseniyordu. Bu madde de –Miletoslu filozoflarda görüldüğü üzere– su ya da hava gibi somut bir varlıktı. Pythagorasçılar ise bu somut *Arkhe*'lerin yerine yine arkhe olarak soyut *Sayı*'ları geçirdiler. Bunun yanı sıra kavramların karşısına bir de onların karşıtlarını koyarak *Tekçilik*'ten (*monizm*), *İkicilik*'e (*düalizm*) geçtiler.

Ne var ki Pythagorasçılık bir felsefe okulu olmasının yanı sıra müritlerine ve inananlarına bir yaşam tarzı öneren –dahası bunu dayatan– bir dinsel tarikat biçimine de dönüşmüştü. Pythagorasçılar sayıların gizeminin ve karşıtlıkların ortaya koydukları uyumun büyüleyici etkisiyle, Miletoslu *Doğacı* (*Physiologos*) filozofların ötesine geçerek bir *Metafizik*'in (*Doğa ötesi*) temellerini de atmış oldular.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Aristoteles: *Metafizik*, Çev.: Prof. Dr. Ahmet Arslan, Sosyal Yayınlar, 2. Basım, Kasım, 1996.
- Ataç, Nurullah: *Samsatlı Lukianos, Seçme Yazılar*, K Kitaplığı, 2002.
- Bailly, Anatole: *Dictionnaire Grec-Français*, Hachette, 26. Edition, 1963.
- Barnes, Jonathan: *Early Greek Philosophy*, Penguin Classics, 2001.
- Bayladı, Derman: *Klasik Mitologyada Tanrılar, Olaylar, Kahramanlar; Mitoloji Sözlüğü*, Say Yayınları, 2005.
- Burnet, John: *Early Greek Philosophy*, Elibron Classics, 2005.
- Capelle, Wilhelm: *Sokrates'ten Önce Felsefe*, Çev.: Oğuz Özügöl, Pencere Yayınları, 2006.
- Cevizci, Ahmet: *İlkçağ Felsefesi Tarihi*, Asa Kitabevi, 2001.
- Diogenes Laertios: *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, Çev.: Candan Şentuna, Yapı Kredi Yayınları, 2004.
- Eflatun: *Devlet*, Çev.: Sabahattin Eyüboğlu-Mehmet Ali Cimcoz, Remzi Kitabevi, 1975.
- Eflatun: *Kratylos*, Çev.: Suad Y. Baydur, M.E.B. Yayınları, 1997.
- Eflatun: *Phaidon*, Çev.: Suut K. Yetkin-Hamdi R. Atademir, M.E.B. Yayınları, 1997.
- Eflatun: *Timiaios*, Çev.: Erol Güney-Lütfi Ay, M.E.B. Yayınları, 1997.
- Fridel, Egon: *Antik Yunan'ın Kültür Tarihi*, Çev.: Necati Aça, Dost Yayınevi, 2004.
- Frolov, İvan: *Felsefe Sözlüğü*, Çev.: Aziz Çalışlar, Cem Yayınevi, 1997.

- Gomperz, Theodore: *Extrait de Theodore Gomperz, Orphee et Pythagore*, Chapitre I, La doctrine de transmigration des âmes.
- Graves, Robert: *The Greek Myths 1-2*, Penguin Books.
- Gökberk, Macit: *Felsefe Tarihi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1961.
- Hançerlioğlu, Orhan: *Felsefe Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, 2004.
- Hançerlioğlu, Orhan: *Düşünce Tarihi*, Remzi Kitabevi.
- Herodotos: *Herodot Tarihi*, Çev.: Müntekim Ökmen, Remzi Kitabevi, 1973.
- Iamblichus of Syrian Chalcis's: *Life of Pythagoras*.
- Kranz, Walther: *Antik Felsefe, Metinler ve Açıklamalar*, Çev.: Suad Y. Baydur, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1948.
- Kingsley, Peter: *Antik Felsefe Gizem ve Büyü*, Kabalcı Yayınevi, 2002.
- Photius: *Anonymous Biography of Pythagoras*.
- Porphyry: *Life of Pythagoras*.
- Riedweg, Christoph: *Pythagoras His Life, Teaching, and Influence*, Cornell University Press, 2002.
- Robin, Leon: *La Pensée Grecque et les origenes de l'esprit scientifique*, Albin Michel.
- Russel, Bertrand: *Batı Felsefesi Tarihi*, Antikçağ, Bilgi Yayınevi, 1972.
- Sena, Cemil: *Meşhur Filozoflar Ansiklopedisi*, Nebioğlu Yayınevi.
- Thomson, George: *İlk Filozoflar*, Çev.: Mehmet H. Doğan, Payel Yayınevi, 1988.
- Weber, Alfred: *Felsefe Tarihi*, Çev.: H. Vehbi Eralp, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1949.
- Zeller, Eduard: *Grek Felsefesi Tarihi*, Çev. Ahmet Aydoğan, İz Yayıncılık.

ADLAR DİZİNİ

Abaris 29	Ekphantos 116, 118, 119
Aithalides 33	Empedokles 9, 95
Akhilleus 36	Epikharmos 106
Alexander Severus 120	Eros 38, 39
Alkmaion 106, 107, 108, 110	Eudemos 74
Anaksimandros 15, 18, 25, 58	Eudoksos 28, 117
Anaksimenes 15, 58	Euphorbos 33, 75
Apollon 16, 17, 28, 29, 39	Eurydike 37
Apollonios (Rodoslu) 36	Eurytos 115
Apollonios (Tyanalı) 119, 120, 121	Favorinus 107
Argonautlar 36, 37	Glaukon 94
Aristippos 17	Hades 33, 34, 37, 39, 41, 73, 75
Aristoteles 7, 9, 13, 45, 62, 66, 72, 74, 103, 104, 115	Hekataios 96
Arkhippos 26, 104	Helios 38
Arkhytas 104, 115, 116, 119	Hera 31, 39
Aspasia 97	Herakleides 119
Atossa 106	Herakleitos 95, 106, 109
Bathyllos 107	Herakles 36
Brotinos 106, 107	Hermes 33, 68
Caracalla 120	Hermippos 34
Damon 55	Hermotimos 33
Darius 106	Hesiodos 34, 96
Demokedes 105, 106	Hieronimos 33
Demokritos 96, 117	Hiketas 116, 118
Dikaiarkhos 9, 26	Hippasos 106, 109
Diogenes Laertios 8, 9, 14, 25, 33, 34, 51, 67, 68, 96, 107, 110, 125	Iamblikhos 14, 25
Dionysius 55	Isokrates 94
Dionysos 36, 38, 39, 41, 56, 73	Iulia Domna 120
	İbrahim 120
	İksion (İksiyon) 37

- İsa 28, 120
Kalliope 36
Kambyses 20
Kebes 71, 104, 110
Kerkops 106
Kharops 36
Khios'lu (Sakız) İon 97
Khthonios 68
Kopernik 117
Koureteler 39
Krates 97
Kratylos 40, 71, 72
Kreophilos 17
Ksenokrates 28
Ksenophanes 15, 74, 106
Kylon 25, 26
Leon, Robin 25, 107
Lukianos 97, 98
Lysis 8, 26, 104
Menelaos 33, 75
Mnesarkhos 16, 17, 28, 96
Moderatus 119, 121
Nikomakhos 119, 122
Numenios 119, 122, 123
Odysseus 36
Oiasros 36
Orpheus 30, 36, 37, 38, 41, 42, 120
Ovidius 37
Paion 29
Panthos 75, 127
Parthenis 16, 28
Perikles 97
Persephone 37, 39
Perseus 36
Petron 61, 106, 109
Phaidon 70, 71, 104, 110, 117, 119
Pherekydes 17, 25, 26, 96, 97
Philolaos 59, 70, 71, 72, 104, 110, 111, 112, 113, 115
Philostratos 120
Phintias 55, 56
Platon 7, 9, 40, 70, 71, 72, 94, 104, 110, 113, 114, 115, 117, 119, 122, 123
Polykrates 18, 103, 105
Pompeus 68
Porphyrios 14, 25, 26
Pylaios 68
Pyrrhos 33
Pythagoras 7, 8, 9, 10, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 42, 43, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 69, 70, 72, 73, 74, 75, 79, 82, 85, 88, 89, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 101, 103, 104, 105, 106, 109, 110, 111, 113, 115, 116, 119, 120, 121, 122
Samoslu Aristarkhos 117
Seirenler 37
Semele 39, 48
Simmias 70, 104, 110
Sena, Cemil 46, 61, 75
Sisyphos 37
Sokrates 40, 70, 94, 104, 110, 122
Thales 15, 18, 58
Thanatos 37
Theseus 36
Timaios 113, 114, 119
Titanlar 39, 40, 73, 74
Tityos 37
Vergilius 37
Zagreus 39, 40
Zeus 18, 29, 39, 40, 59, 73, 111

Felsefe, matematik, gökbilim, ahlak, müzik, hekimlik, devlet kuramı, eğitim...

Bu saydıklarımızdan her biri, onlardan bir tekine bile sahip olan kişiyi, sahip olduğu bilim ya da disiplin dalına göre *düşünür, matematikçi, gökbilimci, ahlak kuramcısı, müzisyen, hekim, devlet ya da politika kuramcısı, eğitim* olarak nitelemeye yeter de artar bile.

Peki, ya bu sayılanlardan her biri ayrı ayrı kişilerde değil de Pythagoras'ta olduğu gibi, tek bir insanda toplanıyorsa?

Bu kadarla da kalmayıp Pythagoras'ın ayrıca bir çeşit *peygamber, bir ermiş*, bundan da öte *gizemli bir kişilik* olarak görüldüğünü de ekleyelim. Onun ikinci bir *Orpheus* gibi, karadaki hayvanlara, denizdeki balıklara, havada uçan kuşlara, dahası rüzgârlara, dalgalara söz geçirdiğine, ırmaklarla konuştuğuna, aynı anda ayrı yerlerde hazır bulunabilme yetisine inanıldığını da...

Pythagoras'ın Tanrısallaştırılan kişiliği konusunda anlatılan söylenceler öylesine yoğundur ki onun filozof ve biliminsanı kişiliği çoğu kez gizemli kişiliğinin gölgesinde kalır. Söylencelerle sarmalanan yaşamöyküsü de bu gizem perdesinden payını alır bu nedenle.

Bu kitapla Pythagoras meraklılarını, onun gizemli kişiliğinin yanı sıra *biliminsanlığını ve düşünür kişiliğini* bir ölçüde de olsa keşfetmeye çağırıyoruz.

online satış:
www.saykitap.com

